GENEZA DEMNITĂȚII PATRIARHALE

ȘI

PATRIARHATELE

BISERICII ORTODOXE

DE

PREOTUL DR. **VASILE POCITAN**
PAROH AL BISERICII SF. VOEVOZI ȘI PROFESOR DE RELIGIUNE
LA LICEIELE „MIHAI VITEAZUL“ ȘI „SF. SAVA“ DIN BUCUREȘTI.

BUCUREȘTI
„TIPOGRAFIILE ROMANE UNITE“, S. A.
Centrala: Strada Câmpineanu, 9.
1926

www.digibuc.ro

GENEZA DEMNITĂȚII PATRIARHALE

ȘI

PATRIARHATELE

BISERICII ORTODOXE

DE

PREOTUL DR **VASILE POCITAN**
PAROH AL BISERICII SF. VOEVOZI ȘI PROFESOR DE RELIGIUNE
LA LICEIELE „MIHAI VITEAZUL“ ȘI „SF. SAVA“ DIN BUCUREȘTI.

BUCUREȘTI
„TIPOGRAFIILE ROMANE UNITE“, S. A.
Centrala: Strada Câmpineanu, 9.
1926

www.digibuc.ro

Omagiu Dsale
Dlui Profesor N. Iorga, în semn de deosebită stimă și admirațiune din partea C. V. Bălănescu

INTRODUCERE

Inceputurile și desvoltarea ierarhiei bisericești. Biserica lui Hristos, ca ori și ce societate alcătuită din oameni, a avut organele sale de conducere. Dintru început, singuri apostolii erau păstori și învățători și tot ei supravegheau bisericile întemeiate de dânșii. Cu timpul însă, numărul creștinilor înmulțindu-se, s'a simțit nevoia ca, sub supravegherea și directiva apostolilor, să se aleagă, prin luminarea st. Duh și să se rânduească, ucenici de-ai lor, mai întâi *diaconi*, apoi *presviteri* și mai târziu *episcopi*. Istoria N. Testament și tradițiunile apostolice ne arată rolul ce-l aveau fiecare dintre aceste trei trepte ale ierarhiei bisericești (1).

Era firesc să fie așa; pentrucă Sfinții apostoli, mergând din loc în loc, din cetate în cetate, la propoveduire, când plecau dintr'o localitate, nu lăsau turma fără păstor, ci le rânduiau presviteri, care să-i păstorească și să-i apere de lupii cari stăteau la pândă. Așa a fost la început, cât timp activitatea apostolilor nu ieșise din marginile comunității bisericești din Ierusalim. De aceia, în societatea creștinilor de atunci, vedem numai trei feluri de membri de conducere: *Apostoli*, bătrâni sau *presviteri* și *frați* (2).

Obârșia episcopatului. Mai târziu, sf. Apostoli, ieșind în afară de margenile Iudeii și întemeind comunități creștine, prin diferite provincii mai îndepărtate, pentru acele biserici mai mari, întemeiate de dânșii, au trebuit să aleagă și să rânduească superiori, pe cari i-au împuternicit, că să le păstorească și să le conducă. Acești superiori sunt *episcopii*.

Numirea de episcop, după însemnarea sa, arată pe *supraveghetorul*. In acest înțeles aflăm cuvântul acesta la scriitorii

(1) Fapt. ap. XVIII, 19; I Tim. V, 17; Iacob, V, 14; I Petru, V, 1—2.
(2) Fapt. ap. XIV, 23; XV, 1—4, 22—23.

www.digibuc.ro

antiquităţii greceşti şi în cărţile Vechiului Testament (1). In Noul Testament, cuvântul acesta, înseamnă mai întâi *păstorul duhovnicesc*, atribuindu-se mai întâi *Mântuitorului nostru, Iisus Hristos*,, ca păstor suprem al sufetelor noastre. „Eraţi ca nişte oi rătăcite — zice Sf. Ap. Petru (2) — dar v'aţi întors la păstorul şi păzitorul sufletelor voastre". Insemnează apoi, serviciul cel mai înalt al apostoliei, treapta cea mai de sus a ierarhiei bisericeşti. Puterea ierarhică, primită dela Mântuitorul Iisus Hristos, sf. Apostoli au împărtăşit-o urmaşilor lor, prin actul sfânt al punerii mâinilor sau al *hirotoniei*. Prin acest act liturgic, cei aleşi şi chiemaţi, dobândesc darul sf. Duh şi puterea harică de a săvârşi cele sfinte, — potrivit treptelor lor ierarhice. Sf. Ap. Pavel, zice către Timotei: „Nu fii nebăgător de seamă de darul ce este între tine, care ţi s'a dat prin proorocie, cu *punerea mâinilor preoţiei*", şi iarăşi: „Mâinile degrab să nu-ţi pui pe nimenea" (3); iar lui Tit îi scrie: „Pentru aceasta te-am lăsat pe tine în Creta, ca cele ce lipsesc să le îndreptezi şi să aşezi, prin cetăţi preoţi, precum ţi-am poruncit" (4). De aci se vede, că: I) Episcopii au moştenit puterea ierarhică şi autoritatea superioară de a conduce biserica dela însăşi sf. Apostoli. Moştenirea aceasta, se vădeşte din documentele istorice, păstrate din cea mai adâncă antiquitate creştină. Este cunoscut istoriceşte, că în bisericile fundate de către sf. Apostoli, episcopii asezaţi de dânşii, au urmat şirul neîntrerupt. Ei erau, prin urmare urmaşii lor direcţi. Aşa de ex., Biserica din Efes, a avut ca *prim episcop pe Timotei* şi cea din Creta pe *Tit*, ambii aşezaţi de către sf. Ap. Pavel (5). In Antiohia, Petru a aşezat pe *Evodie*. Sfântul Apostol şi Evanghelist *Ioan*, care a supravieţuit celorlalţi apostoli şi a adormit în Domnul, la vârsta de peste 100 de ani, prevăzând sfârşitul său apropiat şi văzând că biserica Asiei era ameninţată de învăţători şi prooroci mincinoşi (6) a hirotonit o serie de ierarhi pe cari i-a rânduit în diferite centre, spre a păstori şi conduce turma, după moartea sa (7). Succesiunea regulată a exiscopilor dela sf. Apostoli, se păstrează, în cataloagele bisericilor antice, după cum mărturisesc părinţii bisericii vechi (8). Această succesiune a fost o armă foarte puternică, în mâinile

(1) I Macab I, 53.—(2) I, II, 25.—(3) I Tim. IV, 14 şi V, 22.—(4) I, 5.
(5) I Tim. I, 3; II Tim. I, 6; Tit. I, 5. — (6) I Ioan, II, 18—19 — (7) Tertul. Adv. Marcion. lib. IV c. V. — (8) Euseb. Ist. Bis. p. 61.

www.digibuc.ro

creştinilor drept-credincioşi împotriva ereticilor, pe a cărora învăţătură o prezentau ei, ca pe o plăsmuire proaspătă a lor, care nu-şi aveà obârşia din epoca apostolică. Adevăraţii creştini, din potrivă, se mândreau cu învăţătura lor, care era cea *ieşită din gura Apostolilor* şi care fusese practicată de către creştinii bisericii primare. Păstorii adevăratei învăţături au fost mai întâi sfinţii Apsotoli şi după dânşii, episcopii, cari 'şi au şirul lor neîntrerupt dela Apostoli (1). II) Dar succesiunea episcopatului dela Sf. Apostoli, pe lângă importanţa sa istorică, are şi una *canonică*. Intr'adevăr, ea ne dă înţelesul pentru care în biserica primară, apostolii se mai numiau uneori şi *episcopi* şi vice-versa. Aşa, sf. Ap. Pavel numeşte pe *Epafrodit*, episcopul Filipenilor, „apostolul vostru" (2); iar fericitul Teodorit, comentând acest loc, zice: Pre aceia, cari acum se numesc *episcopi*, în antichitate se numeau *apostoli*. Aşa, apostolul creştinilor din Filipi erà *Epafrodit*; a celor din Creta, *Tit*; iar a celor din Asia, *Timotei*". *Sf. Ciprian*, scrie: „Diaconii trebue să-şi aducă aminte, că pe apostoli, adecă pe episcopi (apostolos id est episcopos) i-a ales singur Domnul; iar pe diaconi şi i-au pus slujitori (ministros), apostolii, după înălţarea Domnului" (3). Cu vremea au rămas cu numirea de apostoli numai Apostolii Mântuitorului; iar urmaşii lor, s'au numit simplu episcopi, socotind că ar fi pentru dânşii o cinste prea mare de a se întitulà apostoli, cum se numiau ei câte odată, în vechime (4).

---

(1) „Noi—zice *Irineu*—putem numărà, pe nume, pe episcopii cari au fost puşi de Apostoli, precum şi pe urmaşii lor, chiar şi până astăzi". (Haer. lib. III c. 23; iar *Tertulian*, adaugă: Lasă pe eretici să-şi arate origina bisericilor lor; lasă să-şi arăte ordinea şi succesiunea episcopilor! Se ridică el oare până la vre unul din Apostoli sau dintre bărbaţii apostolici, cari au vieţuit împreună cu Apostolii, până la sfârşitul vieţii lor?. (De prescript. haer. c. 23). — (2) Filip. II, 25.—(3) Ep. LXV, ad. Rogat.—

(4) De altfel episcopatul nu era întru totul *egal* cu apostolatul, cel puţin pentru următoarele consideraţiuni: *a*) Sf. Apostoli au fost chemaţi şi trimişi la predică de către însuşi Iisus Hristos, pe când episcopii au primit demnitatea lor dela Apostoli. Dar şi aceasta, numai cei dintâi, pe când ceilalţi o primesc, unii dela alţii. *b*) Sf. Apostoli, au primit la pogorîrea Sf. Duh asupra lor o mulţime de daruri, ca: Darul de a grăì în diferite limbi, de a face minuni etc, care daruri îi luminau într'un chip suprafiresc şi-i împuterniceau în predicarea cuvântului Evangheliei. Episcopii primesc şi ei darurile sf. Duh. prin hirotonie, într'un chip tainic. Dar aceste daruri, de şi prea înalte, nu sunt însă extraordinare şi suprafireşti. *c*) Sfinţii apostoli au fost trimişi. *în toată lumea*, pentru întemei-

www.digibuc.ro

Cele dintâi centre bisericeşti. In biserica primară, comunitățile creştine nu aveau margeni hotărîte. Pricina era, că ele 'şi întindeau margenile pe fiece zi. *Ierusalimul*, ca *Biserica mamă*, era centrul principal al propoveduirii apostolice şi al conducerii bisericeşti. Aci se îndreptau toate bisericile, în cazuri de nedumeriri şi de aci se dădeau îndrumările necesare, spre a se păstrà unitatea credinţii şi a conducerii în toată biserica (1).

In fruntea bisericii din Ierusalim, vedem la început, pe *Petru*, *Iacob* şi *Ioan*—cele trei coloane. După răspândirea apostolilor, la predică, rămâne pe scaunul sfintei cetăţi, sf. *Apostol Iacob*, numit şi fratele Domnului, după trup. El păstoreşte biserica mamă, cu blândeţă şi bună cucernicie până la adânci bătrâneţe, când este încununat cu cununa de martir (2).

2. *Intăietatea unor dintre episcopi. Origina demnităţii de* **mitropolit.** In cele dintâi timpuri ale vieţii creştine, se păstrà o perfectă egalitate între păstorii bisericilor, din toate punctele de vedere. Fiecare biserică era de sine stătătoare. Această stare de lucruri a ţinut până prin veacul al IV. La începutul acestui veac, religia creştină dobândindu-şi libertatea, biserica se organizează şi numărul ierarhilor se măreşte. Ca atare, a fost firesc ca să se pună o ordine între dânşii, stabilindu-se oarecari norme după cari urmà să se hotărească *locul* pe care trebuià să-l ocupe fiecare dintre ei, în biserică, faţà de ceilalţi episcopi. Aceste norme asigurau buna rânduială, mai ales în adunările lor, la sinoadele ecumenice, când erau de faţá, sute de episcopi la un loc. La stabilirea acestor norme, s'a avut în vedere, însemnătatea fiecărui episcop, după însuşirile personale ce le aveà, după vechimea în hirotonie şi după importanţa scaunelor pe cari le ocupau; sau şi după unele şi după altele. N'aveau însă un *titlu*, o denumire specială, care să reprezinte rangul ce-l aveà fiecare în deosebi.

Sinodul I ecunenic (325), legiueşte (can. 34): Ca episco-

---

crea credinţii Dumnezeului celui viu. Episcopii trebue să-şi mărginească activitatea lor, numai în margenile jurisdicţiunii lor. Ba şi aceasta, potrivit legiuirilor canonice statornicite ulterior, prin sf. soboare. Vezi: Biserica Ortodoxă Română I, 1874, p. 189 sqq.

(1) Fapt. ap. XI, 22; XV, 2, 22; XXI, 17—19; Galat. II, 12.

(2) Const. ap. 8, 32. Despre sfinţenia vieţii şi moartea martirică a sf. Ap. Iacob vezi: Eusebiu: Ist. Bisericească trad. rom. de Iosif Gheorghian, fost mitropolit-primat, Bucureşti, 1896, p. 54 şi 225.

www.digibuc.ro

pul cel *întăi* al unei naţii să aibă o întăietate, nu numai de onoare (πρεσβία τῆς τιμῆς), ci şi o *autoritate* canonică (πρεσβία ἐξουσίας) asupra celorlalţi episcopi, cari-l socotesc de cap al lor şi fără de ştirea căruia, nimic să nu poată face, afară de cele ce cădeau în conducerea bisericilor lor locale, cu oraşele şi satele din cuprinsul jurisdicţiunii lor.

Dar şi episcopul întăi, să nu poată face ceva, fără de consimţimântul celorlalţi (1). Iată dar origina autorităţii sinodale, întronată în biserică, încă din cele dintăi veacuri ale vieţii creştine. Inr'adevăr, aşa s'a şi practicat. Căci, dacă în biserica veche, au fost unii episcopi cu întăietate, rolul lor se mărgineà numai la actul de a convocà şi a prezidà pe ceilalţi episcopi ai naţiunii din care făceau parte şi adunaţi în sobor, ei lucrau în numele şi cu consimţimântul celorlalţi, atât în afacerile interioare al bisericilor lor, cât şi în relaţiunile exterioare, faţă cu celelalte biserici. Aşa era la început. Cu timpul însă căpătară alte drepturi. Aşa, sinodul din Antiohia (341), hotăreşte că, episcopul *cel întâiu* al unei naţii, „are purtare de grijă asupra provinciei întregi", în care se aflau mai mulţi episcopi; „fiindcă la *metropola* care are purtare de grijă asupra unei provincii întregi, aleargă din toate părţile, toţi acei ce au vre o nevoe (can. 9). Sinodul din Cartagena (can. 32), îi dă puterea de a da afară pe episcopi, de a primi apeluri dela episcopii din circumscripţia lor, la caz de neînţelegere dintre dânşii şi de a luà oarecari dispoziţiuni, în eparhiile unora dintre episcopii provinciei, pe baza canoanelor şi împreună cu episcopii din oraşele mai apropiate de oraşul de capitală. Aici este origina *sinoadelor permanente*, depe lângă patriarhiile de mai târziu. O titulatură aparte însă nu aflăm pentru aceşti episcopi cu întăietate asupra celorlalţi, până pela începutul sec. al IV-lea al erei creştine.

3). *Mitropoliţii.* Sinodul I ecumenic (325), legiuind norma după care urmà a se aşezà episcopii, în fiecare eparhie (can. 4), încheie cu cuvintele: „Iar *tăr¡a* celor ce se aşează (episcopi), să se dea *mitropolitului*". Iată dar, un titlu nou, care propriu vorbind, nu este de natură bisericească, ci este împrumutat dela numele ce se da oraşelor capitale ale imperiului greco-roman,

(1) Comentatorii acestui canon, tălmăcesc cuvintele: „Cel întâi dintre dânşii" cu cuvintele, adică „*mitropolitul* lor"; de şi canonul nu pomeneşte de acest titlu. Vezi: Pidalion, p. 29—30.

www.digibuc.ro

metropole μητρόπολις; iar episcopii lor—cu întâietate recunoscută din vechime (πρῶτοι ἐπίσκοποι), se numesc de aci înainte, *mitropoliţi* (Μητροπολῖται) (1). Aceşti episcopi îşi extindeau jurisdicţiunea lor canonică, peste o circumscripţiune mai mare, în cuprinsul căreia se aflau mai mulţi episcopi; iar reşedinţa jurisdicţiunii lor metropolitane era în oraşul de capitală, *metropola* acelei circumscripţii (2). Sinodul numără şi scaunele metropolitane cari erau pe atunci şi anume: *Roma*, *Alexandria*, *Antiohia*, *Ierusalimul* (3) şi „alte eparhii„, pe care sinodul nu le mai numeşte (4). Toate sinoadele ecumenice şi locale, cari s'au ţinut în urmă, au recunoscut şi întărit, drepturile şi prerogativele mitropoliţilor, cari li se atribuiseră de către cel I sinod ecumenic.

Sinodul II ecumenic dela Constantinopole (381), hotărăşte ca: „Episcopul Constantinopolului să aibă întâietatea de onoare după episcopul Romei, pentrucă Constantinopolul este „Roma cea nouă" (5). Iată dar un nou motiv de ridicarea scaunelor episcopale la întâietatea de onoare (6). Acest sinod hotărăşte şi sfera de jurisdicţiune a circumscripţiunilor bisericeşti, luând de normă noua împărţire a imperiului, făcută de către Constantin cel mare, îndată după strămutarea capitalei imperiului său în Bizanţ, (320), căruia îi dă uumele de *Constantinopole*, după numele său. Sinodul întăreşte cele statornicite de către sinodul I ecunemic şi complecteaă organizarea bisericească şi a celorlalte eparhii, pentru paza ordinei şi a bunei rânduieli în păstorirea bisericească (can. 2).

Cele statornicite de către sin. V euumenic se întăresc şi de către sinoadele următoare, iar episcopul Constantinopului, sa ierarhul reşedinţii împărăteşti îşi menţine rangul său, în fruntea tronurilor episcopilor răsăritului.

---

(1) Sf. Ioan Hrisost. Omil. III către Antiohieni, numeşte Antiohia: κεφαλὴ καὶ μητὴρ πόλεων.

(2) T. Balsam. în coment. la can. 21 şi 102 Cartagena.

(3) *Ierusalimul* a fost capitala Palestinii până la distrugerea lui de către Adrian. De aci înainte devenind capitală *Cezarea*, mitropolitul de aci capătă perogativele mitropolitane; iar cel din Ierusalim rămâne numai cu întâietatea onoarei, după al Cezariei. — (4) Can. 6 şi 7.

(5) Can. 3; Comp. Biserica Ort. Română I, p. 192 şi 249 sqq.

(6) Până aci erau scaunele apostolice. Vezi Tertulian: De prescriptione Haereticorum c. 36 şi Irineu: Adv. Haer. III, 3, v. 9.

www.digibuc.ro

4. *Arhiepiscopi.* Titlul *propriu*, care exprimă rangul bisericesc al mitropoliţilor, faţă de episcopi şi în acelaşi timp arată pe şeful unei biserici autocefale este acela de *arhiepiscop* (ἀρχιεπίσκοπος). Acest titlu apare pentru întâiaş dată în veacul al IV-lea şi este mai puţin întrebuinţat în biserică decât acela de mitropolit (1). Sf. Atanasie cel mare numeşte întâiaşi dată *arhiepiscop*, pe predecesorul său, Alexandru al Alexandriei (2). Mai târziu, sf. Epifanie (3) numeşte cu titlul de arhiepiscop, pe Petre al Alexandriei ; iar la sinodul al III-lea ecumenic din Efes (381), sf. Ciril al Alexandriei şi papa Celestin se intitulează arhiepiscopi. In actele sinodului al IV ecumenic din Calchedon (451), se intitulează arhiepiscopi : *Leon* al Romei, *Anatolie* al Constantinopolului, *Ciril* al Alexandriei, *Maxim* al Antiohiei şi *Juvenal* al Ierusalimului. Sinodul al V-lea ecumenic (533), din C-pole, hotărăşte a se numi *arihepiscopi*, pe lângă episcopii din Roma, Constantinopole, Alexandria şi Ierusalim şi episcopii din Cipru, Neojustiniana, Iberia, Efes şi Tesalonic (4). Dintre aceşti 10 episcopi, opt erau şefi ai unor biserici autocefale şi deci urmau se poarte, cu drept titlu, această numire ; iar celorlalţi doi, li s'a dat rangul de arhiepiscopi, avându-se în vedere importanţa oraşelor lor de reşedinţă şi în memoria sf. apostol Pavel a căruia activitate s'a desfăşurat, cu mare succes, din aceste oraşe ale răsăritului (5).

De pela mijlocul sec. VI, se dă titlul de *arhiepiscop* tuturor şefilor bisericeşti, din capitalele imperului greco-roman (6).

In sens restrâns, am zis, că *arhiepiscop* se numeşte *şeful unei biserici autocefale.* In general însă, se numeşte arhiepiscop, ierarhul, a căruia autoritate canonică se întinde asupra unei circumscripţiuni întregi, având sub jurisdicţia sa mai mulţi

(1) In Ist. Bis. Române găsim pe mitropolitul *Serafim* 1576—8, N. Iorga : Inscripţii, II p. 281, care moare probabil la 1590 (N. Iorga : Ist. Bis. Rom. I, p. 146), că se intitulează : *arhimitropolit.* Golubinschi : Privscurtă asupra Ist. B. R., trad. I. Caracicoveanu, 1879, Iaşi, p. 24 susţine că dela el au început a se întitulă mitropoliţii Ungro-Vlbhiei, cu acest titlu. Această aserţiune însă nu se adevereşte. Mai probabilă e părerea că i s'a dat acest titlu spre a-l distinge de mitr. Ardealului care se hirotoneă de către dânsul (I. Lupaş : Patriarhia Română, Bucureşti, 1925, p. 90 sqq.

(2) Apol. contra Arianos. — (3) Haer. LXVIII şi LXIX. — (4) Harduini, III, 482. — (5) Nicodem Milaş : Dreptul Bis. Ort. trad. 1915, Bucureşti p. 263. — (6) Evagrie : Histoire Eccles. IV, 12.

www.digibuc.ro

episcopi. Dela înfiinţarea patriarhatelor şi până astăzi, patriarhii se intitulează mai întâi cu titlul de „arhiepiscop" şi apoi *patriarh*, numindu-se: Ἀρχιεπίσκοπος καὶ πατριάρχης...

5. *Exarhii.* După noua împărţire administrativă a împărăţiei romane, oraşele principale au devenit, nu numai centrele administrative ale unor provincii separate (ἐπαρχία); ci şi ale unor circumscripţiuni întregi (διοίκησις), în cari intrau mai multe provincii (1). Biserica, urmând şi ea norma de împărţire politică a imperiului, mitropoliţii din aceste capitale, dobândiră *prerogativele locului şi ale onoarei*, faţă de ceilalţi mitropoliţi, din aceiaş circumscripţie. Astfel au fost mitropoliţii din Roma, Alexandria, Antiohia, Efes şi Cezarea (Palestinii), cari, spre a se deosebi de ceilalţi mitropoliţi, supuşi lor, din oraşele cu mai puţină însemnătate politică, încep a se numi *exarhi*. Episcopii de Ierusalim şi Constantinopole, deşi se bucurau de prerogativele cinstei, înaintea celorlalţi episcopi şi chiar mitropoliţi, nu erau socotiţi şi nici nu se numiau exarhi. Prerogativele lor erau respectate, numai când se aflau în faţa ierarhilor din biserica întreagă, cum era cazul, când se adunau la sinoadele ecumenice. Dacă însă era vorba de afacerile bisericilor lor locale, se supuneau exarhilor lor respectivi, ca şi ceilalţi ierarhi (2).

Exarhii aveau supraveghere asupra ierarhilor din întreaga dieceză, supusă lor. Supravegherea aceasta o exercitau, cel puţin la început, nu atât în puterea unei autorităţi ce ar fi avut asupra lor, ci mai mult, în virtutea unei influenţe pe care o aveau asupră-le, fie că erau mai în vârstă ca ei, fie că se bucurau de o cinste deosebită, potrivit unor însuşiri şi merite speciale. In adunările lor locale bisericeşti, exarhii le prezidau; iar la sinoadele ecumenice, se prezentau însoţiţi de toţi mitropoliţii şi episcopii din dieceza lor, pe cari uneori îi reprezentau şi cari, în deobşte, ţineau seama de părerile şi voturile lor; iar fără consimţământul lor, nu luau nici o hotărîre, în nici o chestiune bisericească mai însemnată. Aşa, la sinod. IV ecumenic din Calchedon, episcopii din Egipt, nu s'au putut hotărî ca să subscrie expunerea de credinţă făcută de către Leon, papa Romei, din motivul că în acel timp, ei nu aveau un exarh. Tot ei judecau pricinile dintre episcopi şi

(1) Vezi această împărţire la *Engelhard:* Histoire éccles. I, p. 512—517.
(2) can. 7 al sin. I ecum. şi can. 3 al sin. II ecumenic.

www.digibuc.ro

mitropoliţii diecezelor lor şi aplanau orişice neînţelegeri s'ar fi iscat între dânşii. Sinodul IV ecumenic, hotărăşte expres: „Dacă vre-un episcop sau cleric s'ar gâlcevi cu mitropolitul său, năzuiască la exarhul ocârmuirii (ὁ ἔξαρχος τῆς διοικήσεως) (1). Din această hotărîre se vede că exarhii, dobândiră de aci înainte şi o autoritate canonică, asupra ierarhilor supuşi lor, care autoritate era izvorîtă dintr'o *datină bisericească veche*, de a se cinsti ierarhii cei mai venerabili. Această datină a fost mai în urmă întărită de către sinoadele ecumenice, prin canoane speciale şi de către împăraţii bizantini, prin legiuirile lor (2) şi se respectă şi astăzi, de către membrii din ierarhia bisericească.

In *răsărit*, s'au menţinut mai mult timp, exarhatele din *Eraclea, Cezarea* Capadociei şi a *Efesului.*

In *apus* a durat exarhatul din *Ravena*, până după $^1/_2$ sec. VIII, sub papa Grigorie III. Acesta supărându-se pe exharhul Astof, recurge la ajutorul lui Pepin, regele Francilor, care trimite o armată în Italia şi învingând pe Lombarzi, ia Ravena şi o dă papei, cu toate locurile cari făceau parte din exarhatul ei (3).

Astfel se desfiinţează şi acest exarhat al apusului.

* * *

Câteodată se rânduiau exarhi temporari peste unele biserici, când era vorba de o epocă de tranziţie. Aşa a fost rânduit *exarh* sau dichiu, vremelniceşte, protopopul *Petru* peste biserica Moldovei (1395), de către patriarhul Constantinopolului, până la aşezarea unui mitropolit propriu.

Mai târziu, Ruşii, ocupând Principatele Române (1806—, 1812) au înlăturat pe mitropoliţii locului şi au rânduit un ierarh cu titlul de *exarh* peste biserica românească din ambele principate, pe *Gavriil Bănulescu Bodoni* (4), care după răpirea Basarabiei devine mitropolit al Chişinăului şi Hotinului.

Cel mai nou şi cu o caracteristică specială este: **Erarhatul bisericii bulgare**. Bulgarii, după o lungă robie spirituală, dobândiră dela Sultan, un *firman*, pentru înfiinţarea unei *exarhii bulgare autocefale* (28/II, 1870), cu reşedinţa la Constantinopole.

---

(1) Can. 6, 9 şi 17 şi can. 6 Sard. — Comp. B. Ort. R, I, p 249 sqq.
(2) Iustin. Nov. 123, c. 22; Nov. 137, c. 17. — Bassil. lib. III, tit. I, c. 17, 38. — (3) Acest exarhat a ţinut 184 ani, dela 568—752 şi a avut 21 de exarhi. Ultimul a fost Astof. — (4) Econ. V. Poţitan: Biserica românească din Basarabia 1914, Bucureşti p. 3.

www.digibuc.ro

Patriarhia grecească, invinuind pe Bulgari de filetism, în puterea canonului 12 al sin. IV ecum. din Calcedon, declară biserica bulgară de *schizmatecă*. La hotărîrea sinodului patriarhal, se unește doar biserica ortodoxă grecească din Elada și celelalte patriarhate răsăritene grecești. Bisericile ortodoxe: slavă și română n'au aderat la hotărîrea sinodului patriarhiei ecumenice, dar nici n'au luat vre-o atitudine contrară (1).

Bulgarii, despărțindu-se de patriarhia grecească, ș'au clădit în Constantinopole, pe coasta de miază-zi a Cornului de aur, o biserică catedrală, în fer. Piesele au fost lucrate la Viena. Se remarcă iconostasul, dăruit de către țarul lor (2).

După războiul mondial, exarhul bulgăresc și-a strămutat reședința la Sofia. Starea sa, din punctul de vedere al raporturilor ierarhice cu celelalte biserici ortodoxe grecești este aceiaș, ca și mai înainte de războiu.

PATRIARHII.

Incheind cu expunarea sumară a treptelor și demnitaților bisericești, în ordinea desvoltării lor, venim la subiectul lucrării noastre, care este despre **patriarhi** și anume despre *patriarhii ortodoxi* (3). In cele ce urmează vom dezvoltà această chestiune, tratând, pe scurt, despre fiecare dintre patriarhatele bisericii ortodoxe, la diferite neamuri, unele dispărute altele în ființă, dela întemeierea lor și până astăzi.

---

(1) Prot. Madgearof în B. ort. R. 1926, p. 183 și Échos d'Orient, Avril-Juin Paris, 1926, p. 186.— Cu toate acestea biserica românească se fereà de contact cu biserica bulgară. Din această pricină, multă vreme s'a tot amânat sfințirea biserici românești din Sofia. Abea după războiu (1923), sf. Sinod al bisericii noastre a delegat pe P. S. Visarion al Hotinului, care a sfințit-o, slujind alături cu ierarhii bisericii bulgare.

(2) Vezi: La Palestine, la Syrie centrale, la basse Egypte... par des professeurs de Notre Dame de France a Iérusalem, Paris 1922, p. 722 sqq.

(3) Patriarhi au și Armenii. Unul e în Ierusalim pe muntele Sionului Sunt numiți și *catolicoși*. De asemenea Sinieni Iacobiți și alți eretici din orient. Și Latinii, în scop de a prevalà autoritatea patriarhului ortodox al Ierusalimului au înființat diu 1847 un *patriarhat latin*, cu reședința în Ierusalim. Vezi: La Palestine, la Syrie centrale op. cit. p. 50 sqq.

www.digibuc.ro

INTRODUCERE.

1. *Origina demnităţii patriarhale.* — Cea mai înaltă demnitate ierarhică, în biserica ortodoxă, este *patriarhatul.* Ea apare în răsărit, întrebuinţându-se, în cele dintâi timpuri, alături cu exarhatul. La început, nu reprezentà o demnitate ierarhică aparte, — cum nu reprezentase nici exarhii. Era numai o „întâietate de onoare". Cuvântul „patriarhat" (1) era cunoscut în Biserică. Se ştie că, strămoşii poporului lui Israel, se numiau patriarhi, adecă părinţi, întâi stătători, ai lui Israel.

După dărîmarea Ierusalimului şi răspândirea poporului Iudeu în imperiul roman, şefii lui, scoborîtori, în linie dreaptă dela David, se numiau, de asemenea patriarhi. Prin asemănare dar, cu patriarhii V. Testament, încep a se numi patriarhi şi unii dintre ierarhî. Se înţelege însă că, numai în înţelesul metaforic, pentru a distinge pe cel mai bătrân dintre dânşii, sau pe acel ce avea oarecari merite deosebite, pentru serviciile pe care le-ar fi adus Bisericii, sau, pur şi simplu, pentru virtuţile pastorale, cu care era împodobit.

In răsărit, până spre sfârşitul veacului al IV-lea, exarh şi patriarh, însemnà cam una şi aceiaş. Dar, nu după multă vreme, începe a se deosebi, unul de altul. Patriarhii, iau locul exarhilor, devenind demnitarii cei mai însemnaţi ai Bisericii; iar

(1) Unii, derivă cuvântul *patriarh* dela πατὴρ şi ἀρχὴ sau ἄρχων. Mai logic însă este derivarea lui dela πατριὰ = locul naşterii, trib, neam şi αρχή = Intâiul, şeful. Prin urmare patriarh ar însemnà: capul unui neam, al unei seminţii, popor etc. In această însemnare a fost luat cuvântul πατριάρχης, de către traducătorii septuagintei (Num. VII, 2; XXXI, 26; XXXII, 28, 36; I Paralip. VIII, 28; IX, 9; Ezdra, III, 12).— In acelaş înţeles a fost întrebuinţat şi în N. Testament (Fapt. Ap. II, 29; VII, 3; VIII, 9; Evr. VII).—Comp. B. Ort. R. I, p. 256, nota 2.

www.digibuc.ro

exarhii, rămân vicarii lor. Trei exarhate mai durează câtva timp, de sine stătătoare: Exarhatul de *Eraclea*, cu provincia Tracia; al *Cezariei Capadociei*, cu ţinuturile Pontului; şi al *Efesului*, cu circumscripţia Asiei-mici. — 119. Cu timpul şi acestea au fost supuse juridicţiei patriarhului, cetăţii împărăteşti (1).

Episcopii Romei şi cei ai Alexandriei, în loc de a se numi patriarhi, cum se numiau ceilalţi şefi ai Bisericilor din oraşele mari, s'au numit cu titlul de *papă*. Este adevărat că, în relaţiunile lor reciproce cu patriarhii răsăritului, episcopii Romei se intitulau, în scris, de către aceştia, cu titlul de patriarhi. Ba, la sinodul IV din Calcedon (451), pe când se citeà epistola S. Leon către Flavian al Constantinopolului, părinţii din sinod au repetat, cu voce înaltă, de mai multe ori, cuvintele: Sanctissime magnae Romae..... *patriarchae Leoni*. Erau de faţă delegaţii papii: Episcopii Lucenţiu, Iulian şi Pascaziu şi preoţii Baziliu şi Bonifaciu, fără ca unul macar, să riposteze. Episcopul Romei însă, e drept, nu a făcut uz niciodată şi nici nu s'a intitulat decât cu titlul de papă. Acest titlu îl purtau în cele dintâi timpuri, unii dintre episcopii din centre, nu tocmai de mare importanţă. In urmă însă, a rămas în uz, numai pentru episcopii Romei şi ai Alexandriei. Până în ziua de astăzi, episcopul Alexandriei se intitulează: Patriarh şi *papă*; iar episcopul Romei, numai *papă*.

2. *Vechimea demnităţii patriarhale.* Titlul de patriarh, este vechiu. El reprezintă plenitudinea dezvoltării ierarhiei bisericeşti. Unii încearcă a-l găsi, pe vremea sinod I ecumenic (2). Părerea aceasta însă, nu se poate susţine; pentru motivul că, sinod. I ecumenic, nu se ocupă decât de preogativele Bisericilor locale, nu şi de aşezarea unei autorităţi bisericeşti centrale, asupra unor circumscripţiuni întregi, — care este proprie demnităţii patriarhale. Un lucru însă este de netăgăduit: In primele veacuri ale vieţii creştine, se găseau unii dintre mitropoliţi şi chiar dintre simpli episcopi, cari se bucurau de o cinste şi chiar de o autoritate quasi-patriarhală, fără însă a se denumi cu acest titlu. Aşa de ex., Sf. Grigore Teologul, numeşte pe părintele său, Grigorie al Arianzului, *patriarh*,—în înţelesul că se bucurà de o deosebită cinste, în faţa celorlalţi ierarhi ai timpului său. Tot el, în cuvântarea pe care o ţine înaintea

(1) Hergenröter: Photius, Regensburg, 1867, I, p. 40.

(2) Balsamon în tâlc. can. 6 al sin. I ecumenic din Niceia (325).

www.digibuc.ro

sf. părinţi ai sin. II ecumenic din Constantinopole (381), — numeşte patriarhi pe toţi acei episcopi, cari în vremea prigonirilor din partea ereticilor, au susţinut ortodoxia, cu mai multă bărbăţie; iar sf. Grigore de Nisis, în cuvântarea sa, ţinută la înmormântarea lui Meletie, episcopul Antiohiei, numeşte patriarhi pe toţi părinţii, cari au luat parte, la sinodul al II-ae cumenic. De aci se vede că, acest titlu apare pela $^1/_2$ sec. IV şi că, la început, nu aparţineà, unor anumiţi ierarhi, ai unor anumite oraşe, ci se numeau cu titlul de patriarhi, în general, toţi acei ce se arătaseră vrednici de scaunele pe cari le ocupau, în diferite împrejurări.

Dintre istoricii bisericeşti, cel întâi care vorbeşte despre instituţia patriarhatului, numindu-o, o instituţiune nouă şi atribuindu-o sinod. II ecumenic, este *Socrate* (1). Dar, nici în canoanele acestui sinod şi nici în actele sinodale, nu se aminteşte de aşezarea în biserică a patriarhilor, ca organe, cu înaltă autoritate bisericească. Mai mult, sinodul II ecumenic, nu extinde autoritatea mitropoliţilor asupra unor circumscripţiuni întregi, ci lasă administraţia bisericească a circumscripţiilor, pe seama sinodului local, compus din episcopii circumscripţiei, cu respectarea prerogativelor ierarhilor, din oraşele capitale.

O singură excepţie se face cu episcopul din Alexandria, în răsărit şi cu cel din Roma, în apus. Episcopului din Alexandria i se recuuoscuse de către sinod. I ecumenic din Niceia (325), o autoritate canonică, asupra bisericilor din tot Egiptul, Libia şi Pentapole, cari alcătuiau o circumscripţiune întreagă (2). Sub dânsul, se aflau mai mulţi mitropoliţi, asupra cărora avea dreptul de a-i hirotoni, de a-i ocârmui şi de a-i judecà, în cazuri de eventuale neînţelegeri dintre dânşii.

Dreptul acesta, zice sinodul, era o *veche datină*, pe cari episcopii locului o practicaseră de multă vreme şi pe care acum sinodul, o întăreşte, prin lege. Aşa, de ex. episcopii Diniosie (260) şi Petru (304), ai Alexandriei, judecaseră şi îndepărtaseră din biserică, pe mai mulţi episcopi din circumscripţiile lor, pentru abateri grave, referitoare la credinţă. Prin urmare, scaunul episcopal din Alexandria, s'a putut socoti, ca scaun patriarhal, fără a se numi astfel.

Tot sinodul I ecumenic din Niceia (325), recunoaşte au-

(1) Hist. Eccles. 5, 8.—(2) Vansleb: Hist. de l'Église d'Alexandrie, p. 32 sqq.

www.digibuc.ro

toritatea episcopului din Roma, asupra bisericilor din apus, în tărind această autoritate, ca pe o datină veche (1). Autoritatea acestui episcop se întindeà asupra bisericilor apusului, unde erau mai mulţi episcopi, asupra cărora scaunul roman, avea întâietate jurisdicţională, hirotonindu-i şi dând unora dintre dânşii, titlul de *primaţi* şi *vicari apostolici.*

In afară de aceste două scaune episcopale, de Alexandria şi Roma, se mai bucurau de cinste deosebită: Episcopii din Constantinopole, Antiohia şi Ierusalim. Către aceste cinci scaune, se îndreptau episcopii din întreaga biserică, pentru a-i consultà, în cazuri grele, a primi sfaturi, a-i ajutà şi a-i judecà, în cazuri de neînţelegeri personale dintre dânşii. Drept este, că potrivit vechilor aşezăminte bisericeşti, afacerile de natură judecătorească, cădeau în competinţa sinoadelor locale; dar, hotărîrile acestor sinoade, nu erau în totdeauna respectate. Adesea ori, părţile care se credeau nedreptăţite, se adresau la judecătorii lumeşti şi uneori, ajungeau până la judecata împăraţilor.

Impotriva unor astfel de tendinţi, au luptat mult, sinoadele din acele vremi. Sinodul IV ecumenic din Calchedon (451), curmă această neorânduială, hotărnd, a se întări, prin canoane, vechea datină bisericească, de a se da autoritate ierarhilor celor mai bătrâni ai provinciilor, asupra ierarhilor unei circumscripţiuni întregi, pentru ca ei, să hotărască definitiv, în toate afacerile bisericeşti şi judiciare din circumscripţiile lor, fără drept de apel (2). Aceşti ierarhi mai bătrâni, cari se bucurau de prerogativele întâietăţii şi a cinstii, în puterea datinii vechi bisericeşti, prin hotărîrea acestui sinod, dobândesc autoritate legală şi se numesc de aci înainte, *patriarhi.*

Prin urmare, instituţiea patriarhală, pe bazá canonică, se face de către sinodul al IV ecumenic, cu toate că, în canoanele sale, nu se pomeneşte însuşi *titlul*, sau rangul bisericesc de *patriarh.* In actele sale însă se întrebuinţează acest titlu, alături cu acela de arhiepiscop, care şi el era puţin întrebuinţat, pe acele timpuri.

Ceia ce a rânduit acest sinod, a fost întărit şi de împăraţii bizantini. Aşa, împăratul Justinian, decretează asupra drepturilor patriarhilor, astfel: „Dacă asupra mitropolitului, se va face acuzare, sau din partea episcopului, sau a clerului sau a altei per-

(1) Can. 6.—(2) Can. 9. — Comp. Ph. Labbeus: Sacrosanta concilia.., Lutetiae, 17 tomuri în 18 volume, 1671—1672.

www.digibuc.ro

soane oarecare, atunci să-l judece pre el, prea fericitul *patriarh* al circumscripţiei. De asemenea, pentru cazul, când cineva ar fi nemulţumit de judecata chiriarhului său, decide: „Dacă cineva se va opune hotărîrii mitropolitului sau a episcopilor, atunci lucrul trece la judecata arhiepiscopului şi patriarhului, din acea circumscripţiunei şi el, după canoane şi legi, va hotărî lucrul „*definitiv*“ (1).

3. *Drepturile patriarhilor*. Ca demnitarii cei mai înalţi ai Bisericii, patriarhii au o serie de drepturi, hotărîte prin sfintele canoane. Unele dintre aceste drepturi sunt comune cu ale mitropoliţilor; iar altele, speciale lor. Aceste drepturi sunt:

1. A se bucurà de cinstea, supunerea şi ascultarea ce li se cuvine, ca şefi supremi ai Bisericii, din partea clerului şi a poporului.

2. A supravegheà îndeplinirea datoriilor canonice şi purtarea mitropoliţilor si a episcopilor, de sub jurisdicţiunea lor, paza bunei rânduieli, în genere, şi a credinţii intacte, ca un străjer neadormit (2).

3. A convocà sinoadele patriarhale, la cari luau parte mitropoliţii şi episcopii circumscripţiunii lor şi a le prezidà. Hotărîrile acestor sinoade, fără prezenţa şi confirmarea lor, nu aveau putere de lege şi deci nu erau aplicabile (3).

4. A judecà în ultima instanţă, neînţelegerile şi abaterile grave, de natură duhovnicească, dintre mitropoliţii, episcopii şi alţi clerici din diecesa lor. Hotărîrea lor, în aceste cazuri, nu se puteà respinge, nici apelà, ci rămâneà definitivă (4).

5. A primi apeluri, împotriva hotărîrilor date de mitropoliţii, episcopii şi chiar de către sinoadele mitropolitane, din cuprinsul jurisdicţiunii lor (5).

6. A publicà legile bisericeşti şi pe cele civile, cari se referă la biserică, precum şi a supravegheà, executarea lor.

7. Ei judecau şi hotărau, prin sinodul patriarhal, asupra demisiunilor sau strămutărilor mitropoliţilor şi episcopilor, supuşi lor (6).

(1) Novel. 123, cap. 22. — (2) Can. 9 şi 17, sin. IV ecumenic

(3) Can. 6 sin. Iec.; Can. 19, sin. IV ec.; Can. 16 şi 19 Antiohia.

(4) Can. 6 sin. II eccumenic (381).

(5) Privilegiul de a primi apeluri şi dela clericii nemulţumiţi din alte eparhii şi chiar din alte jurisdicţiuni patriarhale, a fost combătut de către canonişti ca un abuz. (Pidal. nota la Can. 9, sin. IV ecum.).

(6) Balsamon tâlc. can. 16, sin. I—II din Constantinopole.

www.digibuc.ro

8. Ei dau subalternilor lor, cărţi de recomandaţie, de călătorie şi chiar puteau să delege pe unii din ei, către diferite instanţe străine, în chestiuni bisericeşti (1).

9. Pe baza plângerilor făcute de împricinaţi, aveau dreptul de a apelà, la judecata împăratului, împotriva hotărîrilor pronunţate de către judecata civilă; puteau opri executarea hotărîrilor acestor judecăţi şi a cere, să li se facă dreptate, potrivit legilor în vigoare.

10. Ca singuri mijlocitori între Biserică şi Stat, toate afacerile bisericeşti şi toţi ceilalţi clerici, numai printr'însul puteau să se prezinte înaintea împăraţilor.

In special patriarhii, aveau următoarele drepturi:

11. A întări, pe mitropoliţii din circumscripţiile lor, aleşi de către sinoadele mitropolitane şi de a-i hirotoni, potrivit cuvintelor Sf. Ap. Pavel: „Cel mai mic se binecuvintează de către cel mai mare“ şi tot ei, puteau rândui economi, la acea mitropolie, unde mitropolitul neglijeà aceasta (2).

12. A hotărî, în sinoade, pe baza legiuirilor bisericeşti, pedeapsa cuvenită mitropoliţilor şi episcopilor, de sub jurisdicţia lor, pentru săvârşirea unor delicte sau abateri dovedite, mai mari sau mai puţin grave (3).

13. A face *stavropighii* (dela σταυρὸς = cruce şi πήγνυμι = înfige), adecă de a luà o biserică sau o mânăstire — dela întemeierea ei — de sub jurisdicţiunea canonică a chiriarhului locului şi a o supune sub jurisdicţiunea patriarhală, prin actul înfigerii unei cruci într'însa (4).

14. A fi pomeniţi la sfintele slujbe, de către toţi mitropoliţii, cari se aflau sub jurisdicţiunea lor (5).

4. *Margenile puterii patriarhilor*. Ori cât de multe şi de întinse, erau drepturile şi prerogativele patriarhilor, ca demnitarii cei mai înalţi ai Bisericii, aveau şi ele limita lor. Aşa, patriarhii nu puteau luà nici o hotărîre:

I. Faţă de Biserica întreagă. Acesta fiind un drept, exclusiv, al sinoadelor ecumenice. II. Chiar în cuprinsul jurisdicţiunii lor patriarhale, nu puteau luà vre-o hotărîre, mai im-

(1) Can. 33 ap. — (2) Can. 17 şi 18 sin. IV ecum.; can. 38 sin. VI ec.; can. 11 sin. VII ec.— Comp. Dr. Zhishman. Die Synoden, p. 65 sqq. (3) Nom. IX, 6 (Sint. At. I, p. 18). —(4) Bals. în Coment. Can. 31 ap. (Sint. At. p. 40—42 şi VI p. 257. Comp. B. Ort. R. I, p. 345, nota I şi Nicodem Milaş, op. cit. p. 268, nota 8. — (5) Nicodem Milaş, op. cit. p. 268, nota 9.

www.digibuc.ro

portantă, fără consimţământul sinoadelor patriarhale; cari puteau să o aprobe, dar putea să o şi respingă. III. Nu puteau numi pe mitropoliţii, din circumscripţia lor, fără să fi fost ales, de către sinodul lor (1). IV. Nu puteau, de asemenea, să destitue sau să degradeze, pe vre-unul dintre mitropoliţii sau chiar şi dintre episcopii supuşii lor, fără de o hotărîre sinodală (2). V. Ei însuşi erau supuşi sinoadelor lor, şi judecaţi de către dânsele, în cazuri de abateri dela calea hotărîtă de Sf. Canoane şi legiuirile bisericeşti. VI. In sfârşit, puterea lor era supusă împăraţilor, ca înalţi ocrotitori ai bisericii (3).

5. *Ordinea tronurilor patriarhale.* In ierarhia lumii creştine întregi, din vechime, locul I îl ocupà, episcopul Romei. In Biserica răsăritului însă, înainte de mutarea scaunului împărăţiei romane la Bizanţ, locul I îl ocupà episcopul din Alexandria. După strămutarea reşedinţii imperiului la C-pole, sinodul al II-lea ecumenic, dă întâietatea onoarei, episcopului din C-pol, îndată după al Romei, motivând că „Constantinopolul este Roma cea nouă". Sinoadele ecumenice cari urmează, întăresc aceiaş ordine, stabilită de mai 'nainte. Sinodul al VI ecumenic (can. 36) legiueşte definitiv, hotărînd: „Inoind cele legiuite de „cei 150 sfinţi părinţi, ce s'au adunat întru această de Dumnezeu „păzită şi împărătească cetate, şi ale celor 630, ce s'au adunat „în Calcedon, hotărîm: Ca scaunul patriarhului C-polei, să do„bândească presviile (prerogativele) cele întocmai cu ale sca„unului Romei cei vechi şi întru lucrurile cele bisericeşti, ca „acela să se mărească, fiind al doilea după dânsul; după care „numere-se scaunul marei cetăţi a Alexandriei; apoi al Anti„ohiei şi după acesta, acela al cetăţii Ierusalimului" (4). Se înţelege uşor, că Roma nu a recunoscut acest canon, fiindcă nu i-a convenit. Ordinea aceasta însă a rămas neschimbată. După schizmă, scaunul Romei conduce Biserica din apus. In răsărit, ordinea rămâne aceiaş. Patriarhatele cari se înfiinţează mai în urmă, iau locul după al Ierusalimului.

6. *Planul lucrării.* Acestei ordini urmând şi noi, vom tratà, în linii generale, despre vechile patriarhate. Şi anume: Ne vom ocupà, mai întâi, de patriarhii Romei şi ai Constanti-

(1) Can. 28 sin. IV ecum. — (2) Can. I al Sf. Ciril. — (3) Iustinian, nov. 3; Vasilic. lib. III, titl. 2. — Balsam. în coment. la can. 12 Antiohia. (4) Can. 3 sin. II ecum.; 28 al sinod. IV ecum.; 6 sin. I ecum. şi subtînsemnarea acestui canon, în care se vorbeşte despre patriarhi.

www.digibuc.ro

nopului, arătând creşterea puterii lor şi rivalităţile iscate între dânşii, până la despărţirea Bisericii în două, în urma schizmei din 1054. De aci înainte, vom lăsà Biserica Romei schizmatice la o parte şi vom expune: Mai întâi, dezvoltarea sistemului patriarhal al patriarhiei ecumenice din Constantinopole, atât pe vremea împăraţilor bizantini, cât şi după căderea ei sub stăpânirea Otomană, ajungând cu istorisirea, pe scurt, până în prezent. După aceasta, vom schiţà, iarăş pe scurt, fazele prin care au trecut şi celelate patriarhate răsăritene, de origină apostolică. In urmă vom trece, în revistă, descriind, în linii generale, viaţa bisericească care s'a desfăşurat în toate patriarhatele ortodoxe, cari s'au înfiinţat mai în urmă, unele astăzi dispărute, altele înfiinţate din nou. In sfârşit, vom încheia cu înfiinţarea celui mai nou patriarhat: *Al Bisericii Ortodoxe autocefale Române.* — Expunerea, repet, va fi făcută, numai în linii generale, având în vedere că subiectul este prea vast. Dintr'un singur patriarhat, s'ar puteà scrie volume întregi, precum patriarhul Ierusalimului Dositei, a scris în 1715, un volum, în format mare, de aproape 1300 pagini, numai despre patriarhatul Ierusalimului, până în vremea lui. Ţinta noastră este ca, odată cu scopul ce urmărim, prin publicarea acestei lucrări, să dăm o descriere, pe scurt, asupra patriarhatelor ortodoxe, care au existat, spre cunoştiinţa acelor ce ar voi să aprofundeze mai mult, problema aceasta, problemă care, mai ales de acum înainte, ne va interesà şi pe noi Românii ortodoxi, mai de aproape.

A. *Biserica Romei.* Era singura Biserică, de origină apostolică, din tot apusul. Ca atare, încă din cele dintâi timpuri, episcopii Romei, se bucurau de întâietate, faţă de celelalte scaune ierarhice, precum Roma era în fruntea celorlalalte oraşe, ale imperiului roman. După dărîmarea Ierusalimului, Biserica Romei, ajunsese cea mai însemnată, din toată creştinătatea.

In cele dintâi timpuri, se ştie că, Biserica Romei avea o circumscripţie destul de restrânsă: Se întindea numai asupra Italiei de mijloc şi de sud, cuprinzând cele 10 provincii *urbicariae*, sub care se înţelegeà—oraşul Roma, cu provinciile alipite de dânsul, *suburbicariae.* Centrul acestei circumscripţii era Roma, unde era reşedinţa episcopului. Un vechiu catalog al scaunelor episcopale, cari ţineau de Roma, număra 6 provincii şi anume: *Provincia Urbicaria*, cari cuprindea Roma cu teritoriile ei: *Campania, Sicilia, Calabria, Ravena* şi *Emillia.*

www.digibuc.ro

Comentatorii can. 6 al sin. I, ecum. arătând poziţia episcopului Romei, faţă de ceilalţi ierarhi ai Bisericii apusene, aminteşte şi de marginile jurisdicţiei episcopilor Romei, în apus, zicând: „şi patriarhul Romei ţine datina, de a avea *stăpânirea* şi *şederea*, mai sus decât toţi episcopii şi mitropoliţii apuseni; iar *Italia*, *Galia*, *Spania* şi *Britania*, *alcătuesc partea din spre apus*".

De aci se vede că, Biserica Romei, mică la început, s'a tot întins, în afară, spre răsărit şi apus, mărindu-şi teritoriile şi crescând numărul credincioşilor, de sub ascultarea ei. La aceasta a fost favorizată, pe de o parte, de marea autoritate şi renumele de care se bucurà episcopul Romei, ca episcop al vechii Biserici apostolice, fără rival în tot apusul; iar pe de alta, de faima de care se bucurà vechea cetate antică; precum şi mai ales, de împrejurările politice, destul de favorabile. In răsărit, a putut a se întinde mai puţin. Diecezele Iliricului apusean, erau sub ascultarea sa. In ceia ce priveşte Iliricul răsăritean, în timpul împăratului Teodosie II, i se contestă dreptul acesta, de către arhiepiscopul Constantinopolului. Apusul însă, este la îndămâna episcopilor Romei. Cu toate acestea şi în apus, unele dieceze, au rezistat multă vreme, păstrându-şi poziţia lor, de sine stătătoare. Aşa, au fost: Biserica Italiei de nord, cu mitropolia Mediolanului, a Aquilei şi Biserica Galiei. Dar, cu mai multă tenacitate, au rezistat, diecezele: Africei, Britaniei, Irlandei şi Scoţiei. Starea Bisericii din apus însă, unde raporturile dintre mitropoliţii simpli, şi cei de frunte, nu erau încă, pe deplin, stabilite, disputele teologice, împrejurările politice şi vremi prielnice, au făcut ca ierarhii acestor dieceze, să recunoască, treptat-treptat, autoritatea celui din Roma, care devine şeful lor; iar ei rămân vicarii lui.

Intre Roma şi Constantinopole, se născù, de timpuriu, o mare rivalitate, care degeneră, cu vremea, într'o adevărată luptă, pentru întâietate. Fiecare, şi arată motivele sale şi anume:

I. *Roma*, se sprijineà pe consideraţiuni de însemnătate antică. Ca singura Biserică apostolică din apus, de timpuriu făcuse să se răspândească legenda, că Sf. Ap. Petru, nu numai că este întemeitorul Bisericii din Roma; dar a fost şi primul episcop al ei, păstorind-o timp de 25 de ani. Şi fiindcă se bucurase, ca mai bătrân, de oarecare cinstire, în cercul apostolilor, este şi corifeul sau *şeful* Bisericii întregi.

www.digibuc.ro

Papii, ca pretin, şi succesori ai Sf. ap. Petru, urmează ca să fie socotiţi de *capi văzuţi, ai Bisericii lui Hristos* (1).

II. Sub raportul politic, precum poporul roman, ajunsese stăpân peste întreaga lume, cunoscută până atunci, Roma era capitala lumei. Spiritul practic de cucerire al împăraţilor romani se manifestà acum, prin tendinţa papilor, de a se întinde, peste biserica întreagă. După strămutarea capitalei imperiului la C-pole, episcopul Romei, rămâne personalitatea cea mai de seamă din Roma. Mai târziu, când imperiul de apus, cade în mâinile barbarilor (476), papa este socotit ca clironom al împăraţilor Romei. Era firesc dar, să fie consideraţi papii, ca şefi supremi ai bisericii din apus, întinsă prin misionarii săi, până în părţile cele mai îndepărtate.

III. Cele mai multe erezii şi dispute teologice, urmate uneori de mari turburări, au avut loc în răsărit. Biserica din apus, în acest timp, s'a desvoltat, în linişte. Mai mult, a căutat să profite şi din aceste turburări, atunci când taberile răsăritenilor nemulţumiţi, făceau apel la judecata papilor, luându-i de arbitri, pentru a curmà certele dintre dânşii.

IV. La acestea, se mai adaogă faptul, că Biserica Romei, era cea mai bogată. Ea dobândise multe donaţiuni, în bani, odoare şi mai târziu, sub regii Franţii, Pepin cel scurt (767) (2) şi Carol cel mare (800—814),—teritorii întinse. Leon III, încoronează la 800, în ziua de crăciun, pe Carol cel de mare, de împărat, în catedrala Sf. Petru din Roma, dobândind nenumărate daruri.

Pe lângă acestea, mulţi dintre episcopii ei, erau de familii nobile şi avute, în relaţiuni strânse cu nobleţa întreagă a apusului şi chiar cu capete încoronate. Aceasta a contribuit, nu puţin, la înălţarea scaunului Roman, în fruntea tuturor celorlalte biserici, din apus. Şi tot acestea, au făcut, ca la un moment dat, să se creadă mai presus şi de către patriarhii C-polului, ca şi de ceilalţi patriarhi şi ca atare, să caute a se impune, ca *unicul cap văzut*, peste întreaga biserică.

Patriarhul C-polului, n'a recunoscut această tendinţă de

---

(1) Vezi catalogul papilor Romei, în *Louis de Mas Latrie*: *Chronologie historique des Papes*. 1838. Paris.

(2) Pepin cel scurt, dă papei exarhatul de Ravena, pe care-l luase dela regele Lombarzilor. Acesta este *începutul stăpânirii pământeşti, a papilor*. Vezi Alfr. Baudrillart: Histoire de France, 1912, Bloud, et C-ie éditeurs. p. 17.

www.digibuc.ro

supremaţie, pentru motivul că, potrivit spiritului doctrinii creştine, *unicul cap al Bisericii* este *însuşi Intemeietorul ei*, Mântuitorul nostru, **Iisus Hristos**. Dar iarăşi, niciodată n'a tăgăduit întâietatea scaunului roman. Insă această întâietate a socotit-o, numai ca o *întâietate de onoare*, ca *primus inter pares*; iar nici de cum, ca o şefie jurisdicţională.

B. *Patriarhatul Constantinopolului*. Din vechime, episcopul C-polului a fost supus jurisdicţiunii mitropoliei, mai în urmă, exarhia Eracliei (vechiul Perinth) (1). Este probabil, că sinodul II ecum, l-a ridicat peste arhiepiscopul din Eraclea (2), punându-i, sub a sa jurisdicţiune şi Tracia şi dându-i rangul I, după cel din Roma. Această onoare i se recunoaşte şi de către sinodul IV-lea şi al VI-lea ecumenic, ca şi de sinoadele cari s'au ţinut mai în urmă, în răsărit. Urmând pilda episcopilor Romei, îşi întinde şi el jurisdicţiunea, asupra diecezelor Pontului şi ale Asiei-mici. La aceasta a fost ajutat, de situaţia favorabilă în care se găseà, ca episcop al Capitalei imperiului de răsărit; de împrejurări politice şi chiar de către unii dintre împăraţii bizanţului. Sinodul al IV ecum, întăreşte prin lege (can. 28), o situaţiune de fapt. Legaţii papei — care erau de faţă la acest sinod, au protestat energic. Dar, în zadar! Insăşi mitropoliţii şi episcopii acestor locuri, au recunoscut, de bună voie, că se supun sub autoritatea canonică a patriarhatului din capitala imperiului. Impăratul Theodosie al II, confirmă şi el, prin lege, hotărîrea sinodală (3). Cu timpul, jurisdicţia patr. C-polului, se tot întinde în apus şi răsărit, ajungând prin sec. IX, a avea sub jurisdicţiunea sa: 80 de mitropolii; 39 de arhiepiiscopii şi aproape 400 de episcopii. — Ierarhii acestor biserici, deveniră vicari sau *exarhi*, ai acestui patriarhat, după cum se obişnuià mai mult, a se zice în răsărit (4). Dacă însă patriarhatul C-politan avea sub dânsul un număr aşa de mare de ierarhi, pricina era că, circumscripţiile ierarhice în răsărit erau pe atunci şi sunt şi până astăzi, mai mici, ca în apus. In privinţa teritoriilor care-i aparţineau, ele nu se puteau compară cu acele supuse Romei, care, fără rival, se întinsese aproape în tot apusul.

(1) Balsam. coment. la can. 12,'al sin. din Calcedon.—(2) Vezi catalogul arhiepiscopilor din Eraclea la Lequien: Oriens Christianus, în quatuor patriarchatus digestus.... Parisiis, 1740, I, p. 1102 sqq.— (3) Socrate: Ist. Bis. VII, 28, 3, 37. — Comp. Teofan, Chron. ed. Bonn. p. 119 — 120. — (4) Vezi la Leuncl. I. G. R. I: Dispositio ecclesiarum, Constantinopolitano patriarchae subjectarum, a Leone philosopho facta.

www.digibuc.ro

Avea însă şi Biserica Constantinopolului, destule motive, care să o înalţe în faţa Romei. Iată câteva dintr'ânsele :

I. Patriarhatul C-polului era ierarhul capitalei imperiului şi ca atare, ocupà tronul cel mai înalt, din biserica răsăritului.

II. Impăraţii creştini, de pe tronul împărăţiei greco-romane, ţinteau ca patriarhul din capitala împărăţiei lor, să fie socotit ca cel *îutâi*, între patriarhii lumei creştine.

III. *Patriarhul ecumenic.* Faptul că era patriarhul capitalei şi ca atare încoronà pe împăraţii bizantini, a făcut ca din sec. VI, patriarhii C-polului, să ia titlul de *patriarhi ecumenici* (patriarcha universalis). Titlul acesta, s'a dat pentru întâiaş dată, patriarhului *Ioan II Cupadocianul* (518—520), la sinodul ţinut la 518, în Constantinopole. Urmaşilor lui: *Epifanie* (520—535), *Antim I* (535—536) şi *Mina* (536—553), li s'a recunoscut acest titlu şi de către împăratul Justinian (1); iar acestui din urmă şi de către un alt sinod, ţinut, tot la Constantinopole, (538). In sfârşit, sinodul din 586, hotăraşte ca patriarhii din Constantinopole, să poarte de aci înainte, titlul de *patriarhi ecumenici, pentru totdeauna.* — Ioan IV (582—595), supranumit *Postitorul*, din cauza vieţii sale înfrânate, începe seria patriarhilor ecumenici, pe baza acestei hotărîri sinodale. Papii Romei, auziseră de acest titlu, care se dăduse patriarhilor din Constantinopole, dar păstrau tăcerea. Papa Pelaghie II, contimporanul lui Ioan IV Postitorul, se ridică împotriva titlului acestuia, protestând, cu toată tăria şi declarând hotărârea sinodului din 586, ca nelegală. Urmaşul său, Sf. Grigorie dialogul (604), se alarmează şi mai mult, stăruind pe lângă patriarhul C-polului; spre a-l convinge, să renunţe la acest titlu, de bună voia sa. Incercarea sa însă, fiind fără succes, se adresează către ceilalţi patriarhi ai răsăritului, invitându-i să se ridice şi ei spre a-şi apărà drepturile lor şi a nu da loc trufiei, să se întroneze în biserică (3). In opoziţie cu Ioan IV Postitorul, Sf. Grigorie Dialogul, începe a se intitulà: *Servus servorum Dei* (servul

(1) Nov. 7, 16, 42 şi 57.—Comp. B. Ort. R. I., p. 348 sqq.

(2) Baroniu an. 536 n. 114. — Vezi catalogul patriarhilor din Constantinopole în ХРИСТІЯНСКОЕ ЧТЕНІЕ, 1843, part. I p. 409. — Lequien: Oriens Christ. op. cit. vol. I, p. 386. — Complectat cu A. P. Lebedev: Istorija Greko-vostocoj cerkvi pod vlastiju Turok (Sergiev-Posad, 1896).

(3) Epist. 36 şi 37 a Sf. Grigorie, ediţia 1675. Paris.

www.digibuc.ro

servilor lui Dumzeu), titlu ce-l poartă papii şi până astăzi (1). Dar, dela răsărit, răspunde papei, însuşi împăratul Mavrichie, zicând că: „In zadar îl nelinişteşte pe el, un singur titlu, care „nu este adoptat pentru supunerea bisericii, nici din ambiţie „personală şi nici nu şi l-a luat patriarhul singur. Acest titlu „este numai, ca preferinţă de onoare, acordată patriarhului „ce-şi are reşedinţa, în capitala imperiului. Şi apoi, îi este dat „patriarhului de către sinoadele locale şi de către patriarhii „de răsărit, fiind întărit şi de către autoritatea împărătească". Sf. Grigorie n'a mai zis nimic; iar patrirhii cetăţii împărăteşti au rămas cu titlul de *ecumenic* (universal), până astăzi. S'a înţeles însă, după cum zice şi împăratul, în scrisoarea sa, întodeauna, numai ca o preferinţă de onoare; iar nicidecum, sub raportul autorităţii canonice jurisdicţionale (2).

IV. *Sinodos endimusa.* Incă depe vremea împaratului Constantin cel mare, veniau în capitala impierului, episcopii din diferitele provincii, ca să aştearnă înaintea tronului împărătesc cererile credincioşilor şi afacerile diecezelor lor. Uneori, se găseau în capitală, câte 50-60 ierarhi. Aci, îşi expuneau, pe lângă altele, şi neînţelegirile ivite între dânşii. Impăratul, de obiceiu, încredinţà aceste plângeri, spre rezolvare, episcopului capitalei; zicând uneori, ca să se sfătuiască şi cu episcopii aflători, în acel timp în C-pole. Aceste adunări, fireşte, erau prezidate de către episcopul Capitalei, care le conduceà şi avea rolul cel mai de seamă. Inaintea lor se înfăţişau cazuri de neinţelegeri dintre mitropoliţi şi exarhi sau şi ale exarhilor între dânşii. Sub Nectarie (394), se înfiinţează o adunare bisericească statornică, de episcopii, sub preşedinţia patriahului din C-pole, care se numi, *Sinodos endimusa.* La început avea rolul unei judecătorii de pace. Cu vremea însă, s'a întărit, prin dalină, devenind *o autoritate*, cu putere de drept.

Acest fapt a făcut, ca puterea patriarhului din C-pole, să crească foarte mult, faţă de ceilalţi ierarhici ai Bisericilor, împărăţiei de răsărit.

V. Faţă de ceilalţi patriarhi ai răsăritului, patriarhul C-polului are, cu timpul, nu numai întâietatea onoarei, ci şi oarecare autoritate jurisdicţională. De prin sec. V, patriarhii C-polului capătă dreptul de a hirotoni pe capii bisericilor, din Exarhatele, supuse sub jurisdicţiunea lor (3).

(1) Ioh. Diaconus: Vita Gregorii. — (2) Comp B. Ort. R. I. p. 350 sqq. — (3) Evagrie, III, 6.

www.digibuc.ro

Prin edictele date de împăratul Zenone îşi întinseră acest drept şi asupra patriarhilor Antiohiei şi Alexandriei (1). Aşa, la 479, în locul patriarhului Ştefan II, al Antiohiei, aruncat în râul Orontes, de monofiziţi, Zenon, împăratul Bizantin, după ce pedepseşte pe vinovaţi, încredinţează alegerea unui nou patriarh, lui Acaciu al C-polului ; iar nu episcopilor Sirieni. Se alege Ştefan al III-lea, care, murind în curând, la 482, tot patriarhul C-polului, cu sinodul său, alege pe Caledon, pentru tronul Antiohiei. Tot asfel se petrece şi cu scaunul patriarhal, al Alexandriei. In locul lui Timotei Salofakialos (†482), se alesese Ioan Talaia. Cu ajutorul împăratului Acaciu, înlătură pe Ioan Talaia şi pune în locul lui, pe Petru Mongu. Instinian legiueşte, ca patriarhii să-şi păstreze drepturile şi prerogativele lor (2). Inceputul de predominare însă era făcut şi cu greu se pute 'înfrână. La aceasta se mai adăugă, căderea celorlalte patriarhate răsăritene, de timpuriu, sub stăpânirea păgânilor (sec. VII). Cufundate în sărăcie şi asuprire, n'aveau încotro 'şi întoarce privirile, decât spre C-pole. Dar, prin aceasta, raporturile dintre ele se schimbară.

Cei trei patriahi, subjugaţi, se simţiră obligaţi—cum de altfel e şi natural în astfel de împrejurări—faţă de patriarhul din C-pole, în raport cu care ajung, cu vremea, un fel de subalterni.

VI. Patriarhatul din C-pole, se întinde mai târziu şi spre apus, creştinând, prin misionarii săi, popoarele slave : Bulgarii, Sârbii, Ruşii etc. Se extinde de asemenea, asupra populaţiunii creştine, de origină latină, din peninsula Balcanică, precum şi a celor din nordul Dunării, cari alcătuesc, *România*, de astăzi.

VII. Cultura clasică greacă, ridică nivelul teologiei orientale, făcând-o să ajungă un grad deosebit de superioritate. Dialectica filozofiei elene, împrumută formele ei, pline de fineţe, teologiei ; tinzând să înalţe credinţa, la rangul de ştiinţă. Era dar firesc, ca cele mai grele probleme teologice, să fie discutate, formulate şi hotărîte, decătre teologii bisericii răsăritului. Alexandria, Antiohia, Efesul, Calcedonul şi mai cu seamă C-pole, sunt principalele centre de discuţiuni şi hotărîri dogmatice. In C-pole, se ţin 3 sinoade ecunenice, pecând orgolioasa

(1) Petru de Marca: De veter. Collect. can. c. III. 3.
(2) Nov. 131. c. 3 şi 123, c. 22.

www.digibuc.ro

Romă, nu poate arătà lumei, că a avut cinstea, să fi primit într'ânsa, un siugur sinod economic. Teologia greacă are prioritate, şi orice s'ar zice, occidentul faţă de orient, rămâne tot şcolar, în domeniul teologiei clasice. Eloquenţa greacă de asemenea, ajunsese la o plenitudine, de admirat. Un Grigorie Teologul, un Hrisostom, au ilustrat ştiinţa teologiei orientale, în gradul cel mai înalt; dar au înălţat, în acelaş timp şi aureola scaunului patriarhal din Constantinopole.

Rivalitatea dintre Roma şi C-pole, merge tot crescând, ajungând la o adevărată luptă, între cei doi şefi ai bisericii, pentru supremaţie. Această luptă, la care se mai adăugară şi alte pricini de diferite naturi, a avut de urmare ruperea Bisericii lui Hristos, în două, la 16 Iulie, anul 1054: *O biserică ortodoxă* universală, de răsărit şi o *biserică papală,* în apus (1).

I. PATRIARHATUL DIN CONSTANTINOPOL.

Desvoltarea sistemului patriarhal şi organizarea lui. Sinoadele patriarhale şi naţionale.

Patriarhatul din C-pole,—în jurul căruia se grupase întreaga biserică, după schizmă,—începe a se desvoltà, luând şi o organizaţie proprie. Precum se concentrase în apus, toată puterea ierarhică, în mâinile papilor, tot astfel se încearcă şi în răsărit, dar cu mai puţină şansă, de izbândă. In locul sistemului mitropolitan de mai înainte, se întronează sistemul patriarhal, care ajunge în culmea dezvoltării lui. Mitropoliţii scapă din mână toată puterea jurisdicţională, de cari dispuneau, şi nu se mai deosibesc de episcopi, decât prin rangul lor de onoare (2). Patriarhii, şi în special, patriarhul *bisericii mari* din C-pole, concentrează în mâinile lor, toată autoritatea ierarhică, Ei hotărăsc, în ultima instanţă, în materie de cult şi disciplină bisericească. Ei întăresc şi depun pe episcopi şi judecă pe ceilalţi clerici, în chestiuni penale. Işi asumă şi privilegiul de a face *stavropighii*, care nu era în biserica veche şi care a fost smuls ierarhilor subalterni lor, fără voie. In sfârşit, îşi însuşiră şi privilegiul

(1) Maassen: La primauté de l'Église de Rome et les anciennes églises patriarcales... Bonn. 1853. Comp. Hergenröther. Photius, 3 vol. Regensburg. 1867.

(2) Mitropoliţii Rusiei, ai Munteniei şi Moldovei însă, îşi păstrară şi apărară drepturile lor jurisdicţionale, în cuprinsul ţărilor lor.

www.digibuc.ro

de a puteà luà clerici dela oricare eparhie, din cuprinsul patriarhatului lor şi a-i strămutà la catedrala bisericii patriarhale.

A) *Sinoadele patriarhale.* După despărţirea celor două biserici mari, de răsărit şi apus, *sinoade ecumenice,* nu se mai putură ţine. Chiar *sinoade generale,* cu greu se puteau adunà. Se ţineau doar *sinoade endemice,* alcătuite din toţi mitropoliţii şi episcopii, cari întâmplător, se aflau, în acel timp, la C-pole. Dar şi acestea, numai pe vremea stăpânirii împăraţilor bizantini. Sub stăpânirea otomană, nu li se dădeà voie prealaţilor, ca să umble din loc în loc, sau să steà prea mult, în capitală, din motive de intoleranţă.

Cu vremea, dispărură şi *sinoadele mitropolitane.* Locul lor îl luară sinoadele locale, cari erau de două feluri: *patriarhale* şi *naţionale.* Patriarhale se numiau acelea, cari se ţineau la reşedinţa fiecărei patriarhii, sub preşedinţia patriarhului; iar naţionale, acelea, cari erau compuse numai din ierarhii unei naţiuni. Dintre sinoadele patriarhale, acele ale patriarhiei ecumenice din C-pole, aveau o însemnătate deosebită. La ele luau parte, uneori şi ceilalţi patriarhi ai răsăritului, în persoană sau prin delegaţi. Sub forma aceasta, ele ţineau, până la un punct, locul sinoadelor ecumenice, alcătuind *autoritatea cea mai înaltă a Bisericii Ortodoxe.* In aceste sinoade, s'au curmat diferitele dispute dogmatice, lămurindu-se nedumeririle, cu privire la credinţă; ca disputa isihastică şi altele. Tot în aceste sinoade, se hotărau chestiunile de administraţie şi judecată bisericească; înfiinţări de noi episcopii şi mitropolii, chestiuni de organizaţiunea bisericii în genere, cult şi disciplină bisericească. Cu creşterea puterii patriarhilor din C-pole, se ţinură numeroase sinoade patriarhale. Hotărârile lor se numiau: *decrete sinodale ale patriarhilor.*

Aceste *decrete,* împreună cu *novelele* împăraţilor bizantini, complectează vechea legislaţiune canonică a bisericii ortodoxe, desvoltând ştiinţa dreptului bisericesc şi fixând normele, după cari avea să se conducă biserica ortodoxă, în viitor.

Sinoadele naţionale erau alcătuite numai dintre episcopii şi mitropoliţii unei naţiuni. Puterea lor jurisdicţională se mărgineà numai asupra bisericii acelei naţiuni. Tot astfel şi hotărîrile lor, erau aplicabile numai în biserica naţiunii respective (1).

(1) Astfel de sinoade au fost în Rusia (1274—1441) şi Bulgaria (1350—1355) împotriva Bogomililor. Vezi: I. Mihalcescu: Istoria Bisericească Universale. 1920, Bucureşti, II, p. 1429, sqq.

www.digibuc.ro

Clerul catedral. Atribuţiunile patriarhilor înmulţindu-se, pentru îndeplinirea lor, patriarhii se serveau de clerul catedral, care capătă o organizaţiune proprie. Această organizaţiune, ia naştere mai întâi, în patriarhatul din Constantinopole, de unde iau model şi celelalte patriarhii, mitropolii şi episcopii, care-şi rânduesc clerici, cu însărcinări de onoare, în măsura nevoilor şi a mijloacelor de cari dispuneau. Patriarhia din Constantinopole, a luat şi ea model, în rânduirea dregătorilor săi bisericeşti şi ai curţei patriarhale, dela curtea împăraţilor bizanţului. Dregătorii aceştia erau împărţiţi în 9 cete sau pentade (πενθάδες); iar fiecare ceată cuprindea 5 dregători. Erau prin urmare în total 45 de trepte, de oficii sau dregătorii. Cele 3 cete dintâi formau *corul drept*; iar celelalte 6 din urmă, formau *corul stâng*. Se numeau astfel, din pricină că atunci când erau adunaţi pe lângă patriarh, unii stau la dreapta şi alţii la stânga; iar patriarhul sta în mijloc (1).

In ceata din dreapta, se aflau toţi funcţionarii din administraţia şi justiţia bisericească, cari erau mai aproape de patriarh; iar în ceata din stânga, se aflau clericii slujitori ai catedralei şi organele subalterne din cancelarie şi dela curte. Demnitarii din dreapta, după treapta lor ierarhică, erau toţi diaconi; iar cei din stânga erau: preoţi, diaconi şi clerici inferiori. Cei din dreapta, deşi numai diaconi, aveau rangul cel mai înalt, ocupând locuri, înaintea preoţilor din ceata din stânga. Anomalia această a fost combătută de canoniştii bisericeşti.—Demnitarii din ceata dela dreapta se mai numiau şi μέγιστοι ἄρχοντες, οἱ μέγιστοι ἀξιωματικοὶ sau οἱ ἐξωκατάκοιλοι (1). Ei purtau rangul cel mai înalt, asămănători cu *cardinalii* din apus şi aveau întâietate, chiar faţă de arhiepiscopii şi episcopii patriarhiei, fapt pentru cari s'au plâns de multe ori aceştia din urmă, dar fără să li se dea dreptatea, ce o aveau. Ca semn al dregătoriei lor înalte, purtau o cruce, cusută pe vesmânt şi pe culion şi alte insignii onorifice, corespunzătoare, cu deosebitele lor funcţiuni, bicericeşti.

Cei mai însemnaţi dregători ai patriarhiei mari erau:

A. *Ceata din dreaptă s'au pentada 1* (πρώτιπενταις).

1. *Marele iconom* (ὁ μέγας οἰκονόμος), purtă grijă de vistirie şi de toată averea eparhială. El girà afacerile patriarhiei, la caz de vacanţă.

(1) Dr. Zhishman: Die Sinoden u. die Episcopal-Amter in der morgenländ. Kirche. Wien, 1867, p. 178.—Comp. Eus. Popovici: Ist. Bis. traducere, 1901, Bucureşti, vol. II, p. 47 sqq.

www.digibuc.ro

2. *Marele sachelar* (ὁ μέγας σακελλάριος), supraveghetorul mânăstirilor de călugări.

3. *Marele Schevofilax* (ὁ μέγας σκευοφύλαξ), supraveghetorul odoarelor și obiectelor sfințite ale catedralei patriarhale.

4. *Hartofilaxul* (ὁ χαρτοφύλαξ), șeful cancelariei și al arhivei patriarhiei. El era și canonistul sfatului patriarhal.

5. *Sacheliul* (ὁ σακελλίων), supraveghetorul mânăstirilor de călugărițe, al închisorilor și caselor de corecțiune, în genere.

Mai târziu a fost trecut în această ceată și *protecdicul*, primului avocat și procuror bisericesc, luat din pentada III-a.

Pentanda II-a. 1. *Protonotariul* (ὁ πρωτονοτάριος), cel întâi notar și secretar patriarhal.

2. *Referendariul* (ὁ ρεφερενδάριος), identic cu *apocrisiarul*, din timpurile de mai înainte. îndeplinind sarcina de agent patriarhal, pe lângă curtea impărătească.

3. *Logofătul* (ὁ λογοθέτης,) contabilul și păstrătorul peceții patriarhale.

4. *Castrisiul* (ὁ καστρήσιος) păstrătorul veșmintelor și al insigniilor patriarhale.

5. *Cronicarul* (ὁ ὑπομνηματογράφος), păstrătorul actelor parohiale.

Pentanda III-a. 1. *Protecdicul* (ὁ προτέκδικος). Primul avocat și procuror al bisericii mari, trecut mai târziu la pentada I.

2. *Ieromnimonul* (ὁ ἱερομνήμον), cel ce aducea aminte, cum să se săvârșească serviciul divin (tipicarul).

3. Păstrătorul epigonatelor (ὁ ἐπί γονάτων) patriarhale.

4. *Ipomnimonul* (ὁ ὑπομνήμον), păstrătorul registrului de intrare care stabileà și ordinea de zi, pentru ședințele consiliului patriarhal.

5. Dascălul și retorul bisericii (ὁ διδάσκαλος καὶ ῥήτωρ τῆς ἐκκλησίας).

B. **Ceata din stânga.** 1. *Protopresbiterul* sau *protopopul* (ὁ πρωτοπρεσβύτερος, ὁ πρωτοπαπᾶς,) cel dintâi preot al catedralei și conliturghisitor cu patriarhul, locțiitor al lui și girant al afacerilor patriarhatului, în caz de vacanță.

2. *Devteropresbiterul* (ὁ δεύτερος πρεσβύτερος), al doilea preot al catedralei.

3. *Exarhul* (ο ἔξαρχος), delegatul patriarhal, inspector și locțiitor al lui, în cuprinsul patriarhatului și executor al poruncilor patriarhului, la fața locului, unde era trimis.

4. *Protodiaconul* (ὁ πρωτοδιάκονος), sau *arhidiaconul* (ὁ ἀρχιδιάκονος) cel întâi diacon, care avea mari drepturi, din care pricină se numără câteodată la ceata din dreapta patriarhului. După el venea, al *doilea diacon* (ὁ δευτεροδιάκονος), care avea rang și rol după primul diacon.

5. *Arhonul bisericilor* (ὁ ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν), purtătorul de grije, la punerea temeliilor bisericilor și la sfințirea lor, distribuitorul Sf. Mir și îngrijitorul de toate cele ce trebuesc bisericilor, pentru săvîrșirea sfintelor slujbe.

6. *Periodevtul* (ὁ περιοδευτής), vizitatorul bisericilor parohiale (misionarul)

7. *Catehetul* (ὁ κατηχητής), dascălul de religie pentru copii și pentru adulții, nedeplin luminați, în cunoașterea principiilor credinții.

8. *Eclesiarhul* (ὁ ἐκκλησιάρχης), supraveghetorul curățeniei și a bunei

www.digibuc.ro

rânduieli în biserică. El conduce și observă pe paracliseri (παρακκλησιάριοι), ca să-și facă datoriile lor.

9. Protopsalți, cântăreți, canonarhi, lampadarii (purtători de făclii) și alți servitori bisericești.

10. Amploiații inferiori și funcționarii cancelariei parohiale, precum și ai diferitelor așezăminte de binefacere, de pe lângă patriarhie. Clerul dela sate era inspectat, de către protopresviterii sătești și ajutoarele lor. In cataloagele patriarhale, se remarcă rolul însemnat al *logofătului* (ὁ λογοθέτης) din pantada II, care controlă veniturile și cheltuelile catedralei și ale celorlalte biserici. Demnitatea aceasta, cu timpul, a trecut asupra laicilor pioși și cu vază, cum este până astăzi. Fiecare chiriarh, de sub stăpânirea turcească, își avea logofătul său, care îndeplinește aceieaș însărcinare către reprezentantul puterii civile, ca și *marele logofăt* al patriarhiei din Constantinopole, față de curtea împărătească. Marele logofăt (dragoman), este până azi, o personalitate, cu mare vază. El este mijlocitorul între patriarhul bisericii mari și Sultan. Patriarhul, când merge la Sultan sau capul statului, în general, este însoțit totdeauna de marele logofăt, care joacă un rol destul de însemnat, mai ales la învestirea și întronarea patriarhului.

In sfârșit, la reședința patriarhului, se aflau *sincelii*, niște călugări, îngrijitori ai curței și persoanei patriarhului. Superiorul lor, se numeà *protosinghel*. Demnitatea aceasta era așa de respectată, încât chiar mitropoliții, râvneau la titlul de protosinghel al patriarhiei. Protosinghelii deserveau pe chiriarh, în afacerile bisericești, cari cădeau în sarcina lor proprie (1). Ei conduc astăzi cancelaria patriarhală.

II. Starea patriarhilor din Constantinopole, sub împărații bizantini.

Patriarhii C-polului, încă din cele mai vechi timpuri, nu s'au bucurat de o desăvârșită libertate de acțiune, așa cum au avut-o, papii Romei. Sub stăpânirea împăraților bizantini, au fost stânjeniți, în desfășurarea activității lor ierarhice, din două părți, și anume:

1. Din partea împăraților și 2) din partea Cruciaților.

1. *Impărații bizanțului*, ca împărați creștini, au influențat mult, asupra dezvoltării vieții bisericii din răsărit. Această influență a fost de multe ori, în paguba bisericii. In adevăr, dacă au fost, unii împărați, cari socoteau o cinste pentru ei de a se numi *episcopi ai treburilor din afară ale bisericii*, au fost însă alții, cari se amestecau în chestiuni lăuntrice bisericești, cari nu erau de competința lor; ci numai a ierarhilor bisericii. Mai puțini au fost dintre acei cari, din evlavie și în duhul

(1) Hrisant, patriarhul Ierusalimului: Despre oficii, clerici, etc. 1715, Târgoviște.

www.digibuc.ro

bisericii, au ajutat la înflorirea bisericii şi la desvoltarea literaturii ei. Astfel a fost d. p. Leon filozoful, fiul său Constantin Porfirogenitul şi o serie de împăraţi din dinastia Comnenilor, cari au fost adânci cunoscători ai ştiinţii teologice şi devotaţi luptători, pentru progresul bisericii. Au fost însă şi mulţi cari se amestecau în disputele teologice, făcând uz de puterea lor, pentru a-şi impune părerile lor personale. Ba unii se amestecau şi în conducerea bisericii, zădărnicind liniştea necesară progresului în biserică şi instigând călcarea disciplinei canonice.

Alegerea patriarhilor. In timpurile vechi, alegerea patriarhilor se făceà la fel cu a mitropoliţilor; adică cei meritoşi, erau designaţi de popor, aleşi de sinodul mitropolitan, respective patriarhal şi puşi în slujbă, tot de sinod. Mai târziu, dreptul confirmării a trecut asupra capului Statului, ca ocrotitor al bisericii. Instinian (527—565) întăreşte prin lege (nov. 123), această veche rânduială canonică. (1).

Din nenorocire însă, procedura aceasta era numai în teorie. In practică, se petreceau lucrurile altfel: Impăraţii se amestecau în alegerile patriarhilor şi în despotismul lor oriental, în loc de a lăsà libertate deplină, clerului şi poporului, ca să-şi aleagă pe acela pe cari ei îl credeau vrednic, impuneau pe acela pe care-l voiau ei. Cu chipul acesta, biserica ajunsese o simplă uneltă politică, în mâna împăraţilor şi a sfetnicilor lor; iar patriarhii, nişte slugi plecate, gata de a le face gusturile şi de a le satisface interesele şi ambiţiile politice. Dacă avea vre unul curajul să reziste voinţii împăraţilor, era imediat, depus, şi înlocuit cu altul. Aceasta a fost starea, de fapt, care, bine înţeles, numai în folosul prosperării bisericii nu era.

Au fost într'adevăr şi cazuri, când împăraţii au trebuit să se plece voinţii poporului, dar mai rar. Aşa, împăratul Isac Comneanu, din motive politice, puse de ucise pe patriarhul Mihail Cerularie (1058). Clerul şi poporul se indignă, aşa de mult, de această crimă odioasă, încât împedică pe împărat de a pune pe scaunul patriarhal pe un favorit al său, A fost silit, în cele din urmă, să dea un decret, prin care se restatorniceà vechea datină a bisericii, ca la alegerea patriahului să ia parte, în modi efectiv, clerul de rând şi poporul; iar nu numai clerul înalt. După această rânduială a putut să se aleagă urmaşul lui Cerularie. La ceilalţi urmaşi ai săi însă, iarăşi se pune în aplicare, procedura de mai înainte; adică ca numai mitropoliţii să ia parte la alegere. Aceasta, pentrucă atunci împăraţii puteau mai uşor să înfluenţeze, decât în cazul, când luà parte la alegere, clerul de rând şi poporul.

Era, prin urmare o adevărată luptă, în alegerile patriarhilor, din care ieşeà biruitor ori împăratul, ori clerul şi poporul, care era mai tare. In caz când reuşeà candidatul clerului şi poporului, era firesc ca lupta să continue între împărat şi patriarh. Este uşor de înţeles că, în cele mai

1) Nicodim Milaş, op. cit. p. 268, nota 12. — Com. Dr. Zhishman: Die Synoden, p. 9-10, nota 1.

www.digibuc.ro

multe cezuri, victoria era de partea împăraţilor, ca cei ce aveau puterea lumească în mână. Patriarhii, de bucurie că se vedeau aleşi, cei mai mulţi se plecau puterii împăratului şi deveneau, slugi credincioase, cari se mlădiau şi lucrau, după capriciile lor.

Au fost însă şi patriarhi, cari n'au cedat despotismului împărătesc, cu nici un preţ. Celebru a rămas, sub acest raport, patriarhul *Arsenie*, care a păstorit mai întâi în Niceia (1255—1260).—unde era capitală imperiului, din pricină că C-polul era ocupat de Cruciaţi, cari aşezaseră aci capitala imperiului latin—şi apoi în C-pole (1260—1264). Acesta, a avut o ţinută demnă, faţă de împăratul *Mihail Paleologu*, pe care-l excomunicase, din pricină că pusese să scoată ochii lui Ioan Lascar, moştenitorul legitim al tronului. Poporul indignat, ţineà cu patriarhul şi era înfuriat, la culme, împotriva împăratului. Ca să scape de urgia poporului, împăratul a fost silit să facă penitenţă publică şi să ceară ertare. Arsenie, nu-l iertă decât cu făgăduinţa formală, că va da coroana celui în drept. Impăratul însă, ajutat de sfetnicii săi, îl depuse şi adunând un sinod (1266), alcătuit dintre protivnicii patriarhului, aprobă hotărîrea împărătească. Arsenie depus, a fost exilat şi muri de foame şi de mizerie, dar nu se plecă. Poporul însă admirà curajul patriarhului şi blamà purtarea despotică a împăratului, pe care nu l-a putut uità, până la moartea sa. Fiul şi urmaşul lui Mihail, *Andronic II*, cel bătrân, se văzu nevoit să facă penitenţă publică şi să aducă, cu mare pompă, moaştele lui Arsenie la C-pole, pe cari, cu mare pompă, le aşeză în biserica Sf. Sofii.

Alegerea patriarhilor, în ultimile zile ale imperiului bizantin, se făceà în chipul următor : Indată ce scaunul patriarhal rămâneà vacant, împăratul chiemà sinodul patriarhal, cari se compuneà din toţi mitropoliţii patriarhiei. La ziua hotărîtă, prin scrisoarea împărătească, sinodul se adunà în biserica Sf. Apostoli din C-pole, împreună cu hartofilaxul. Aci, se aprindeau 3 sfeşnice şi după ce tămâiau şi făceau rugăciunile obişnuite, de chemarea Sf. Duh, procedau la alegere. Se alegeau 3 candidaţi, cari se supuneau la cunoştinţa împăratului, de către doi mitropoliţi, însoţiţi de hartofilax. Impăratul, întăreà pe unul, care în urmă era aşezat în scaun, cu un anumit ceremonial (1). Ceremonialul acesta, în scurt se rezumà la următoarele :

a) Chiemarea. Cel I ales, era chiemat la curte, unde era întrebat de împărat, dacă primeşte să fie patriarh. Dacă declarà că primeşte, se procedà la întărirea lui, potrivit rânduelilor stabilite. In caz când noul ales, nu era arhiereu, după chiemare se hirotoneà, cu deosebită pompă, în faţa împăratului şi ai înalţilor demnitari ai curţii, în biserica Sf. Sofii, de către mitropolitul Eracleiei, însoţit de alţi 2 mitropoliţi. Dacă însă, declarà că nu primeşte, se chiemà al II-lea, din cei aleşi şi dacă nici acesta nu primeà, se chiemă al III-lea. In caz, când nici acesta nu primeà, se făceà alegerea din nou.

b. *Proclamarea.* După chemare, se făceà proclamarea, după următoarea regulă : Intr'o sală, frumos împodobită, se săvârşià, mai întâi, un serviciu divin, adhoc, slujind noul ales ca proistoş. La acest serviciu, luau

(1) I. Mihălcescu: Ist. Bis. Universală, II, 1920, Bucureşti, p. 18.

www.digibuc.ro

parte înalţii demnitari ai statului, clerul şi numeros popor, cu făclii aprinse, în mâini. La sfârşitul slujbei, un senator, luà cuvântul şi proclamà pe cel ales, patriarh. Patriarhul răspundeà, printr'un mic logos şi la sfârşit, binecuvântà asistenţa. Dacă proclamarea se făceà de către împărat, atunci se procedà altfel: Noul ales era adus la curtea împărătească, cu o deosebită pompă. Impăratul întrà în sala cea mare de ceremonii şi se aşezà pe tron, înconjurat de sfetnicii săi şi cu sceptrul patriarhal în mână. Cel ales, fiind introdus în sală, era proclamat patriarh, de către împărat, care-i încredinţà şi sceptrul patriarhal. Cel proclamat îi mulţumea, printr'un scurt logos; iar cei de faţă cântau: „Intru mulţi ani". După aceia, proclamatul, cu sceptrul în mână, se urcà pe tronul, anume construit, de unde binecuvântà pe împărat şi toate adunarea, care la rându-i, îndreptându-se către împărat şi către patriarh, strigà: „Să trăiască". Dela palat, patriarhul se duceà direct la biserica Sf. Sofii, călare, pe un cal, frumos împodobit în alb şi urmat, de tot clerul şi poporul. Aci se săvârşeà un serviciu divin, adhoc, care se terminà, cu binecuvântarea patriarhului.

c. *Investitura.* După proclamare, urma învestitura.— In acest scop, patriarhul era adus din nou la palat, unde i se încredinţau de către împărat: insignele patriarhale, mantia şi engolpionul, după o anumită ceremonie. Apoi, împăratul, sărutà mâna patriarhului; iar patriarhul îl binecuvântà pe el şi pe toată asistenţa. Sfârşindu-se investitura. patriarhul era condus la reşedinţa sa, iarăşi călare pe un cal, frumos împodobit în alb, pe care-l duceà de frâu, un comite împărătesc. După el, mergea prinţul moştenitor şi tot senatul, apoi clerul şi popor mult.

d) *Intronarea.* In cea dintâi duminică după învestitură, se făceà intronarea. Noul patriarh, slujeà Sf. liturghie, în catedrala sa, înconjurat, de întreg soborul arhieresc şi preoţesc. Impăratul, cu prinţii şi marii demnitari, luau parte la slujbă. La cel dintâi vihod, toţi mitropoliţii, câţi se aflau de faţă, se rânduiau deoparte şi de alta patriarhului, îmbrăcaţi în toate ornatele lor şi-l însoţeau, din mijlocul bisericii până'n altar. La „Sfinte Dumnezeule" se împărţeau făclii aprinse, la toţi cei de faţă. Mitropoliţii, având făcliile aprinse în mâini, se aşezau pe sintron, în altar. Doi dintre dânşii, luau pe patriarh de braţ şi-l aşezau în mijloc, pe scaunul cel de sus al sintronului, strigând de 3 ori: „Vrednic este"; la care, clerul din altar şi corul din biserică, răspundeau: „Vrednic este". Ceremonialul se încheià cu cântarea: „Intru mulţi ani"; împăratului şi patriarhului. Arhidiaconul ziceà, după aceasta: „Cu înţelepciune drepţi", la care patriarhul, răspundeà, depe sintron: „Pace tuturor". Apoi, ridicându-se, binecuvântà poporul, din uşile împărăteşti, cu tricherul şi dicherul, după care urmà Sf. Leturghie, ca de obicei.

2) *Expediţiile cruciate.* Altă nenorocire care a căzut peste biserica ortodoxă de răsărit, au fost expediţiile cruciate (1095-1290). Creştinii din apus, înflăcăraţi de vocea predicatorilor entuziaşti, îşi părăsesc căminurile, cu tot ce aveau, şi în mase întregi, pornesc spre orientul îndepărtat, spre a scoate pământul sfânt şi în special sfântul Mormânt, de sub stăpânirea păgânilor. In vălmăşagul luptelor, ce s'au desfăşurat în Asia-mică,

www.digibuc.ro

Siria şi Palestina, cruciaţii nu făceau nici o deosebire între păgâni şi creştini; socotindu-i şi pe aceşti din urmă, tot aşa de duşmani ai lor, ca şi pe păgâni. In furia lor fanatică, armatele cruciate, dădeau foc şi devastau oraşele şi satele, locuite în mare parte, numai de creştini. Prădau bisericile, alungau arhiereii şi preoţii răsăriteni şi aşezau în locul lor, arhierei şi preoţi latini.

Când ajung la Jerusalim, intemeiază un regat (1099). Patriarhul Jerusalimului, ca şi cel din Antiohia, fură alungaţi, împreună cu clerul lor şi înlocuiţi cu patriahi şi clerici latini, pe care poporul, nu-i putea suferi. In a IV-a expediţiune cruciată, cuceresc însăşi capitala impierului bizantin: *Constantinopolul*, unde se aşeză scaunul noului impieriu latin (1204-1261).

Cruciaţii nu mai văzuseră oraş ca Constantinopolul, cu ziduri aşa de înalte, cu palate şi biserici mari, cu atâta bogăţie şi strălucire. In vălmăşala luptelor, au stricat multe lucruri de artă, au despoiat obiectele de valoare, de aurul şi pietrele scumpe depe ele, au furat sfinte moaşte şi odoare scumpe, postavuri şi mătăsuri, blănuri scumpe şi vase de argint şi de aur.

Patriarhul, împreună cu împaratul bizantin, s'au refugiat la Niceia, unde au aşezat reşedinţa frânturii de împărăţie bizantină, până la căderea impierului Latin. La Constantinopol, se aşează un patriarh apusean, care a împănat toate bisericile, cu preoţi şi călugări latini. Chipul cum s'a purtat clerul latin cu cel grec, este ceva neînchipuit. Se urau şi se prigoneau, mai rău ca păgânii. — Nici până astăzi nu poate uità orientul ortodox, grozăviile suferite, din partea creştinilor apuseni.

Deodată cu restatornicirea impierului bizantin. de către Mihail Paleologu (1261), cu ajutorul Genovezilor—rivali în comerţ cu Veneţienii—, patriarhul Constantinopolului se întoarce iarăşi, la vechea sa reşedinţă, pe care n'o mai recunoaşte, de ruina şi sărăcia, în care o lăsaseră latinii. După încetarea expediţiilor cruciate (1270) şi a stăpânirii apusenilor în răsărit (1291), apuseră şi patriarhatele latine, din Antiohia şi Jerusalim. Papii însă şi până astăzi, hirotonisesc patriarhi, mitropoliţi, şi episcopi, pentru răsăritul ortodox, macar că nu au pe cine păstori: Ei încă stau gata, unii la Roma, alţii prin diferite oraşe din Occident, purtând numele de patriarhi, mitropoliţi şi episcopi „*în partibus*“ (scilicet infidelium, haereticorum schismaticorum).

www.digibuc.ro

Locul cruciaţilor îl luară Veneţienii, cari, de pe la sec. XII, îşi întinseră stăpânirea peste Peloponez, cu insulele arhipelagului grecesc şi peste ţărmurile mării, până în părţile noastre. Ei însă, n'au avut, o influenţă aşa de dăunătoare asupra bisericii răsăritului, ca cruciaţii.

III. Căderea Constantinopolului şi atitudinea Sultanilor faţă de creştini.

Cea mai grea lovitură o primeşte biserica ortodoxă a răsăritului şi în special patriarhia ecumenică a C-polului, prin căderea Constantinopolului, sub stăpânirea Turcilor.—Poporul acesta, de neam mongolic, cu o religiune primitivă, duceà o viaţă nomadă, rătăcind prin întinsele câmpii ale Turanului. O căpetenie a lor, *Osman* sau *Otman* I, îi convinse să îmbrăţişeze *Islanismul* şi sub comanda lui, porniră spre Asia-mică, pe care o cuceresc, cu uşurinţă. Orcan, fiul şi urmaşul lui Osman, cucereşte cetatea Galipole (1354-1362), punând piciorul pe coastele Europei. Impăraţii bizantini, în faţa pericolului, caută sprijin în apus, făgăduind papei, unirea bisericii de răsărit cu cea de apus, în caz de le trimite ajutor grabnic. Grecii însă, în sufletul lor, nu puteau suferi pe Latini, din pricina chipului necreştinesc, cum se purtaseră, în vremea expediţiilor cruciate.

Latinii, ştiau aceasta, de aceia nici nu se prea grăbeau, a le trimite ajutor. Turcii însă, îşi întindeau cuceririle, din ce în ce, spre apus. Până la 1374, cuceriseră tot teritoriul împărăţiei bizantine. Mai rămăsese numai Tesalonicul şi Constantinopolul. Timpul şi împrejurările erau foarte triste. Impăratul Manuel, face în 1400 o călătorie în apus, mergând prin Veneţia şi Franţa până în Anglia, cerând pretutindenea o mână de ajutor, împotriva semilunei Otomane, care ameninţà Europa. Dar promisiuni şi alt nimic. La 1428, Turcii înaintează spre Tesalonic pe care-l cuceresc. Apoi, luară Adrianopolul, unde-şi aşezară capitala impierului. Tot înaintând spre apus, bătură pe Sârbi; Bulgaria o prefac în paşalîc turcesc ; iar la Nicopole (1430), bătură şi puseră pe fugă o puternică cruciată, pornită împotriva lor, de către popoarele creştine din apus. Indreptându-se spre Ungaria, Murat, cu mica sa oştire, rezistă, eroic. Creştinii aruncau cu pietre depe turnuri asupra Turcilor. Depe mare, de asemenea se întreţineà un foc viu, încât întreg orizontul

www.digibuc.ro

se întunecase de fum. Insuşi împăratul, se luptă ca cel din urmă soldat. Dar, totul erà înzadar! Eroismul cel mai mare nu puteà decât să amâne, cu câteva momente, catastrofa. In spre ziua fatală, împăratul Constantin XII, prevăzând căderea cetăţii, se duse în biserica Sf. Sofii, unde se împărtăşi cu sf. taine; apoi întorcându-se la palat, ceru iertare frăţească dela toţi cei de faţă, plângând, cu lacrimi. La 29 Mai, Turcii, dând un asalt puternic din toate părţile, Veneţienii părăsesc posturile lor de apărare; iar Turcii, dau năvală în cetate. Impăratul căzu în luptă, ca un erou. Trupul lui a fost găsit în mijlocul unei grămezi de cadavre. Barbarii, tăindu-i capul, îl puseră într'un stâlp înalt, la vederea mulţimei. Nu se auzeà în acea zi, de cumplită groază, decât *Allah*, al învingătorilor şi κύριε 'ελέισον, al învinşilor.

In aceiaş zi, Mohamed II intră triumfător în Constantinopole. Merse drept la biserica Sf. Sofii, pe care admirând-o, o preface în moscheie principală a Stambulului,— cum denumiră ei Constantinopolul. Soldaţii turcii, în învălmăşala luptei, prădară oraşul şi masacrară pe creştini. O mulţime de monumente de artă au fost nimicite. Statui de marmură sfărâmate, obiecte de aur şi de argint topite, pentru a fi mai lesne la împărţit. Au capturat şi ca 300.000 galbeni. Toţi soldaţii s'au întors la vetrele lor, încărcaţi de odoare scumpe şi de bani. Rămăsese proverbul până târziu, când erà vorba de cineva care se'nbogăţise deodată, i se zicea: „Se vede c'a luat parte la luarea Constantinopolului". Bisericile au fost şi ele jefuite şi pângărite. Unele prefăcute în grajduri de cai şi depozite; iar altele, transformate în moscheie. Soldaţii turci, înadins, pentru a supărà şi mai mult pe creştini, mâncau pe altare, făceau necurăţenii şi săvârşeau cele mai spurcate orgii.

A 3 zi, după luarea Constantinopolului, Mohamed expediază flotele sale, cu aproape 60.000 de prizonieri: arhierei, preoţi, boeri, învăţaţi şi popor. Ca trofeie de războiu, încărcase tot ce era mai de valoare, ca: odoare scumpe, de aur şi de argint, ornate cu pietre preţioase, pe care le luase din palatul împăratului, de prin biserici şi de prin casele celor bogaţi, cari de groaza păgânilor, lăsaseră totul, în voia soartei. Vasele erau aşa de încărcate, încât erau gata — gata, să se scufunde.

A 4-a zi, Mohamed ordonă încetatarea jafului, începând a organizà imperiul, după placul său.

www.digibuc.ro

A 5-a zi, a poruncit să i se aducă membrii familiei imperiale, cari fură condamnaţi la moarte. Cu creştinii, s'a purtat mai bine, mai ales cu locuitorii Constantinopolului, Scopul ce urmărià Sultanul, erà: ca să câştige încrederea poporului. De aceea, văzând că ei, de groază, nu mai făceau nici slujba Dumnezeiască, şi nici cap bisericesc n'aveau, a poruncit să-şi aleagă patriarh. Puţinii episcopi, cari mai rămăseseră în Constantinopol, împreună cu alţii, cari mai veniră de prin împrejurimi, cu clerici şi laici, se'ntruniră în sobor şi aleseră patriarh pe *Gheorghe Şcolarul*, bărbat evlavios şi foarte învăţat, care luase parte, ca laic la sinodul din Florenţa (1439) şi semnase unirea cu Roma, dar în urmă, căindu-se, se lepădase de ea. Din călugărie, luă numele de *Ghenadie*. El a fost întărit şi învestit, după acelaş protocol şi cu acelaş ceremonial, ca şi în timpul împăraţilor bizantini. Prezentându-se la curtea sultanului, Mohamed II, i-a dăruit cârja arherească şi un cal frumos, urându-i: „Să fii norocos şi să ai prietenia noastră, în lucrările tale. Să ai aceleaşi drepturi şi privilegii ca şi patriarhii de mai înainte şi să-ţi iei biserica Sf. Apostoli, ca catedrală, avându-ţi tot acolo şi reşedinţa".

Nu după mult timp însă, în privdorul bisericii Sf. Apostoli, se găsì un tânăr, ucis de o mână criminală. Patriarhul, cuprins de oroare, găseşte cu cale să părăsească biserica, — deşi era destul de măreaţă — şi să-şi mute catedrala şi reşedinţa, în mânăstirea Născătoarei de Dumnezeu, numită *Panmacarista*. Turcii văzând biserica părăsită, o prefac în moscheie.

Prin firmanul de întărire, i se recunoscu patriarhului, chiar mai multe drepturi, decât acelea pe cari le avusese sub împăraţii creştini.

El fu numit şi căpetenia tuturor creştinilor (Milet-bachi) (ἐθναρχος) din imperiu şi tot odată, supremul lor judecător, în chestiuni civile. Aceleaşi drepturi şi privilegii li se recunoscură, mitropoliţilor şi episcopilor, de a reprezentà şi judecà pe creştinii din circumscripţiile lor, în chestiuni de drept civil. In chestiunile penale, atât clericii cât şi laicii, se judecau de către tribunalele turceşti, şi numai dacă se aflau vinovaţi, erau daţi prin mâna judecătorilor publici. Bisericile, cu toată averea lor, fură lăsate în seama comunităţilor creştine. Administrarea şi conducerea lor — ca şi a şcolilor, spitalelor şi a tuturor insti-

www.digibuc.ro

tuţiilor filantropice — fu dată în seama ierarhilor şi a câtorva creştini fruntaşi.

După câtva timp, Sultanul, ieşind călare la preumblare, se opreşte la reşedinţa patriarhului şi scoborându-se depe cal, a intrat la dânsul şi i-a făcut o vizită. In convorbirea avută cu patriarhul, Sultanul şi-a arătat dorinţa, de a vedeà şi el biserica patriarhală şi a cunoaşte, în scurt, principiile legii creştine. Patriarhul, bucuros, l-a condus în biserica patriarhală şi i-a arătat biserica şi odoarele ei, cu însemnarea fiecăreia. In acelaş timp, i-a explicat pe scurt, şi dogmele creştine şi în special simbolul credinţii.

Sultanul, a rămas încântat de cele ce i-a spus patriarhul şi i-a poruncit, să-i facă o expunere, în scris, asupra celor ce-i spusese, prin viu graiu. Patriarhul Ghenadie, întocmeşte o scurtă dar luminoasă mărturisire de credinţă, pe care, după ce puse de o traduse în limba turco-arabă, o prezintă Sultanului.

Ghenadie, fiind în bune raporturi cu Sultanul, stăruie să li se permită clericilor şi creştinilor, refugiaţi de urgia armatelor Otomane, să se întoarcă la vetrele lor. Infiinţează o şcoală de teologie, pe lângă patriarhia din Constantinopol şi face şi alte îmbunătăţiri.

IV. Patriarhia din C-pole, sub stăpânirea turcească.

Purtarea binevoitoare a Sultanului, faţă de patriarh şi de creştini, nu ţinu mult; pentrucă, nu era pornită din suflet, ci numai din interese politice. De aceia, în curând ea se schimbă în ură şi pizmuire, împotriva creştinilor. Bisericile, cele mai de seamă, sunt prefăcute în moscheie. Patriarhia însăşi, este silită a se mută din loc în loc, pânăce, în sfârşit, se fixează definitiv, la biserica sf. Gheorghe. Patriarhul Ghenadie, fu silit să demisioneze, după abia un an şi câteva luni de păstorie, retrăgându-se la mânăstirea „sf. Ioan Botezătorul“, unde se ocupă cu teologia, până la sfârşitul vieţii sale. Urmaşul său, evlaviosul şi sfântul *Isidor*, supranumit «părintele cel bun» a fost omorît, din pricină că n'a voit să-şi calce conştiinţa şi legea şi să aprobe căsătoria unui nobil turc cu o princesă creştină. *Sofronie*, păstori în linişte. Urmaşul său însă (1466), pentrucă nu voise a aprobà o căsătorie cu călcarea conoanelor bisericeşti, i se rase barba de către Sultan, chiar cu mâna sa şi fu înlăturat de pe tron.

www.digibuc.ro

Eclesiarhului Maxim, care fusese pus ca să înduplice pe patriarh spre a da deslegare acelei căsătorii şi nu reuşise, i se tăie nasul.

1. *Politica Fanarului.* Suferinţele Bisericii din Constantinopol, se înmulţesc. Ele proveneau nu numai din partea Turcilor, ci şi dintr'a fiilor ei. Grecii, locuiau în masă compactă într'o mahala din Constantinopol, numită Fanar; de unde luară numele de *Fanarioţi*. Intrigile lor, moştenite dela Bizantini, strămoşii lor, nu şi le părăsiseră, ci le scoteau la iveală acum, în dauna bisericii. Aşa, la 1472, fiind chemaţi să-şi aleagă un patriarh, nu se învoiră între dânşii, asupra aceleiaş persoane; ci fiecare, îşi avea candidatul ei. O partidă, oferi 1000 galbeni Sultanului, ca să-i aprobe pe candidatul ei. Sultanul luă banii şi confirmă pe candidatul plătit, Marcu II, care mai ocupase scaunul patriarhal între 1466—1467. Partida contrară nu se lasă bătută, ci oferi Sultanului 2000 galbeni, ca să pună patriarh pe candidatul ei. Sultanul, luând banii şi dela dânşii, destitui pe Marcu II şi puse în locu-i pe Simeon (1472—1475), candidatul partidei, care dăduse mai mult. De aici înainte, nu se mai alegeà nimeni patriarh, până nu dădeà însemnate sume de bani şi daruri preţioase Sultanului şi sfetnicilor săi. Cu vremea, darurile acestea se prefăcură într'un tribut anual, de 4000 galbeni, afară de sumele şi darurile pe cari trebuiau să le ofere patriarhii, la instalare. Cu chipul acesta, scaunul patriarhiei din Constantinopol, devenise un isvor nesecat de venituri, pentru Sultan, şi pentru membrii guvernului, pentru Serai şi pentru Poartă. In acelaş timp, ajunsese jucăria partidelor şi mărul intrigilor. Bine înţeles, că cu altfel de patriarhi, ieşiţi din mezat, biserica decăzù, din ce în ce mai mult, sub toate raporturile, ajungând în mare criză financiară şi decadenţă morală.

Selim I (1512—1520), îşi puse în minte, să desfiinţeze religia creştină, din imperiul său. Numai cu mari sume de bani, stoarse din pungile creştinilor, a fost înduplecat ca să-i îngădue. Toate bisericile mai de seamă însă, au fost prefăcute în moscheie. Cele ce mai rămăseseră, erau căzute în ruină. Dreptul de a-şi zidi biserici din nou şi de a reparà pe cele vechi, şi-l căpătau creştinii, numai cu mari sume de bani, oferite la diferiţi demnitari. Trecerea dela mohamedanism la creştinism erà oprită, sub pedeapsa de moarte. Creştinii, fură puşi la mari

www.digibuc.ro

contribuţii şi impilări, de tot soiul. Li se puse o dare pe cap numită *haraciu*. Mai mult, până la 1638, au fost siliţi să plătească una din contribuţiile cele mai grozave: *darea de sânge şi suflete*, care constà din faptul, că li se răpiau creştinilor, copiii cei mai frumoşi şi cei mai sănătoşi, pe care Turcii îi tăiau împrejur şi-i creşteau în legea lor, făcându-i ostaşi turci de elită, sau *Ieniceri*, cari deveniseră cei mai aprigi asupritori ai creştinilor. In ceia ce priveşte siguranţa vieţii, a onoarei şi a averii, erau la capriciul stăpânirii Otomane. Timp de 21 ani (1638—1659), trei patriarhi au fost executaţi numai pe simple bănueli politice: Ciril I (1638); Partenie III (1657) şi Gavril III (1659).

Aceiaş soartă avură şi mulţi mitropoliţi, episcopi şi preoţi. In secolul XVI şi XVII-lea, creştinii au fost supuşi la arbitrajul Turcilor. *Petru cel mare* ţarul Rusiei, singur stăpânitor (1685-1725) în tratatul de pace din 1698, Decembrie, impune Turcilor ca: mormântul Mântuitorului, să rămâie, după vechea tradiţiune, sub stăpânirea patriarhului grecesc din Ierusalim. Bisericile şi mânăstirile ortodoxe, ca şi popoarele de legea grecească, să fie pe deplin scutite de orice sarcină şi de toate dăjdiile superflue. Cele puse din nou să se ierte şi pe viitor să nu se mai impună (1).

Impărăteasa *Catherina II* (1768—1796), ceru şi ea de mai mlte ori, libertatea cultului pentru creştini din răsărit, precum şi garantarea vieţii, averii şi a bunurilor lor. Cum se respectau aceste stipulaţiuni din tratate, se poate cunoaşte din exemplele tragice de mai târziu.

Aşa, la 1821, isbucnind marea răscoală din Elada, aduce emanicipareа Grecilor de sub stăpânirea Musulmanilor. Turcii înfuriaţi, se năpăstuiră asupra Grecilor, măcelărind pe mulţi dintre dânşii. Insăşi Grigorie V, (1797—1798), (1806—1808), şi 1818—1821, bănuit că ar fi sprijinit pe Greci să se răscoale,— deşi rostise anatema împotriva revoluţionarilor — a fost smuls din mâinile creştinilor, chiar în ziua de Paşti şi spânzurat la poarta bisericii patriarhale. Aceiaş moarte martirică o suferiră şi mulţi mitropoliţi, episcopi, clerici şi simpli credincioşi în număr de peste 30.000, din Constantinopole şi din diferitele provincii ale imperiului turcesc.

Grozăvia aceasta a mişcat inimile creştinilor din Europa, cari, mai stăruitor, luară apărarea creştinilor răsăriteni. La 1839, sultanul *Abdul, Medgid* (1839—1861), prin hatişeriful din 2 Noembrie, numit din *Giulhane*, a trebuit să garanteze creştinilor, libertatea cultului, egalitatea drepturilor, siguranţa vieţii şi a averii lor.

Executarea acestui ordin a fost încredinţat unui consiliu, anume instituit (Tanzimat). Dar tratatele, nici de data asta nu se executau. La

(1) Hurmuzachi: Frag. din Ist. Rom. pag. 525.—Comp. Réné Pinon: L'Europe et l'empire Ottoman, Paris, 1913.

www.digibuc.ro

1853, Rusia luând motiv dela măcelurile Turcilor împotriva Maroniţilor (1841) şi Nestorienilor 1843 şi 1846, ceru din nou garanţii pentru creştini. Prin iradeaua din 6 Iunie 1853, s'au întărit iarăş, drepturile recunoscute creştinilor de mai înainte. Intrigile Latinilor din occident împotriva ortodoxilor răsăriteni, pe deoparte; iar pe de alta, frica puterilor apusene de Rusia, cari devenia din ce în ce mai puternică şi mai pretenţioasă, nu aduseră o stare mai bună a creştinilor.

Abia după războiul din Crimea, prin tratatul dela Paris (1856), fu silită Turcia ca să dea manifestul numit *Hatti-Humajum*, din 18 Febr. 1856, prin care se garantează creştinilor, de toate confesiunile: egalitatea drepturilor şi desfiinţarea pedepsei cu moartea, pentru Mahomedanii ce ar trece la creştinism. S'au determinat bine şi raprturile dintre Biserică şi Stat, punându-se sub protecţia dreptului internaţional. Dar cruzimile, tot nu încetară. Pe baza acestui Hatti-Humajum, s'a făcut legea nouă, sancţionată de Sultan în Sept. 1860, după care, cu mici modificări, se conduce biserica patriarhală, până în timpurile noastre. Abea, în urma războiului Ruso-Româno-Turc din 1877, prin tractatul dela Berlin (1878), se deteră creştinilor drepturi egale cu ale Turcilor. Aceste drepturi au fost prevăzute în toate tratatele războaelor ce au fost cu Turcii, până la războiul mondial. Dar Turcii, nu s'au supus şi n'au respectat tratatele. In războiul Turco-Grec, urmat după războiul mondial, creştinii au suferit mult. Patriarhii au fost depuşi şi ei la grele încercări. In timpul din urmă hotărîse guvernul republicei turceşti scoaterea Patriarhiei Greceşti din C-pole şi mutarea ei la Cezarea Capadociei (1) dar se opuseră puterile Europei.

Schimbări în jurisdicţia patriarhatului din C-pole.

După căderea C-polului sub Turci, din pricina ororilor păgânilor, trecură mulţi creştini la Mohamedanism. Aşa, din peninsula Balcanică, trecură Albanezii peste un milion, din populaţiunea întreagă, de $1^1/_2$ milion. Dintre locuitorii Bosniei şi Herţegovinei, mai mult de câta treia parte; iar dintre Bulgari, ca 300 de mii. Cei mai mulţi erau dintre Bogomili, cari şi-au păstrat naţionalitatea. Connaţionalii lor, îi numesc *Pomaki*. Şi dintre Greci au trecut la Islamism, pierzându-şi naţionalitatea şi devenind Turci. Dintre Români, individual câţiva, cari se pot numără. Spre sfârşitul veacului XVI, a trebuit să-şi restrângă marginele, prin încuvinţarea ridicării Rusiei la rangul de patriarhie. La 1686, perdu şi mitropolia Kievului, care fu încorporată la biserica patriarhiei Ruseşti, după ce în 1667, prin pacea dela Andrusov, fusese scoasă de sub stăpânirea politică a Poloniei. La 1650, pierdu biserica Ruteană din Ungaria, care se uneşte cu Roma. La 1690, pentru Serbii care emigraseră în masă în Ungaria, în urma războaelor cu Turcii, se înfiinţează o mitropolie proprie, la Karlovitz. La 1700, o parte din Românii din Transilvania şi Ungaria, trec la unire cu Roma; iar ceilalţi, cari rămân ortodoxi, se alipesc către biserica sârbească din Karlovitz, până când căpătară episcopi proprii. Sub patriarhul Samoil I, (1763—1768 şi 1773—1774) e drept, căpătă o nouă lărgire a marginilor ei, spre apus, prin faptul că Sârbii, la 1766, afară de Muntenegreni şi mai în urmă Bulgarii 1767, pierdură autocefalia bisericii lor şi se alipiră

1). Vezi: Biserica Ort. Rom., 1921—22, p. 143 şi 480.

www.digibuc.ro

către C-pol. Aceasta însă, a fost de scurtă durată. La 1815, o parte din teritoriul sârbesc, scăpând de sub jugul Turcesc, se prefăcu în principat sârbesc, tributar Turcilor. Biserica acestui principat, se desfăcu şi ea de patriarhul din C-pol şi abia la 1832, intră iarăşi în relaţiuni cu dânsa, recunoscând patriarhiei, numai oarecari privilegii de onoare. Biserica Sârbească rămasă autonomă până la 1879, când deveni, deplin autocefală. Tot aşa se întâmplă cu biserica din regatul Grec: La 1821, isbucnind revoluţia grecească, Grecii îşi căpătară neatârnarea. La 1833, declarară şi biserica lor autocefală. Abia în 1850, cedă patriarhiei oarecari privilegii de onoare, în schimbul recunoaşterei deplinei autocefalii.

Şi biserica Română, care înainte se bucurase de autonomie, la 1865 se declară autocefală. La 1870, i se recunoaşte o autocefalie restrânsă, în schimbul unor drepturi onorifice, iar în 1885 i-se recunoscu formal, deplina autocefalie.

Bulgarii, la 1870, cu concursul Rusiei, obţinură dela Poartă, o biserică autocefală, sub conducerea unui exarh. — La 1872, se ţinu un sinod la C-pole, care declară pe Bulgari schizmatici. Ei însă îşi menţinură înainte autocefalia lor. La 1878, devenind principat, supus porţii şi dela 1885 anexând şi Rumelia orientală, creştinii din aceste ţinuturi, trecură sub conducerea exarhului Bulgar, în dauna patriarhiei. Bosnia şi Herţegovina trecând la 1870 sub stăpânirea Austriei, legătura cu C-pole, deveni foarte slabă, până ce în cele din urmă, se unură cu Biserica ortodoxă din Austro-Ungaria. In urma congresului dela Berlin din 1878, întinderea graniţelor Românilor, Serbilor, Grecilor şi a principatului Muntenegru, au adus alte mari scăderi din sfera jurisdictorială a patriarhului din C-pole. Insfârşit, în urma marelui război mondial, graniţele republicii greceşti, întinzându-se, patriarhia ecumenică e silită a se restrânge în marginile împărăţiei turceşti.

3. *Organizarea Bisericească*. Cea dintâi organizare bisericească a patriarhiei Constantinopolului, s'a făcut sub *Samoil I*; care a fost cel mai însemnat patriarh al sec. XVIII-lea (1763—1768 şi 1773—1774).

Până la el, conducerea bisericii o făcea sfatul intim al patriarhului, compus din clericii catedralei şi câţiva mireni, sub preşedinţia sa. Mitropoliţii şi episcopii erau excluşi dela conducerea bisericii, ceiace era împotriva canoanelor bisericeşti.

Samoil, dând o nouă orgunizare patriarhiei sale, institui un *sinod permanent*, compus din 8 mitropoliţi din vecinătatea C-polului, 2 arhonţi, din nobilimea grecească şi 2 comercianţi mari. In rândul acestora, intră şi marele logofăt sau marele dragoman, care erà organul de legătură dintre patriarhie şi Poartă. Fără acest sinod, nu se puteà luà nici o hotărare. El purtà numele de *Gerusia*; iar membrii lui *Gerondes* (bătrâni). Sinodul acesta alegeà şi pe patriarh, de sigur, cu mai multă garanţie şi dreptate, ca în trecut.

www.digibuc.ro

Reforma lui Samoil I, cuprindea 6 canonisme sau capitole mari, la cari se mai adaugă în 1869, un nou canonism, cu privire la *epitropia centrală* din C-pole, compusă din 3 clerici.

Era o organizaţie bună, în principiu. In practică însă, nu a putut da roade bune, din pricina despotismului Turcilor, cari dau iama adesea prin veniturile, din casa patriarhiei şi se amestecau în toate, împiedecând progresul bisericii.

Noua organizare. La 1860 se făcură noi schimbări în organizarea Bisericii din C-pole. Şi anume: Se făcu o despărţire între drepturile bisericeşti şi cele cetăţeneşti. Cele dintăiu fură date în sarcina sinodului patriarhal, alcătuit din mitropoliţi, sub preşedinţia patriarhului; iar cele de al doilea, au fost încredinţate unor tribunale, alcătuite dintre creştini şi musulmani. Sinodul acesta este *permanent*, compus din 12 mitropoliţi. Din 2 în 2 ani, $^1/_2$ dintre dânşii se schimbă, după vechime în ierarhie.

El ţine şedinţe, de 3 ori pe săptămână, sub preşedinţia patriarhului. Fără încuviinţarea sinodului, patriarhul nu poate luà nici o hotărâre, dar nici sinodul fără participarea patriarhului. Din această pricină şi pecetea patriarhală este împărţită în 6 părţi. Fiecare mitropolit, membru al sinodului, rămas din anul trecut, ţine câte o parte; iar patriarhul păstrează cercul cu mânerul, fără de care, nu se poate aplicà pecetea. Orice act oficial, trebue să fie întărit de 6 membri şi cu patriarhul al 7-lea. Din sinod mai fac parte, 2 secretari, fără drept de vot şi Schevofilaxul, însărcinat cu paza vistieriei patriarhale.

Consiliul mixt. Pe lângă sinod, mai este consiliul mixt, alcătuit din 4 mitropoliţi, aleşi dintre membri lui, şi 8 mireni (σινοδικά), aleşi pe câte doi ani, dintre familiile nobile creştine din C-pole. Pe fiecare an, $^1/_2$ dintre membrii consiliului sunt înlocuiţi cu alţii noi, cari se aleg de către un colegiu, format din 26 de reprezentanţi ai parohiilor din C-pole şi Bosfor, din membrii Sf. Sinod şi ai consiliului mixt, care ies din consiliu. Consiliul se întruneşte de 2 ori pe săptămână, sub preşedinţia mitropolitului, celui mai în vârstă. Când se discută chestiuni mai importante, prezidează patriarhul. Atribuţiunile acestui consiliu, sunt de ordin material şi civil. Adese Sf Sinod ţine şedinţe comune, cu consiliul mixt (τὰ δύο σώματα), sub preşedinţia patriarhului, în scopul promovării bisericii, sub raportul spiritual, economic şi cultural.

In sfârşit, mai există şi *epitropia bisericească*, compusă din

www.digibuc.ro

preoţi, cari poartă grijă, să se aplice hotărârile Sf. Sinod şi ale consiliului mixt.

Organizaţiunea aceasta era destul de bună. Dar nici ea nu a putut da roadele aşteptate, tot din pricina despotismului Turcilor. In timpul stăpânirii autocrate a sultanului Abdul Hamid (1876-1909), s'au făcut încercări de a se lovi în drepturile ce se acordase creştinilor, prin legea din 1860. Aşa, s'a căutat a se smulge autorităţilor bisericeşti, dreptul de a face cercetări preliminare, în cazurile când o persoană bisericească era invinuită de vre-un delict şi să se dea acest drept tribunalelor ordinare, ca ele să judece şi pe clericii, de orice treaptă ar fi ei, ca şi pe orişi-ce cetăţean. Tribunalele, fiind alcătuite din Mohamedani, se 'nţelege dela sine, ce mare lovitură se încercà a se da, prestigiului clerului. S'a încercat de asemenea, a se luà din competinţa consiliului mixt, dreptul de a judecà pricinele privitoare la testamente, succesiuni şi averi mănăstireşti. S'a luat patriahiei, dreptul de a cercetà cărţile didactice şi a supravegheà mersul şcoalelor; iar episcopilor, dreptul de a face parte din consiliile provinciale etc. Impotriva acestor încălcări s'a ridicat în 1883, patriarhul Ioachim III-lea şi mai pe urmă Dionisie V-lea. Dar protestele lor, nu avură răsunet la Poartă, şi ei au trebuit să se retragă din scaunul patriarhal.

Sinodul, în unire cu consiliul mixt, au luat atunci hotărîrea supremă, de a închide bisericile şi a opri săvârşirea Sf. servicii religioase, în sem de protestare împotriva Porţii, care nescoteà drepturile bisericii (1890). Poarta, în astfel de imprejurări, nu împinse lucrurile mai departe, ci căzù de acord cu patriarhia, asupra următoarelor puncte: I. Clericii sa fie judecaţi de către autoritatea bisericiască, în toate celelalte cazuri, afară de crime, când vor fi judecaţi de către tribunalele civile, ca şi ceilalţi cetăţeni. — II. Consiliul mixt este singur în drept să judece procesele, cu privire la testamente, moşteniri şi averi bisericeşti, în general. — III. Supravegherea şcoalelor să cadă în sarcina patriarhului, şi statul să aibă dreptul de control.

4. *Ca populaţiune creştină*, până la ràzboiul mondial, acest patriarhat avea circa 3 200.000 creştini şi anume: $1^1/_2$ în Turcia europeană. Dintre aceştia, majoritatea erau greci, restul: Macedoneni, Albanezi, Sârbi şi Bulgari. In Asia-mică erau la 1.790.000, mai toţi greci. Ca ierarhie bisericească, afară de patriarh, erau: 97 arhierei, dintre cari 74 mitropoliţi şi 23

www.digibuc.ro

episcopi. Numărul preoţilor, diaconilor şi al monahilor se urcà şi el, la 400 persoane. Patriarhia aceasta avea populaţiunea cea mai numeroasă, dintre patriarhatele greceşti răsăritene (1).

In urma războiului *Turco-Grec* (1922), numărul creştinilor a scăzut foarte mult. Persecuţiile musulmanilor i-a îngrozit aşa de tare, încât toţi cari au putut scăpà, s'au refugiat în Grecia, Tracia, Egypt şi în alte părţi. Mulţi însă au fost ucişi şi schingiuiţi. Urgia s'a îndreptat, mai întâi, asupra *clerului* grec. Mitropolitul din Smirna a fost răstignit pe cruce; alţi arhierei şi clerici au fost schingiuiţi, maltrataţi şi îngropaţi de vii. Multe dintre bisericile din Turcia Asiatică, au rămas fără preoţi, după ce fuseseră jefuite şi profanate. Insuşi patriarhul ecuminic al C-polului, se află într'o situaţiune destul de tristă. O stare mai rea ca cea de astăzi, a Bisericii ortodoxe, din republica turcească, pare că nu a fost niciodată. Până unde vor merge lucrurile, viitorul ne va adeveri.

Alegerea patriarhului, după legea din Septembrie 1860, se face astfel: Se convoacă adunarea electorală, compusă din *clerici* şi *laici*. *Clericii* sunt: Membrii sinodului: toţi mitropoliţii şi episcopii, cari întâmplător s'ar aflà atunci în capitală; mitropolitul Eracleiei, care după tradiţiunea veche, trebue să înmâneze noului ales, cârja patriarhală şi 2 reprezentanţi ai clerului din C-pole. *Laicii* sunt: Primii 3 mari demnitari ai patriarhului, membrii consiliului mixt; guvernatorul insulei Samos; 28 deputaţi ai parohiilor subordonate; 8 reprezentanţi ai funcţionarilor; 3 reprezentanţi ai principatelor Dunărene şi 6 ai comercianţilor şi industriaşilor.

Fiecare mitropolit poate propune un candidat; iar laicii, toţi la un loc, 3 candidaţi, cari trebuesc primiţi de $^2/_3$ dintre clerici. Lista de candidaţi se trimite Porţii, care poate şterge numele a 3 candidaţi. Din numărul celor rămaşi, adunarea alege 3; dintre cari, membrii clerului, adunaţi în biserica patriarhiei, aleg prin vot secret, pe *unul*, care este supus capului Statului, spre confirmare.

Alegerea, cum se vede, este îngrădită cu multe garanţii, spre a se putea promovà clericii cei mai destoinici (2).

6. *Şirul patriarhilor C-polului* este lung de tot. Şi în vremea stăpânirii bizantine (3), dar mai ales sub Turci, tronul patriarhal, ajunge a fi la dispoziţia celui ce dădeà o sumă de bani mai mare. Patriarhii se schimbau foarte des. Unul şi acelaş patriarh, ocupà de mai multe ori, scaunul patriarhal (4) — După o veche tradiţiune bisericească (Dorotei), **Sf. A-**

---

(1) Eus. Popovici, op. cit. II, p. 406. — (2) Nicodem Milaş: Dreptul Bis. p. 271. — Comp. I. Mihălcescu: Ist. Bis. Universală, Bucureşti. 1920, II, p. 134. — (3) *Cruzius: Turcograecia*, 1584 şi *Ghedeon*: πατριαρχικοὶ πίνακες, 1885. — *Isac Anghel*, spre pildă, depune 4 patriarhi. *Dr. Al. Nicolescu*: *Din trecutul Bisericii răsăritene*, 1925. Lugoj p. 72. — (4) Hergenröther: Istoria Bisericească, ed. ital. II, p. 855.

www.digibuc.ro

apostol Andrei, fratele mai bătrân a lui Petru, ar fi predicat creştinismul în Sciţia asiatică, de unde mergând până la Bizanţ, ar fi aşezat ca cel dintâi episcop pe *Stahie*, unul dintre cei 70 de apostoli.

Pe această tradiţiune, sprijinindu-se unii istorici, pun ca prim apostol al Bizanţului, pe însuşi Sf. Ap. Andrei, după care urmează: Stahie, Plutarh, Eleuterie etc. (1).

Ultimul patriarh este **Vasilie III**, care a fost ales la 13 Iulie, 1925 şi păstoreşte şi astăzi. El a atins vârsta biblică de 76 ani. Faţă cu ultimele împrejurări politice, ale republicii otomane, este ţinut de Turci în deaproape observare (2), neputându-şi îndeplini, în libertate şi după toată rânduiala canonică, îndatoririle sale pastorale.

7. *Starea economică*. Turcii, după ocuparea C-polului, nu mai ajutau cu nimic patriarhia. Biserica ortodoxă, cu clerul ei, urmà să se întreţină, de aci 'nainte, numai din ofrandele benevole, ale creştinilor pioşi.— La acestea, se mai adăugau: dările clericilor, darurile dela sfinţiri de biserici, dela hirotonii, din moştenirile rămase pe urma ierarhilor decedaţi şi din ale clericilor morţi, fără să fi avut copii, din amenzile şi taxele ce se încasau dela procese şi din diferite mici venituri, dela săvîrşirea sfintelor slujbe bisericeşti. Aceste venituri însă, erau neîndestulătoare pentru întreţinerea bisericilor, a clerului, a şcolilor şi a diferitelor instituţiuni de binefacere şi mai ales, pentru a sătură pofta de bani a Turcilor, cari pretindeau bacşisuri, în toate împrejurările.

De aceia, se vedeau nevoiţi ierarhii de toate gradele, de a umblà după ajutoare, prin ţările creştine mai bogate, cum erà Rusia şi Ţările Române. Dărnicia Românilor a scos din impas, adesea ori, ortodoxia orientală. Un timp, mănăstirile închinate din ţările noastre, au adus frumoase resurse patriarhatelor şi diferitelor biserici şi mânăstiri, din răsărit. După secularizarea acestor averi, Biserica răsăritului s'a restrâns la ajutoarele dela Ruşi şi cele oferite din evlavia poporului grecesc, în mare parte negustori, buni creştini şi mari patrioţi. Veniturile patriarhiei, înainte de războiul mondial, constau din

(1) *Leqien: Oriens. Christianus* op. cit. I p. 196 sqq.—Comp. G. P. Samureanu în B. Ort. R. 1885, p. 1235. In timpul sinod. I ecumenic dela Niceia, Teofan şi Cronica Alexandriană, ne dau ca episcop, luând parte la sinod, pe *Mitrofan*, care ar fi trimis ca înlocuitor al său, pe Alexandru (Chron ed. Bonn) la Hergenröther: Photius, op. cit I. pag. 40.

(2) Cron. Ronanului, revistă II. Decemvrie, 1925, p. 433 sqq.—Comp. B. Ort. R. 1925. p. 682, unde este şi *fotografia sa*. Vezi şi Arhim. I. Scriban în B. Ort. R., 1926, p. 221, unde se dă, *biografia şi operile sale*.

www.digibuc.ro

500.000 piaştri, adunaţi de pe la mitropoliile şi episcopiile sufragane. Austria mai dădeà 50.000 piaştri, în aur, pentru eparhiile din Boznia şi Herţegovina. Din aceste venituri, plus micile ofrande dela cununii, înmormântări, sfinţiri de biserici, danii etc., patriarhul trebuià să-şi plătească secretarul sáu particular, un arhiereu, al doilea diacon şi toţi slujitorii săi şi să facă faţă şi cheltuelilor reclamate de înalta sa poziţiune ierarhică.

8. *Starea culturală*, stă în strânsă legătură cu starea economică. Cultura clerului de mir, este într'o stare destul de înapoiată. Cei mai mulţi, sunt ucenici ai înaintaşilor lor, pregătiţi prin practica bisericească. Monahii, primesc oarecari cunoştinţi de teologie, dar elementare de tot.. Anumiţi dascăli, adună în jurul lor tineri, cărora le împărtăşesc cunoştinţi de teologie, în măsura în care le, posedă şi dânşii.

Abea la 1844, s'a înfiinţat, prima *Academie de teologie*, pentru clerul patriarhiei ecumenice, în insula *Halki*, lângă Constantinopol. Această Academie însă, este mai mult un seminariu. După războiul mondial, a decăzut tare mult şi ea, din lipsă de fonduri, de profesori şi de elevi.

Tinerii, cari doresc să studieze teologia, mai aprofundat, sunt siliţi a să duce la Atena şi pela Universităţile apusene din Germania, Franţa, Anglia (Oxford); Italia (Veneţia, Padua, Roma) şi până la revoluţie—la Academiile spirituale din Rusia. Faţă însă cu starea tristă în care se găseşte astăzi patriarhalul din C-pole, ne închipuim, câţi tineri mai pot merge, să-şi facă studiile, în străinătate (1).

* * *

Celelalte patriarhate ortodoxe răsăritene, au o organizare mai simplă ca a patriarhiei din C-pole. Aceasta e firesc, pentrucă, în timpul împărăţiei bizantine, patriarhul din C-pole, îşi avea reşedinţa şi-şi exercità drepturile sale jurisdicţionale, asupra unor ţinuturi, cu locuitori liberi politicеşte, pecând patriarhatele celelalte, erau sub stăpânirea păgânilor.

Dela căderea C-polului sub Turci (1453), patriarhatul din C-pole, fiind singur recunoscut de *căpetenie civilă*, peste întreaga naţiune grecească, ceilalţi patriarhi — de şi coordonaţi cu acesta şi recunoscuţi şi ei de şefi civili ai creştinilor din cuprinsul jurisdicţiunii lor —, nu puteau corespunde cu Poarta, decât prin mijlocirea patriarhului din C-pole,—singurul reprezentant *recunoscut* al întregii Biserici ortodoxe.

Acest lucru se întări şi mai mult, prin, faptul că, *Sf. Mir*, care înainte se sfinţeà de către fiecare Biserică autocefală, dela o vreme să-

(1) *Xrisostom*, mitr. Atenei, are *105 lucrări*, asupra patriarhatului din Constantinopole: Vezi: Ἀναγραφὴ σηγγραφῶν καὶ Δημοσιευμάτων (1890—1925), Atena, p. 1—10.

www.digibuc.ro

rânduì, a se sfinţi, *numai la C-pole*, de unde se împărţeà, la toate celelalte Biserici ortodoxe. Nu numai atât, dar *toate dispoziţiile şi directivele*, pentru întreaga Biserică ortodoxă, porneau tot din Constantinopole.

Patriarhii ceilalţi, ajunseseră oarecum, subalterni ai lui. Aveau doar titlul de patriarhi, drepturile lor însă, nu se deosebiau mult de ale mitropoliţilor. — Şi pe lângă aceste patriarhii, există — la reşedinţa patriarhului, — câte *un sinod*, format din mitropoliţii şi episcopii sufragani, cari sub preşedinţia patriarhului, purtau grije de afacerile patriarhiei respective. Sinodul acesta alegeà şi pe patriarhii respectivi, la vacanţă.

Să venim acum la *fiecare, dintre aceste patriarhate*, în parte :

II. *Patriarhatul Alexandriei*: In vechime era în fruntea tuturor patriarhatelor răsăritene şi avea sub jurisdicţiunea sa, 3 mitropoliţi. Mai târziu, cuprindea 10 provincii din Egipt, începând dela Peluzium, prin Tebaida, Arcadia, Libia şi Pentapole, având peste 100 de oraşe principale, în care se aflau scaune episcopale (1). Sub jurisdicţiunea sa, erau 14 mitropoliţi şi vreo 114 episcopi. Clerul de mir era mai puţin la număr. Călugări însă, erau foarte mulţi. Recrutaţi mai mult dintre ţăranii Egiptieni, nu posedau o cultură teologică. Excepţie făceau doar călugării din mânăstirile din Alexandria. Incolo, ceilalţi urmăreau ca ideal, viaţa sfântă şi pietismul până la efortul de a sta de vorbă cu îngerii şi a se apropià de Dumnezeu, prin cult şi rugăciune. Numărul lor trecea de $^1/_2$ de milion, aşezaţi în peste 600 de mânăstiri, în sec. VI-VII (2).

Patriarhii Alexandriei, poartă următorul titlu: „Prea fericitul şi vrednicul de cinste părinte, *papă şi patriarh* al marei Cetăţi a Alexandriei, Libiei, Pentapolei, Etiopiei şi întregului pământ Egiptean, părinte al părinţilor, păstorul păstorilor, Arhiereul Arhiereilor, al 13-lea apostol şi judecător al lumei (3)".

Patriarhia aceasta, celebră în veac. IV şi V-lea, a avut o strălucire de scurtă durată. — Cucerirea ei de către Arabi, prea de timpuriu (616), pe de o parte; ereziile şi dezbinările pe de alta, precum şi întoarcerea multora dintre locuitorii indigeni dela ortodoxie la religiunea lor, prin silnicii şi alte mijloace nenorocite, au făcut ca, cu începere de prin sec. VIII, să se întunece vechea aureolă a bisericii din Alexandria şi patriarhii ei, să-şi piardă din însemnătatea de odinioară. De prin sec. X (995), ei îşi strămutară reşedinţa în noua capitală a

(1) Bevereg. Pand. t. II, adnot. ad Concil. Trull. can. 36 — Comp.,— Vansleb: Hist. de l'Eglise d'Alexandrie. 1677, Paris, p. 32.

(2) Maspero : Hist. de patr. d'Alexandrie, 1923, Paris. p. 54 şi 284.— Comp. Neroutsos Bey : L'Ancienne Alexandrie. Paris, 1888.

(3) St. Berechet în Biserica Ort. Română 1924, p. 93.

www.digibuc.ro

Egiptului, *Cairo*. Numai vara veneau în Alexandria (1). Şi astăzi stau mai mult la *Cairo*, fiind capitala regatului egiptean şi reşedinţa regelui Fuad I. Ei îşi au palatul lor, la mitropolia ortodoxă, grecească din Cairo, cu hramul Sf. Ierarh Nicolae.

Numărul creştinilor ortodoxi ai acestei patriarhii, a mers tot spre descreştere. După unii călători ruşi, pela sfârşitul veacului al XV-lea, erau numai 4 biserici creştine, în tot patriarhatul. Dar şi dintre aceştia, numai una aparţinea—ortodoxilor. In oraşul de reşedinţă, *Cairo*, se mai aflà o biserică ortodoxă, cu hramul Sf. ierarh Nicolae, unde slujeà patriarhul.

In sec. XVII, era în *Cairul nou*, o singură biserică ortodoxă, în care se făceà slujbă, de către clerul patriarhiei. Patriarhul nu-şi avea reşedinţa acolo, ci veneà din altă parte, numai la slujbă. In *Cairul vechiu*, era tot numai o biserică ortodoxă. Mai era o biserică la reşedinţa patriarhului, în care însă, nu se slujeà decât, rare ori.

In prima $^1/_2$ a sec. XIX se aflau în Cairo, două biserici. La reşedinţa patriarhiei, erau 10 clerici, dintre cari mai toţi călugări, un cântăreţ şi un îngrijitor al bisericii. Aceştia formau suita patriarhului. Nu era nici un mitropolit, arhiepiscop sau episcop. — In Egipt, mai erau: In Alexandria 3 călugări; în Suez şi Damieta, câte un preot. In tot patriarhatul nu erau mai mult de 10 biserici; între cari se socoteau şi bisericile din mânăstiri, o capelă şi o alta în construcţie. —Numărul creştinilor ortodoxi se urcà la aproape 2000 de suflete. Cea mai mare parte dintre ei erau Greci, — atraşi spre Egipt de comerţ şi industrie; iar restul Egypţieni şi Arabi indigeni (3).

---

(1) *Renaudot* Historia Patriarcharum Alexandrinorum, Paris. 1713.

(2) Gutschmid: Verzeichnis der Patriarchen von Alexandrien., *Kleine Schriften*, ed. Ruhl, tom. II, Leipzig, 1890.

(3) **Vansleb**: *Histoire de l' Église d' Alexandrie*, fondée par St. Marc, Paris, 1677. — Dans la Bibliotheque de *l'École des Hautes études*, apare lucrarea lui *Jean Maspero*: *Histoire des patriarches d' Alexandrie*, depuis la mort de l'empereur *Anastasse*, jusqu'a la réconciliation des églises Jacobites (518—616), publicată după moartea autorului de către Ler. Ad. *Fortescue* et *Gaston Wiet*, Paris, libr. ed. Champion, 1923.—La sfârşitul acestei lucrări se află trei apendice. Cel I cuprinde: *Chronologie des Patriarches d'Alexandrie* par *Jean Maspero*, atât cât a rămas dela dânsul. Al doilea apendice cuprinde un tablou cronologic par A. *Fortescue*, în 8 coloane, cuprinzând împăraţii bizantini şi patriarhii bisericii întregi, între anii 500—650 şi anume: Col. I, *împăraţii*; 2. *papii*; 3. *Patriarhii din C-pole*; 4—5

www.digibuc.ro

Pela 1880, numărul bisericilor erà acelaş; al creştinilor însă, se ridicase la 4000 suflete, fără a se numărà şi populaţiunea flotantă a negustorilor.

Până la răsboiul mondial, patriarhatul din Alexandria, avea în afară de patriarhate: 3 arhierei, cu titlul de mitropoliţi, iar clerul în total, se urcà la 38 de persoane. Numărul credincioşilor era là 20.000 *suflete*, greci şi arabi (1).

Biserica catedrală a patriarhiei din Alexandria, are hramul Sf. Sava cel sfinţit. Este o biserică mare, de formă dreptunghiulară, cu două rânduri de coloane, care o susţin. Are 3 altare. Ea ocupă locul din mijloc între proprietăţile patriarhiei şi anume: Palatul patriarhului, cancelaria patriarhală, locuinţele arhiereilor şi ale celorlalţi clerici. De jurîmprejur, sunt imobile de închiriat: Hotele, prăvălii şi case de locuit. Toate alcătuesc o singură proprietate mare, aşezată pe un teren de formă dreptunghiulară, cu faţada principală spre strada mare, regele *Fuad I.* Din venitul acestor proprietăţi şi din alte venituri eventuale, se întreţin: patriarhul, clerul şi şcolile greceşti din Egypt (2).

Cel întâi episcop al Alexandriei a fost, Sfântul Evanghelist *Marcu*, pe care tradiţiunea îl socoteşte ca *întemeitor al Bisericii din Alexandria.* După dânsul au urmat: Anianus, Abalius etc. — Cel din urmă a fost *Fotie*, care şi-a găsit sfârşitul, în Zürich (Elveţia), la 23 August, 1925, când se întorceà dela

---

patriarhii Alexandriei, Melkiţi şi Monofiziţi; 6—7. *Patriarhii Antiohiei* Melkiţi şi Monofiziţi şi 8. *Patriarhii din Ierusalim*. Apendicele al III-lea (par E. Tisserant et G. Wiet) cuprinde un catalog al patriarhilor din Alexandria, făcut de către *Abou'l-Barakât Ibn Koubr*, după manuscriptul, în limba arabă. păstrat în *Bibliothèque National de Paris*, unde a fost adus de către Vansleb. Catalogul acesta a fost folosit în urmă de către toţi acei cari s'au ocupat de patriarhii Alexandriei, ca: *Renaudot* et *Gutschmid* etc.—Imediat după acest catalog, urmeazà oarecari „additions et corrections" făcute de către G. Wiet, cari sunt destul de interesante. In sfârşit, la finele lucrării, se mai află o bogată *bibliografie* şi un indice general *alfabetic*, pentru uşurinţa folosinţii acestei lucrări.

Mulţumită lucrării lui *Ali Pacha* Moubarach, întitulată *El-Khita, el-djadidah* el-Taufigiyah, 20 vol. Boulaq, 1306/1889, catalogul patriarhilor este complectat până în zilele noastre (vol. VI). Ultimul al 12-lea, este Ciril, urcat pe tron la 23 babeh, 1591, (1 Noemvrie 1874).

(1) St. Berechet în, Biserica Ort. Română, 1924, p. 92 sqq.

(2) Asupra patriarhiei din Alexandria a scris mitropolitul *Hrisostom* al Atenei 35 de lucrări: Vezi: Ἀναγραφή συγγραφῶν καὶ Δημοσιευμάτων, 1890 p. —1925, Atena, 1925 p. 10—12. — Comp. Lequien: Oriens Christianus, II, p. 386 sqq.

www.digibuc.ro

conferinţa universală a creştinismului protestant dela Stokolm. El erà un bărbat înfăţişetor şi învăţat. Fusese mai 'nainte mitropolit al Nazaretului, de unde a fost ales patriarh. Corpul lui a fost adus şi înmormântat la cimitirul grecesc din Alexandria. Astăzi scaunul parìarhal este vacant. Se aşteaptă alegerea unui nou patriarh, cât de curând.

Patriarhatul din Alexandria are astăzi 5 mitropoliţi şi 63 biserici, cu peste 150 de clerici în mare parte călugări (1).

III. *Patriarhatul Antiohiei.* Vestită era şi cetatea Antiohiei depe rîul Oronte, ca şi patriarhatul ei. Jurisdicţiunea sa, se întindeà, în vechime, dela provincia Cilicia şi Isauria, prin Siria şi Fenicia, până în deşertul Arabiei, cuprinzând 13 mitropoliţi şi 140 episcopi (2). Aceleaşi nenorociri cari au căzut asupra Alexandriei, cad şi asupra Antiohiei.

In jumătatea a 2-a a sec. XIII (1268), Turcii au smuls cruciaţilor Antiohia, prin lupte crâncene. Cetatea a fost dărîmată de Saracini şi ruinată cu desăvîrşire. Bisericile au fost şi ele dărîmate până în temelie; iar populaţiunea creştină, alungată prin alte ţări. Patriarhul nemai având reşedinţă, s'a mutat în Dumasc şi uneori sta şi în Alep (3). In Antiohia nu se mai aflà nici o biserică creştină ortodoxă.

Inainte de răsboiul mondial 1914 1918, patriarhia aceasta avea, în afară de patriarh — 12 mitropoliţi, cu clerul lor aferent şi o populaţiune ortodoxă de 150-200.000 *suflete*, mai toţi Sirieni şi Arabi (4).

După războiul mondial, prelungit în acele părţi până în zilele noastre, Siria cade sub protectoratul francez, pusă sub conducerea unui înalt demnitar militar. Indigenii revoltându-se, Damascul a fost bombardat, în mai multe rânduri. Luptele cu Druzii, au fost aşa de groaznice încât şi patriarhul a fost silit să se mute dela Damasc la Beirut, unde stă şi astăzi.

Patriarhii Antiohiei, se întitulează: „Prea fericitul, prea „divinul şi prea sfântul patriarh al marei cetăţi a Antiohiei, al „Siriei, al Arabiei, al Ciliciei, al Iberiei, al Mesopotamiei şi al

---

(1) Ἡμερολόγιον. „Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου" τοῦ ἔτους. 1926, Alexandria. Tipografia patriarhală. — (2) Vezi: Lequien: Oriens Christianus op. cit. vol. II. —(3) Iean d'Ephèse: Hist. Écclésiastique, trad. Schönfelder: München 1862, p. 38.— (4) Eus. Popovici: Ist. Bis. trad. op. cit. II p.406. — Comp. St. Berechet în Biserica Ort. Română, 1924, p. 92 sqq.

www.digibuc.ro

„întregului răsărit, părinte al părinţilor, păstor al păstorilor, al „13-lea dintre apostoli, domn şi stăpân“ (1).

Cel dintâi episcop al Antiohiei, după Lequien (2), este Sf. Apostol *Petru*, după care a urmat Evodie, Ignatie etc. Actualmente păstoreşte prea fericitul patriarh, *Grigorie*, sirian de origină. El conduce patriarhia, luptând cu multe greutăţi şi văzând cu ochii, suferinţele credincioşilor săi, a caror număr scade pe fiecare zi, din cauza situaţiunii politice grele, în care se găseşte astăzi, această patriarhie.

IV. *Patriarhatul Ierusalismului*. Singurul patriarhat care-şi are *cea mai veche obârşie*, ca păzitor al *Sf. Mormânt*, este patriarhatul de Ierusalism. Din vechime, s'a bucurat el, de o mare cinstire şi veneraţiune. Sub jurisdicţiunea sa avea, dintru început numai Palestina, cu cele 3 provincii ale sale şi anume: Cea I —unde se află şi oraşul *Ierusalim*—cuprindeà, ca 30 de oraşe mai de seamă, în care se aflau scaune episcopale. A II-a, aveà ca metropolă oraşul *Skitopoleos* şi sub jurisdicţiunea sa, alte 14 oraşe, cu reşedinţi episcopale. A III-a, cu metropola la *Petra* şi iarăşi 14 oraşe, cu reşedinţi episcopale. Sub jurisdicţiunea sa aveà, 3 mitropoliţi şi cam vre-o 30 de episcopi (3).

Reşedinta patriarhală este în *sfânta cetate*. Biserica patriarhală a Sf. Mormânt, are hramul: *Sf. Inviere*. De timpuriu (sec. VII), Palestina, căzând sub stăpânirea păgânilor, patriarhatul acesta nu a putut a se extinde, în afară de vechile sale margini. Dinpotrivă, a mers spre scădere. Patriarhii ei, au stat aproape 2 veacuri în capitala Turciei, pe lângă patriarhia ecumenică. Pe la a II $^1/_2$ a secolului trecut, aveà numai 2 mitropoliţi, cu clerul lor aferent: Unul de Vitleem şi altul de Nazaret.

Inainte de războiul mondial (1914—1918), aveà, afară de patriarh: 3 mitropoliţi şi 7 arhiepiscopi, cu clerul lor şi cam 30—40.000 de credincioşi, majoritatea arabi, restul greci, sirieni şi alte naţionalităţi (4).

Cel dintâi episcop al Ierusalimului a fost: Sf. Apostol

---

(1) St. Berechet în Biserica Ort. Română, 1924, p. 93.

(2) Lequien: Oriens Christ. op. cit. pag. 699 sqq.—Comp. Hristnmos. mitr. Atenei, care are *4 opere*, asupra patr. Antiohiei: Ἀναγραφή.. op. cit. p 12.

(3) Lequien: Oriens Christianus, III, p. 101 sqq şi 139 sqq.

(4) Eus. Popovici: Istoria Bis. trad. II, op. cit. p. 406.—Comp. St. Berechet în B. Ort. R., 1924, p. 92 sqq. — Notă. Asupra patriarhatului Ierusalimului s'a scris, de către mai mulţi scriitori. Remarcabilă este lucrarea prea învăţatului *Dosoftei* al Ierusalimului: Ἱστόρια περὶ τῶν ἐν Ἱερο-

www.digibuc.ro

Iacob, fratele Domnului după trup, după care au urmat: *Simeon*, Iustus etc. Astăzi este prea fericitul patriarh *Damianos*.

Titulatura patriarhului Ierusalimului este: „Prea fericitul, „prea Divinul şi prea sfântul părinte şi patriarh al Sfintei ce„tăţi a Ierusalimului şi al întregei Palestine, al Siriei şi Ara„biei de dincolo de Iordan, al Canei Galileii şi al Sf. Sion, „domn şi stăpân (1), iar mai pe scurt: „*Prea fericitul patriarh „al Sfintei Cetăţi a Ierusalimului şi a întregii Palestine.*

Astăzi, după războiul mondial (1918—1918), situaţia patriarhatului Ierusalimului—după datele oficiale pe care le avem la îndemână (2) — este următoarea:

Actualul patriarh, prea fericitul *Damianos* (3) păstoreşte turma sa din 1897, când a încetat din viaţă predecesorul său Gherasim. S'a urcat pe tronul patriahal, la 15, August, 1897. Această patriarhie are astăzi 6 mitropolii: Cezarea Palestinei, Petra, Skytopoleos, Ptolemaida, Vitleem şi Nazaret. Dintre aceste, cele 3 dintâi sunt vacante; iar cele 2 din urmă, au mitropoliile lor. Primul cu reşedinţa la *Acre*; al doilea la Vitleem şi al 3-lea

σολήμοις πατριαχεῖ... 1715, Bucureşti. Lucrarea aceasta are aproape 1300 pagini. Dela 1241 cuprinde catalogul patriarhilor.— *Xrisant*, patr. Ierusalimului ne dă şi el un Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς κατ'εὐξοχὴ ὑπεροχῆς τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσολήμ... Bucureşti, 1768. Dela pag. 108 înainte are şi el catalogul patriarhilor, până în timpul său. Vezi şi *Hrisostom Papadopulos*, care în Ἀναγραφὴ σήγγραφον καὶ Δημοσιευμάτων (1890—1925), înnumără *titlurile* a nu mai puţin de *34 opere*, asupra acestui patriarhat, cu bisericile şi aşezămintele sale. 1925, Atena, p. 12—14.

(1) St. Berechet în Biserica Ortodoxă Română, 1924, p. 96.

(2) Comunicatul oficial al Patriarhiei Ierus. din 20/2 Noembrie 1925.

(3) Născut la 1848, în insula Samos, din părinţi greci. La 1871 a venit la Jerusalim şi a întrat în slujba sfintei biserici a *Invierii*, ca păzitor al Sf. Mormânt. La 1873 a îmbrăcat shima monahală, schimbându-şi numele din Dimitrie în Damianos. La 1877 a fost hirotonisit diacon. După câteva luni a fost hirotonit, ieromonah, la mânăstirea lui sf. Avram. La 1878 a fost trimis provizoriu la mânăstirea Taganri a Jerusalimului. Inaintat arhimandrit, la 1880 a fost trimis exarh în Iviria, cu reşedinţa la Tiflis. La 1886 a fost numit *epitrop patriarhal*, la C-pole; iar la 1893 epitrop patriarhal la Betleem. In acelaş an. a fost hirotonit arhiereu şi rânduit arhiepiscop în Filadelfia. La moartea patriahului Gherasim al Jerusalimului (1897), a fost rânduit, de Sf. Sinod, al patriarhiei Jerusalimului, ca *locotenent* al tronului patriarhal; iar la 10 Iulie 1897, a fost ales *patriarh al Jerusalimului şi al intregii Palestine*. Prea fericirea sa este un bărbat înalt, chipeş, brun şi cu barba albă. Inspiră multă evlavie şi deosebit respect, în faţa tuturor credincioşilor. Are vârsta de 78 ani.

www.digibuc.ro

la Nazaret. Arhiepiscopi titulari, sunt: De *Avdis*, de muntele Tabor, Neapoleos, Iordan, Tiberiada, Sevastias, Madavon, Pellis, Kyriakopoleos, Filadelfia, Diokezarea, Elefterupoleos, Askalon şi Ierapoleos. Arhiepiscopii acestor reşedinţi, astăzi dispărute, fiind dărîmate oraşele lor de reşedinţă de barbari, stau în mânăstirile din *sfântacetate*, ajutând pe patriarh, la conducerea patriarhiei şi la săvârşirea sfinţitelor slujbe bisericeşti.

In cuprinsul patriarhiei se găsesc şi 50 de mânăstiri de călugăriţi, cu aproape 30 maici. In Ierusalim sunt 12 mânăstiri de călugări. — Aceste mânăstiri, cu apartamentele lor, se dau în arendă unor egumeni, cari plătesc o dare anuală, către patriarhie. Ei îşi scot arenda şi întreţinerea, închiriind camerile acelor mânăstiri la pelerini, cari vin la Ierusalim une ori în număr mare, ca închinători la *Sf. Mormânt.*

Numărul clericilor de mir se urcă, la 115 persoane. Aceşti clerici, ca şi egumenii mânăstirilor din toată Palestina, sunt întreţinuţi din bugetul patriarhiei. — Populaţiunea ortodoxă se urcă la 40.000 în Palestina şi 20.000 dincolo de Iordan. In totul dar, la 60,000 suflete., Patriarhia întreţine mai multe de 40 şcoli primare, de băieţi şi fete, în cuprinsul patriarhatului, câteva şcoli preparatoare şi un liceu complect, în Ierusalim. Are o tipografie patriarhală şi o revistă periodică „Νέα Σίων". Avea şi un seminariu, în mânăstirea Sf. Cruci (σταυρός), care însă s'a desfinţat de vreo 16 ani.

Şcolile acestea greceşti, sunt întreţinute tot din bugetul patriarhiei. Acest buget, se alimentează din chiriile proprietăţilor patriarhiei; Hotele, prăvălii, grădini de măslini, lămâi, portocale etc, şi case de locuit. Inainte de război, Ruşii ajutau, cu mari sume de bani, patriarhia Ierusalimului. Astăzi însă, situaţia economică a acestei patriarhii este precară. Ea are datorii, la care plăteşte dobânzi mari. Multe proprietăţi şi biserici ortodoxe sunt ruinate şi au mare nevoie de reparaţii.

* * *

Atitudinea Romei faţă de Biserica grecească ortodoxă, dela schizmă şi până astăzi, este aceiaş: Ură înverşunată, îngâmfare diabolică şi duşmănie nestinsă. Incercările de unire cari s'au făcut în diferite timpuri, nu numai că n'au adus vre-o îndulcire, ba am putea zice, că au înăsprit lucrurile şi mai tare. La ultima încercare, făcută de către papa Leon XIII (1895), patriarhul *Antim VII*, îi răspunde: «A lăsă Biserica ortodoxă în pace, *pentru totdeauna* (1). Răspunsul acesta a fost dat, aşa de categoric, din pricină că Papa nu voia unire frăţească, ci supunere.

(1) *Dr. Al. Nicolescu*: Din trecutul Bis. răsăritene. Lugoj, 1925 p .63 sqq.

www.digibuc.ro

Folosindu-se de împrejurările politice triste, în care se află patriarhiile din răsărit, Roma trufașă, luptă prin agenții săi, întrebuințând toate mijloacele și folosind toate împrejurările, pentru a ponegrì și subminà ortodoxia răsăriteană. In afară de propaganda fățișă a misionarilor săi cari au căpătat teren, cu deosebire, din vremea cruciatelor, luptă astazi, stăruitor și pe cale indirectă,—pe terenul politic, cultural, filantropic și economic. Având la îndămână fonduri inepuizabile, a înființat în toate centrele principale ale răsăritului ortodox, biserici mărețe, pentru credincioșii săi și școli de propagandă, conduse de către călugări, recrutați dintre națiuniunile culte ale apusului, auume instruiți în acest scop.

De prin secolul XVI (1573), colonii întregi de iezuiți se așezară în tot rasăritul, cumpărând proprietăți și înființând biserici și școli, stațiuni misionare, spitale, hotele și făcând o propagandă fățișă, sub protecția Francezilor și Englezilor. Tot astfel și călugărițele diferitelor ordine, au înființat școli cu internate, niște adevărate cetăți, unde se primesc copii ai creștinilor ortodoxi, cărora, în afară de învățături și limbi străine, li se infiltrează și dragostea pentru clerul și legea papistașă.

Pe calea croită de Biserica Romei, lucrează acum și *Protestanții*, *Reformații și Anglicanii*. Au și ei biserici, școli și instituțiuni, de tot felul, pentru tinerimea ortodoxă, de ambele sexe, în tot răsăritul.

Biserica ortodoxă, în starea în care se găsește, nu poate să întrebuințeze și ea aceleași arme și nici cel puțin să poată pune o stavilă de apărare; așa că pe zi ce trece, se vede subminată de uneltirile eterodoxilor.

Inainte de răsboiul mondial, erau Rușii, cari mai puteau rezistà operii de subminare a eterodoxilor, acum însă sunt la largul lor. Pretutindinea: In *Turcia*, *Egypt*, *Siria* și *Palestina*, bisericile, școlile și instituțiile ortodoxilor sunt în ruină; pe când ale eterodoxilor, sunt în cea mai perfectă stare.

Mă uitam prin *Egipt*: La Alexandria, Cairo, Xeliopolis, Port-Saïd; apoi în *Palestina*, la *Ierusalim*, Vitleem, Nazaret, Tiberiada, Cana, Capernaum, Haifa, muntele Carmel, Tabor etc., și nu puteam să mă stăpânesc, de durere, văzând starea de decadență în care se găsesc bisericile, mânăstirile, școlile și în genere proprietățile ortodoxilor, alături de cetățile întărlte cu ziduri, în cari se vedeau, frumos întreținute bisericile, mânăstirile, școlile, spitalele și în genere instituțiile eterodoxilor, toate înconjurate de grădini și vii, sistematic aranjate, cu aleile ornate pe margini cu pini și chiparoși, de-ți era mai mare dragul să le privești (1).

Ordinele Iezuiților, Franciscanilor, Dominicanilor, Notre-Dame de France etc., au cucerit aproape cu totul, răsăritul ortodox (2).

Sub raportul *cultural*, Ortodoxii n'au nici seminarii pentru pregătirea clerului; pe când Papistașii și după ei: Protestanții, Reformanții și Anglicanii, se întrec în institute, de înaltă cultură teologică.

La *Beirut*, Iezuiții și Americanii, au universităție, celebră, cari răspândește cultura înaltă, în tot rătăritul. De asemenea la C-pole, Cairo,

---

(1) Scriitorul acestor rânduri le-a vizitat, în primăvara acestui an (1926). — (2) Vezi: „*La Palestine, la Syrie Centrale, la basse Egypte, Naples, Athènes, l' Archipel, Constantinople*, par des professeurs de Notre-Dame de France à Iéusalem. 3-ième ed. 1822, Paris, p. 50 sqq.

www.digibuc.ro

Ierusalim, Nazaret, Beit-Djala (aproape de Vitleem) și mai toate orașele de centru ale răsăritului, Latinii — cum îi numesc Grecii — au seminarii bine organizate și bine întreținute, pentru recrutarea clerului; iar școlile lor de propagandă sunt arhipline, de copiii locuitorilor indigeni.

Aceasta este nouă calea de luptă a eterodoxilor, împotriva bisericii ortodoxe grecești, din răsărit. Altfel, nici nu ar avea ce căutà, atâtea ordine călugărești, neexistând credincioși, de rit latin, în acele părți, de cât într'un număr destul de restrâns.

PATRIARHATELE BULGAREȘTI.
Drâstor (Silistra), Ohrida și Târnova.

Năvălirea Bulgarilor. Bulgarii, popor de neam turanic, ca și Avarii și Tătarii, trăiau pe lângă Volga. Pornind spre apus, s'au așezat mai întâiu, între Prut și Nistru, fiind sub stăpânirea Avarilor. Cu ajutorul Bizantinilor, scăpând de sub jugul Avrilor (635), o hoardă a lor, sub conducerea unuia dintre fii lui Cubrat, *Asparuh*, a trecut Dunărea și s'a așezat în sudul Dobrogiei. Cu timpul, după crâncene răsboae cu Bizantinii, s'a întins stăpânirea lor, peste toți Slavii din nordul peninsulei balcanice, cari veniseră mai 'nainte și ocupaseră aceste ținuturi, fiind aduși de Avari, ca buni cultivatori de pământ (1). Tot aci era și vechea populație Greco-Romană. — Bulgari slavizându-se, au întemeiat un stat, național, cu capitala *Preslav* (Marcianopolis), lângă Varna, la anul 679.

Creștinarea Bulgarilor. Timp de vre-o 200 ani, Bulgarii au trăit, ca păgâni. In acest timp, e firesc, ca episcopatele ce existau prin aceste locuri cu clerul lor și în general, soarta creștinilor din aceste părți, să fi fost destul de tristă.

Dar, pe de oparte contactul cu vechea populațiune greco-romană creștină; iar pe de alta, raportul cu imperiul bizantin, din vecinătate, făcură ca și Bulgarii să îmbrățișeze creștinismul. Creștinarea lor formală se face de către principele *Boris* (852—888, prin misionari greci, trimiși dela C-pole. Insuși Boris se botează, luând numele de *Mihail*, după al nașului său, *Mihail III*, împăratul bizantin. Biserica bulgară devine fiica patriarhiei din C-pol (861—866). Dar nu mult după creștinare, principele *Mihail*, temându-se de o prea mare influență a Grecilor în țara sa, intră în legaturi de apropiere cu papa Nicolae I (858—867), cerându-i a supune biserica sa, scaunului Romei. Papa, primi bucuros și trimise episcopi și preoți latini, cari alungară pe cei Greci. Dar, nu trecură decât 3 ani (866—869), și Bulgarii se săturară de clerul Bisericii latine; cerând a fi iarăși, sub dependența ierarhică a patriarhiei grecești din Constantinopole.

Li se trimise de îndată, episcopi și clerici greci, cari, la rândul lor, înlocuiră pe latini. O lungă ceartă a fost între Roma și C-pole, din pricina Bisericii Bulgare. De aci înnainte, Bulgarii încep a-și avea o organizație bisericească a lor proprie, cu un șef bisericesc, cu titlul de *arhiepiscop*, care-și întindeà jurisdicțiunea și asupra Bulgariei. locuită de populațiunea veche Daco-Română, a cărei ierarhie se contopi cu cea Bulgară. Ucenici de ai lui Metodie și Ciril, veniră mai în urmă din Moravia în Bulgaria. Alcătuiră alfabetul cirilic și salvizară biserica Bulgară. De acestă influență suferi și biserica noastră românească, până prin veacul XVII-lea.

(1). Guérin Songeon : Histoire de la Bulgarie, 1900, Paris, p. 56 sqq.

www.digibuc.ro

1. *Patriarhiatul Drâstorului* (*Durostorum Silistrei*) (927).— Pe la sfârşitul sec. IX şi începutul sec. X, statul Bulgar ajunge la un mare grad de înflorire. Principele (cneaz) lor, *Simeon cel mare* (893-927) fiind în rivalitate cu Bizantinii, intră în legături cu Roma, dela care ceru titlul de *ţar*, (sinonim cu Cezar sau Βασιλεύς=împărat; iar, pentru arhiepiscopul său, titlul de *patriarh*. Ţineà cu atât mai mult, la acest din urmă titlu, cu cât aveà nevoie să fie uns şi sfinţiti ca împărat, de către un patriarh.

In scopul acesta, interveni la Roma. Papa îi trimise în 927, un—legat al său, pe Madelbert, cu misiunea de a'l încoronà de împărat. Dar, până să sosească trimisul papei, Simeon moare. In acest caz, fu încoronat, fiul şi urmaşul lui Simeon, *Petru*, care supune Biserica Bulgară—*Romei*. Scaunul arhiepiscopului bulgar era la Durostorum, numit de Bulgari: *Drâstor* (Silistra de astăzi).—Arhiepiscopul Drâstorului avea sub jurisdicţia sa, 10 episcopii, aşezate în cele 10 comitate ale statului bulgar. El fu ridicat la rangul de *primat* (se vede că în vederea primăţiei *Justianei prime*, pe al cărei teritoriu se afià acum biserica bulgară). Rangul acesta era socotit egal cu patriarhii, fiind în acelaş timp şi vicarul scaunului Romei (1). *Petru*, încă minor, fu pus sub conducerea unui regent, *Sursuvul*, fratele lui Simeon (2). Acesta era om priceput. Profitând de încurcăturile pe cari le aveau Bizantinii în Asia, unde Saracinii atacaseră oştirile împărăteşti, se ridică şi el cu armată împotriva Bizantinilor, pe care-i învinge si nu semnează pacea, decât cu condiţia ca tânărul Petru să ia în căsătorie o prinţesă de sânge. Această principesă fu Maria, numită mai târziu *Irena* (pacea), fiica împăratului Bizantin, Romanus Lecapenus. Tratatul de pace şi căsătoria, se închiară în O-brie 927. — Patru luni, după moartea lui Simeon, Biserica bulgară trece şi ea sub jurisdicţiunea celei din Durostorum, care acum se numeà *Drâstor*. *Damian* care păstorea atunci, a fost recunoscut şi proclamat, cu mare pompă, ca *patriarh peste întreaga Bulgarie*, în care se socotesc şi Valahii sau Românii din Bulgaria, Dobrogea şi de sigur şi ţările române: Muntenia şi Moldova, încă neînchegate, ca state, pe vremea aceea (3).

(1) *D. Onciu*: Papa Formosius în: „Omagiu lui Titu Maiorescu. Comp. *Golubinsky*: Kratki Ocerk istoriji prav. Cerkvei. bolgarskoi, Serbskoi Rumiuskoj, Moskova, 1871. — (2) *G. Popa Lisseanu*: Incercare asupra monografiei cetăţii *Durostorul* (*Silistra*), 1913, Bucureşti.

(3) Golubinski, op. cit. p. 109—110. — Comp. H Gelzer: Der patriarhat von Achrida. Geschichte und Urkunden. Leipzig. 1902, p. 3.

www.digibuc.ro

Iată dar *prima patriarhie care a fiinţat pe teritoriul ţării noastre.* E drept că nu a fost înfiinţată de Români, pentrucă Românii nu erau încă organizaţi în state, a parte. Nu este mai puţin adevărat însă, că în cuprinsul ei se găseà şi populaţiunea română, din stânga Dunării, ca şi vechia populaţiune băştinaşă, din dreapta Dunării, aflată acum sub stăpânirea Bulgaro-slavă.

Politica de apropiere cu Bizanţul, aduse imperiul Bulgar la un fel de dependenţă faţă de Bizantini. Aceasta, nemulţumì pe mulţi Bulgari. In fruntea acestor nemulţumiţi se puseră doi fraţi ai ţarului, dar nu reuşiră a-l detronà. Mai târziu, un boer din Târnova, *Şişman*, împreună cu fiii săi: David, Moise, Aron şi Samuel, adunară o armată şi încercară din nou a răsturnà pe Petru. Dar, în zadar! Fură bătuţi, împreună cu mica oaste ce şi-o formaseră şi respinşi în partea de apus a imperiului, unde putânduse apărà, la 963, pun baza unui *nou regat sau imperiu, Bulgaro-Român, de apus.*

Imperiul lui Petru, începe a se micşorà. El se întindeà acum, numai în spre răsărit. După patru ani (967), Petru mai pierde şi o bună parte din Bulgaria răsăriteană, care, după crâncene răsboae, cade în mâna principelui păgân rus, *Sviatoslav*, care cucereşte Silistra, cu ţinuturile ei şi mai multe cetăţi dunărene. Petru moare, în 969. Fiul şi urmaşul său, Boris II, cade cu totul în mâna lui Sviatoslav, care devine acum stăpân peste toată Bulgaria de est; iar vechea bulgarie, se desfiinţează cu totul. După 2 ani însă (971), Tzimiskes, împăratul bizantin (969—976), reuşeşte a supune pe Sviatoslav şi cu chipul acesta, întreaga Bulgarie de răsărit, cade sub stăpânirea Bizantinilor. Spre a nu mai lăsà nici o urmă din imperiul bulgar, împăratul luă fostului ţar bulgăresc, Boris II, insignele regale şi-l făcu *magistros al* curţii sale împărăteşti: iar pe Romanus, fratele mai mic al lui Boris, îl mutilă, dîndu-i o slujbă printre eunucii curţii (1).— Spre a comemorà ziua de 24 Iulie, când i s'a arătat sfântul Theodor Stratilat, Tzimiskes schimbă numele oraşului Drâstor în Theodoropolis.

Patriarhia Silistrei apune şi ea după vre-o 40 ani de existenţă. Ea număra mai mulţi patriarhi. Cel din urmă dintre ei, Damianos nu se supune, ci trece în Bulgaria occidentală (2). Silistra însă, tot mai rămâne, *un centru însemnat bisericesc, cu un şef autocefal*, pentru populaţia creştină greco-Romană, care stăpâneà din vechime aceste locuri.

(1) G. Popa-Lisseanu, op. cit. p. 126.— (2) Sirul patriarhilor de Drâstor în Lequien: Oriens Christianus, I, p. 1223 sqq.

www.digibuc.ro

II. PATRIARHIA OHRIDEI (AHRIDEI) (1003—1766).

Imperiul Bulgar de apus. Acest imperiu cuprindea o parte din Bulgaria de vest, pe o linie trasă dela Sofia spre Belgrad. De aci mergeà în spre sud, cuprinzând: Macedonia şi Albania, unde elementul românesc era destul de des şi este până astăzi. Fiul mai mare al lui Şişman — *David*, urmând la tron, este ucis de nişte călători vlahi — cum zice un scriitor bizantin — în munţii dintre Castoria şi Macedonia. Aceasta este *prima menţiune despre Români*, în peninsula Balcanică, sub numele de *Vlahi.* Lui David îi urmează fratele sáu mai mic, *Samuel* (976—1016), care şi el fu încoronat rege. Samuel încercă a recuceri Bulgaria răsăriteană dela Bizantini, dar fu respins. Reşedinţa ţarilor ca şi a patriarhiilor, un timp a fost nestatornică, după cum nu era statornică nici situaţia regatului Bulgar.

Ea s'a mutat dela Drâstor, în diferite oraşe: La *Scredec* (Triadiţa) sau Sofia, *Moglena*, (Meglena)—unde şi astăzi este o massă compactă de Români, *Vodena* (Bdyn până la 1002, *Prespa* şi după anul 1002 se *aşează definitiv, la* **Ohrida** sau Ahrida, mai însuşindu-şi câte unii din arhiepiscopi, titlul de patriarh. Acest titlu însă, după unii a fost recunoscut; iar după alţii nu, de către patriarhia din Constantinopole (1), şi de către celelalte patriarhii ortodoxe.

Impăraţii bizantini erau în veşnică neînţelegere cu Bulgarii. După lupte crâncene de aproape o jumătate de secol, căzu şi acest regat în mâinile Bizantinilor. In bătălia dela *Cimba-Longa* (Câmpu-lung), pe ţărmul râului Vardar (1018), armata bizantină, condusă de împăratul Vasile II (967—1025), a făcut 15.000 de prizonieri, cărora li s'au scos ochii, rămânând la fiecare sută de orbi, câte unul cu un ochiu, ca să poată arătà drumul celorlalţi. Când i-a văzut ţarul Samuel, de durere şi ruşine a murit pe loc. Regatul dela Olinda a fost desfiinţat pentru totdeauna; iar împăratul Vasile II, a fost supranumit *Bulgaroctonul* (omorîtorul de Bulgari). — In scaunul arhiepiscopal dela Ohrida, în urma patriarhului bulgar *David*, — care

(1) N. Iorga: Notele unui istoric cu privire la even. din Balcani în Anal. Acad. Rom. 1912—1913. p. 131, susţine că patriarhia Silistrei a fost recunoscută şi de către patriarhia din Constantinopole.

www.digibuc.ro

fusese destituit de Bizantini—se sue acum un grec, *Ioan dela Dibra* (1019), cu titlul de *arhiepiscop, autocefal al Bulgarilor*.

Prin 3 diplome împărăteşti, Vasile II, hotărăşte jurisdicţiunea sa bisericească, care se întindeà nu numai asupra eparhiilor bulgăreşti şi sârbeşti, ci şi asupra acelora ce se aflau, în teritoriile cucerite dela Greci, sub ţarii, Simeon şi Petru, de glorioase amintiri. In total erau 31 eparhii (1). In acele diplome se spune expres, ca să aibă jurisdicţiune canonică şi peste *Vlahii din toată Bulgaria*, ca şi peste Turcii dela Vardar, câţi sunt cuprinşi între graniţele bulgăreşti, să-l onoreze, să-l respecte şi să asculte de cuvintele lui.

Unul dintre aceşti arhiepiscopi ai Ohridei, *Lev* (Leon), se bucurà de o mare autoritate. El se declară, în 1054, cu hotărîre, împotriva inovaţiunilor Romei. Un altul, amintit pe la 1078 (+1107), cunoscut şi sub numele de „*Teofilact al Bulgariei*", a fost *un bărbat foarte învăţat*. Dela el ne-au rămas ştiri despre chipul în care era organizat acest patriarhat şi al rolului pe care-l aveau mirenii în conducerea lui (2). Profund cunoscător al literaturii şi filozofiei grece şi latine, fusese chemat de către împăratul bizantin, *Mihail Duca* (1071—1078), ca instructor al fiului său, *Constantin Porfirogenitul*, pentru care alcătueşte şi o carte, intitulată: „Învăţătura către principe (3). Tot atât de adânc cunoscător era el şi în domeniul teologiei. A scris numeroase comentarii la Noul Testament, luând de normă pe Sf. Ioan Gură de aur şi pe fericitul *Teodoret*, episcopul Ciprului. A mai scris: Omilii asupra evangheliilor învierii şi la câteva sărbători împărăteşti; polemici asupra Latinilor şi alte opere istorice, dogmatice şi practice. Scrierile sale ocupă 4 tomuri, în colecţiunea lui Migne (4). Mai toţi arhiepiscopii Ohridei, de aci înainte sunt greci şi influenţa clerului grecesc este destul de mare. Străini de neam, mulţi dintre ei, nu puteau suferi pe Bulgari. Insuşi

(1) Gelzer, Patr. v. Achr. op. cit. p. 4 sq. — (2) B. Ort. R. 1921—22 p. 843 sqq.—(3) Migne: Patr. Curs. Ser. graec., t. CXXVI (4), p. 249 sq.

(4) Patr. Graec. tom. CXXIII—CXXVII.—O parte dintre aceste comentarii au fost traduse şi în româneşte, pe vremea mitropolitului Veniamin Costache, sub titlul: Tâlcuri la cele patru Evanghelii, Iaşi, 1805. De asemenea au fost traduse: *Trimiterile cele patrusprăzece ale slăvitului şi preu lăudatului Apostol Pavel*, care au fost tipărite abea în 1904, Bucureşti, în 3 vol. Tipografia Cărţilor Bisericeşti. Vezi interesanta „Precuvântare" făcută de *Athanasie* al Râmnicului, fost mitropolit primat la începutul vol. I. al acestei traduceri.

www.digibuc.ro

Teofilact, vorbind de firea bulgarului, o numeşte „mama tuturor relelor", μητήρ πάσης κακίας (1).—Din pricina grecizării patriahiei acesteia, de timpuriu, mai toate actele ce ni s'au păstrat sunt în greceşte.—Patriarhatul acesta, fiind o urmare a patriarhatului din Drâstor, patriarhii Ohridei, mai toţi se intitulează: „Ai Instinianei prime şi ai Ahridei", cum se intitulau şi cei din Drâstor. *Justiniana primă* o puneau ei întâi, spre a-şi da o deosebită împortanţă. Motivul este, că şi ei aveau cam aceleaşi ţinuturi, sub jurisdicţiunea lor, ca şi fosta Justiniană primă. — Patriarhul *Gavriil* (1586-7) avea titlul: „Al Bulgariei, Serbiei, Macedoniei, Albaniei, Moldaviei, şi Ungro-Vlahiei". Un altul, Athanasie Rizea, se intitulà: „Arhiepiscop al Justinianei prime, patriarh al Bulgariei, Serbiei şi Albaniei (2). Meletie din 1677, se întitulează: Arhiepiscop al Justinianei prime, Ahridei şi a toată Bulgaria". Aşa se întitulează mai mulţi. *Zosima* din 1708, se intitulà: „Al Justinianei prime, Ahridei şi a toată Bulgaria, Daciei Mediteranee, Ripense, Prevalitanei, Dardaniei, Misiei şi a tuturor celor de mai sus patriarh (3).

Patriarhatul acesta a durat mult, aproape şapte veacuri. In acest interval, el a avut mai mulţi patriarhi. *Gelzer* numără 88. Cel întâi a fost *Damianos*, sub Simeon (893-927) şi Petru (927-968), Acesta şi-a avut reşedinţa la început în Drâstor. Filip s'a mutat în *Ohrida* sau Ahrida, unde şi-au avut de atunci înainte patriarhatul acesta, reşedinţă statornică, până la desfiinţarea lui. Ultimul a fost *Arsenie,* bulgar de neam, din Pelagonia (Bitolia) (4). După abdicarea lui, întâmplată la 16 Ianuarie 1766 şi *desfinţarea acestui patriarhat*, Arsenie se retrase la muntele Athos, petrecându-şi ultimile zile, la mânăs-

---

(1) Migne: Patrol. greaca (XXVII p. 444; 308 şi 504.

(2) N. Iorga: Ist. Bis. Rom. I, p. 148. — Geografii şi majoritatea istoricilor, socotesc scaunul dela Ohrida numai ca arhiscopie, nu patriarhie.

(3) Ζοσιμᾶς ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἁ Ἰουστινιανῆς, Ἀχριδῶν καὶ πάσις Βουλγαρίας, Λακίας Μεδιτερανῶν, Ριπενσίας, Πραιβαλίας, Δαρδανίας, Μυσίας τε ἀνωτέρω καὶ τῶν λοιπῶν πατριάρχης.

(4) In ultimul timp, patriarhatul Ohridei avea următoarele mitropolii şi episcopii, sufragane: I. *Belgrada* (Belgrad), II. *Belessos* (Veles), III. *Bodena* (Vodena), IV. *Debra* (Dibra), V. *Dirrachion*, VI. *Gkora* şi *Mokra*, VII. *Grebena* (Grevena), VIII. *Kastoriă* IX. *Koryţa*, X. *Moglena*, XI. *Pelagonia.* (Betolia), XII. *Prespa*, XIII *Sisanion* şi XIV *Strumniţa* (Tiberiupolis).

www.digibuc.ro

tirea Zografu, în stima şi deplina cinstire a călugărilor, din această mânăştire (1).

Raporturile Bisericii Române cu Ohrida. Românii mai înainte de întemeierea ierarhiei lor bisericeşti şi chiar poate şi după aceasta, au fost în raporturi strânse bisericeşti cu ierarhii ortodoxi de peste Dunăre. Pricina era şi apropierea, dar şi bunele raporturi politice în care se aflau ei, cu aceste popoare învecinate, ortodoxe ca şi dânşii.

Din decretele lui Vasilie II Bulgaroctonul, prin care şi *Vlahii din toată Bulgaria* au fost supuşi jurisdicţiunii arhiepiscopului din Ohrida, urmează să înţelegem că e vorba de Bulgaria veche. Deci şi Vlahii din nordul Dunării, intrau sub jurisdicţiunea Ohrideanului. Acest fapt se adevereşte şi din titulatura Arhiepiscopilor acestora, reprodusă mai sus. Un lucru rămâne de discutat: Fost-au ei în legătură directă de Ohrida sau indirectă, prin episcopiile vecine din dreapta Dunării, ca: Silistra, Vidin, (2) Branicevo etc., cari depindeau, pe aceste vremi, de Ohrida?

La această întrebare răspundem: Dacă nu vor fi fost în legătură directă, din pricina depărtării, apoi în legătură indirectă au fost, în afară de orice îndoială; pentrucă nu se puteà admite ca episcopii ortodoxi, din dreapta Dunării, să nu fi sfinţit preoţi şi să nu le fi satisfăcut şi alte trebuinţi religioase Românilor din nordul Dunării, atunci când aceştia se vor fi adresat lor. A—doua întrebare care se pune este următoarea: Câtă vreme au stat ei în legături bisericeşti cu Ohrida? Răspundem: Până ce s'au organizat Bisericile bulgăreşti şi sârbeşti, ca biserici autocefale. Aceasta este părerea noastră.

---

(1) Iirecek. Gesch. d. Bulg. Praga, 1876 p. 4700. — Asupra acestui patriarhat există o monografie complectă, alcătuită pe baze ştiinţifice moderne de *Heinrich Gelzer: Der patriarchat von Achrida.* Geschichte und Urkundes. Leipzig. 1902. Lucrarea aceasta, de 231 pagini, este alcătuită sistematic. La urmă dă în întregime şi *documentele* pe cari le-a avut la îndemână, toate în greceşte, aşezate în ordinea cronologică. Autorul cunoscând limba greacă şi slavonă, a putut merge la izvoarele originale. Este o lucrara de mare folos, pentru oricine ar voi să aprofundeze studiile, asupra acestei vechi patriarhii.

(2) Ghenadie Enăceanu: Crest. în Dacii, op. cit. p. 231. — Vezi tot acolo p. 70. sqq. părerea *pro* a prea fericitului *Dosoftei* patr, Ierusalimului în opera sa: Ιστόρια περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολ. πατριαρχ. 1715 ἐν Βουκουρεστιώ şi *contra* a prea fericitului său discipol şi urmaş la patriarhie: χρυσάνθου τοῦ Μακαριωτάτου πατριάρχυων τῶν Ἱεροσολύμων Συνταγμάτιον.

www.digibuc.ro

Dela această dată, credem că Românii s'au alipit de ierahii vecini, ai Bulgarilor şi Sârbilor, cari le erau mai la îndemână, din toate punctele de vedere. Intr'adevăr, nu vedem de ce ar fi păstrat ei şi mai departe legăturile cu îndepărtata, redusa şi grecizata arhiepiscopie a Ohridei, când în imediata apropiere de dânşii, se aflau ierarhi ortodoxi, cu reşedinţi episcopale aşezate dealungul Dunării, la care le veneà mai uşor să se adreseze, la nevoile lor. Pe lângă aceasta, erà o veche tradiţiune la Românii din nordul Dunării, ca să se îndrepteze, la nevoile bisericeşti, către ierarhii din sudul Dunării. Tradiţiunea aceasta a dăinuit, târziu, până pe la începutul secolului al XIX; şi a trebuit ca ierarhia noastră să ia măsuri energice, spre a se curmà cu preoţii hirotonisiţi din sudul Dunării, la Dii (Vidin), supranumiţi: „Popi dela Dii". La aceasta se mai adaugă şi faptul, că peste Dunăre erau mulţi Români şi chiar Bulgari şi Sârbi, cari se aflau în legături sufleteşti cu fraţii lor din nordul Dunării. Le venea dar uşor să treacă Dunărea, căci se duceau la fraţi şi prieteni de a-i lor. Este drept că ierarhii de peste Dunăre vorbeau o limbă străină, limba slavonă. Dar Românii erau obişnuiţi cu această limbă, din vechile raporturi de apropiere ce le-au avut, multă vreme, cu Bulgarii. In sfârşit, dovada cea mai palpabilă a apropierii noastre timpurii de ierarhii bulgari şi sârbi este faptul, că atunci când ne-am trezit ca popor, aveam limba slavonă în biserică şi în organizaţiunea noastră de stat. Aşa dar, apropierea pe deoparte, vechea deprindere tradiţională de a ne îndreptà către ierarhia bisericească de peste Dunăre pe de alta şi caracterul slavon al ierarhiei bisericeşti de peste Dunăre—în orice caz mult mai apropiat Românilor decât cel grecesc—au făcut ca Românii să se lase de Ohrida şi să se apropie de ierarhii de peste Dunăre, îndată după organizarea acestei ierarhii în Biserici, cu o conducere proprie.—In această apropiere au stat Românii până la 1359, când se întemeiază mitropolia Ungur-Vlahiei, sub dependenţa ierarhică a patriahatului din C-pole. De aci înainte, biserica aceasta, poate în timpul sinodului dela Florenţa (1439) să mai fi legat raporturi, de scurtă durată, cu Ohrida (1). Incolo, a rămas neintrerupt, sub jurisdicţiunea patriarhutului ecumenic, până la dobândirea autocefaliei ei depline (1).

(1) Letopisiţele Ţării Moldovei, Iaşi, 1852, I p. 102.—Cron. Ureche şi D. Cantemir în, Descrierea Moldovei, nota I p. 106. Istoricii noştri din

www.digibuc.ro

IV. PATRIARHIA DIN TÂRNOVA (1234—1394).

1. *Imperiul Romăno-Bulgar.* — Românii din peninsula Balcanică, din cele mai vechi timpuri, au dus o viaţă cu totul liberă. Ocupaţiunea lor de căpetenie era păstoria. Mulţi dintre ei ajunseseră stăpâni de turme nenumărate de oi, pe care le conduceau, pe coastele mării Negre, începând din sf. munte Atos (peninsula calcidică, (1) şi din părţile Meglenniei (numită în vechime Vlahia) şi tot urcându-se în sus, pe valea Vardarului până în Dobrogia de astăzi (2). Atât sub vechii ţari ai Bulgarilor, cât şi sub împăraţii bizantini, li se respectară drepturile lor, pe cari la nevoie, sub conducerea *Celnicilor* sau Voevozilor lor, le apărau cu armele'n mâini. Voinici şi îndemânatici, erau cei mai buni ostaşi. Pe vremea împăratului *Manuel I*, Comneanu (1143—1180) au adus servicii nepreţuite imperiului bizantin. Impărăţia lor s'a făcut dintr'o răscoală; iar răscoala dintr'o palmă; în următoarele împrejurări: Impăratul *Isac II Anghel* (1182—1195) vroià să se căsătorească cu Margareta, fata lui *Bela III*, regele Ungurilor. Pentru a-şi face bani de nuntă, puse dări grele peste supuşii săi. Cu deobire, din Bulgaria şi munţii Hemului, unde trăiau păstorii românii, s'au cerut mulţime de oi, porci, boi etc. Românii trimit la împărat, pe doi dintre dânşii, fraţii *Petru* şi *Asan*, ca să-l roage, să fie scutiţi de această năpaste, care căzuse pe capul lor. Pe lângă că nu li se îndeplineşte cererea, lui Asan i se dete şi o palmă, din porunca unui general dela curte. Atât a trebuit. Petru şi Asan, întorşi la vetrele lor, răscoală poporul. Impăratul venind cu oastea sa, împinsă pe revoluţionari spre Dunăre. Petru şi Asan, primind ajutoare dela fraţii lor de dincoace de Dunăre (3) care pe atunci se numià Cumania şi dela Bulgari, zdrobesc armatele bizantine, una după alta şi căştigă libertatea.

Impăratul Ioniţă. După 10 ani de luptă şi stăpânire, Asan este

---

trecut (A. D. Xenopol, Episcopul Melchisedek etc.) susţineau că Biserica Română ar fi fost în legături canonice bisericeşti cu Ohrida, până prin veacul al XIV-lea, Convingerea lor se bazà pe un text din Acta patr. Const. II p. 230, în care se aminteşte, pe la 1393, de un oarecare Mircea, pe cari istoricii noştrii îl confundau cu Mircea cel Bătrân. Acel Mircea (Μήρξος) însă, era Mircea Zarhovici, despot sârbesc din Albania, stăpân peste Valona, Clumara şi Berat, între 1391—1414. Vezi asupra acestei chestiuni: *Ioan Bogdan*: Buletinul Comis. mon. istorice, Bucureşti.

(1) *G. Weigand:* Die Aromunen, Leipzig, 1895, I. p. 130 unde este şi o hartă — etnografică. Peninsulei Balcanice. — (2) *D. Onciul*: Orig. princ. române; Bucureşti, 1899, p. 27. — (3) *G. Murnu*: Ist. Rom. din Pind. 1913, Bucureşti, p. 221. — Comp. Ph, Meyer: Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Leipzig 1894.—Comp. H. Gelzer: Vom Heiligen Berge und aus Makedonien, Leipzig, 1904.

www.digibuc.ro

omorît de către bulgarul Ivanco, pretendent la tron. In curând este ucis și fratele său, Petru, urmându-i al treilea frate al lor, mai mic, *Ioniță* supranumit și *Caloian* (Ioan cel viteaz) (1197—1207). Intrând în relațiuni de pace cu Bizantinii, organizează imperiul său, în deplină liniște, ajungând la un mare grad de înflorire Fie că voia a-și asigura independența politică a imperului său de către Bizanț, fie că era dornic de a se vedeà încoronat de împărat, la un moment dat, rupe relațiunile cu Bizantini și se adresează Papei dela Roma, cerându-i a fi încoronat de împărat; iar pe *episcopul său dela Târnova să-l înalțe la rangul de patriarh*, făgăduind a supune biserica sa, sub jurisdicția scaunului Roman. Papa Inochentie III (1198—1216), bucuros, îi îndeplinește dorința, trimițându-i deocamdată „coroana de *rege*" și un steag al Sf. Petru; iar pe primul episcop al său dela Târnova, *Vasilie*, îl ridică la rangul de arhiepiscop-primat al Românilor și Bulgarilor (7 Noemvrie 1204) în rând cu patriarhii, zicând că, primat și patriarh ar fi cam acelaș lucru. (Primas et patriarcha pene penitus idem sonat).

Papa trimite și toate insignele pe care le aveau prelații supremi, din apus, permițându-i a purtà și toiagul arhipastoral, care nu era în uzul bisericii papale; precum și dreptul de a fi precedat de Sf-ta Cruce, când mergeà pe cale, după uzul patriarhilor răsăriteni, ortodoxi.

Ii mai acordă dreptul de a mirui și încoronà pe regii Româno-Bulgari și de a sfinți *Sf. Mir*. In ceia ce privește alegerea viitorilor arhiepiscopi ai biserici Româno-Bulgare, papa stabilește, ca ei să fie aleși și sființiți de către mitropoliții și episcopii regatului Româno-Bulgar, numai *paliul* îl vor primi dela Roma, cu care ocaziune vor trebui să depună și jurământul de credință, către scaunul roman.

Dar chiar în acel an, relațiunile cu Roma încep a se răci. C-polul căzuse în mâinile cruciaților care întemeiaseră imperiul latin. Impăratul latin, Baldovin de Flandra, supărat pe Ioniță, care nu voise să i se închine, intră în răsboiu cu dânsul. Lângă zidurile Adrianopolului s'a dat o luptă crâncenă, în care a pierit floarea nobilimii cruciaților. Insuși Baldovin cade în mâinile lui Ioniță, care-l duce captiv la Târnova, unde și muri (1).

La 1207, moare și Ioniță, străpuns de lancea unui Cuman al său trădător. Ii urmează nepotul său de soră, Florilă, care domnește 11 ani. Acest rege viteaz și înțelept, în urma unor lupte victorioase, intră în legături de pace cu Latinii, dând pe fiică sa în căsătorie după Enric, împăratul latin din C-pole (1213).

2. *Inființarea* **Patriarhiei din Târnova.** Cea mai glorioasă epocă a acestui imperiu a fost sub *Ioan Asan II* (1218—1241), pe care papa îl socoteà numai rege. El însă se întitulà: „*Impărat al Românilor și țar al Bulgarilor*". Impărăția lui se întindea peste Macedonia, Albania și Tesalia; iar din Cumania de peste Dunăre, stapăneà o bună parte, cunoscută sub numele de *Vlașca*. Luând în căsătorie pe sora lui Bela IV, regale Ungurilor, la inceput stăteà în bune relațiuni cu toți vecinii. Mai

(1) G. Acropolitae: Annales cap. XIII.

www.digibuc.ro

târziu, intrând în rivalitate cu imparaţii Latini din C-pole, rupse raporturile de prietenie cu dânşii şi se apropie de împăraţii bizantin din Niceia (1234).

In scop de a întări şi mai mult raporturile cu împăraţii bizantini, logodi pe fiica lui Elena, cu Teodor Vataţe, fiul împăratului Ioan Duca Vataţe, (1222-1255). Tinerii logodiţi erau unul de 10 şi altul de 12 ani. Logodna aceasta s'a menţinut şi la vârsta legiuită, tinerii s'au căsătorit.

Strângerea raporturilor politice dintre aceste două împărăţii, avură de urmare şi apropierea raporturilor bisericeşti. Asan se depărtează de Roma şi întră în legături de unire cu Biserica ecunenică a răsăritului. Patriarhul grecesc, *Gherman II* (1222-1240), preţuind starea de înflorire în care se aflà împărăţia Româno-Bulgară şi strânsele raporturi în care se aflà cu împăraţii bizantini, recunoaşte arhiepiscopului din Târnova autocefalia, dându-i titlul de: *Patriarh al Românilor şi Bulgarilor* (1234).

Intemeierea acestei patriarhii a fost una din condiţiile puse de Ioan Asan II, pentru a intrà în legături de înrudire cu *Ioan Duca Vataţe*. El scrisese şi celorlalţi patriarhi din Ierusalim, Antiohia şi Alexandria, cerându-le consimţământul în acest scop. Indată după primirea consimţământului, Ioan Asan II, convoacă un mare sinod în *Lampsac*, la care au luat parte toţi mitropoliţii, arhiepiscopii, episcopii, arhimandriţii, şi egumenii din tot imperiul, între cari erau şi monahii din muntele Atonului, care pe atunci făceà parte de imperiul Româno-Bulgar. Soseşte şi patriarhul ecumenic Gherman, cu suita sa şi cu mare solemnitate, proclamă pe arhiepiscopul *Ioachim al Târnovei: patriarh al Româno-Bulgarilor*. Gherman face şi un act patriarhal pe care-l întăreşte cu sigiliul său, încredinţându-l împăratului şi patriarhului nou, spre vecnică amintire (1). Asfel se *intemeiază această patriarhie*, cu reşedinţa la *Târnova* (2).

3. *Atitudinea Papei*. Fireşte, lovitura aceasta a lui Ioan Asan II, a stârnit o adevărată furtună, în biserica Romei. Papa încearcă la început cu binele, pe lângă Asan, ca să-l înduplice să revie la vechile legături. In acelaş sens scrie şi ierarhilor Bisericii Române-Bulgare. Neizbutind, îl afuriseşte (1236) şi provoacă pe episcopii şi dominicanii din Ungaria, ca să predice

(1) Golubinsky op. cit. p. 280. sq.—Comp. G. Acropolitae: Annales, XXXIII.
(2) Asupra întinderii patr. din Târnova vezi: Golub. op. cit. p. 84—89.

www.digibuc.ro

o cruciată împotriva imperiului Româno-Bulgar. Pe de altă parte scrie chiar papa împăratului latin din C-pole şi lui Bela IV, regele ungurilor, ca să înceapă cruciata în contra schizmaticilor Româno-Bulgari (1)

Impăratul latin, punându-se în serviciul papei, căzù în mâinile lui Ioan Asan. Bela IV însă, ca cumnat cu Ioan Asan, ezită la început, dar dădea speranţe papei că va întrebuinţà toate mijloacele spre a-l înduplecà. Papa rămase nemulţumit de purtarea lui Bela. O delegaţiune trimisă din partea papei, reuşi a-l urni pe Bela să înceapă războiul împotriva lui Ion Asan. Prin aceasta, papa înbărbătându-se, ordonă din nou episcopilor şi dominicanilor ca să predice cruciata împotriva Româno-Bulgarilor. De astă dată, Bela ascultă de glasul papei, declarându-se gata de a cuceri Bulgaria şi celelalte ţări ale lui Asan, pentru a le supune bisericeşte scaunului apostolic al Romei; iar politiceşte de a le încorporà regatului său. Ceru însă papei (1238) să-i dea autorizaţia de a numi el, în calitate de delegat al scaunului apostolic, pe episcopi, în ţările pe cari le va cuceri dela Asan, şi între altele de a încorporà pe lângă Bulgaria şi episcopatul Cumanilor, Papa consimte la toate condiţiunile puse de regele ungar. Dar, nefastă neînţelegere, pentrucă tocmai pe când Bela IV făceà pregătirile de război împotriva lui Ion Asan, năvălesc Tătarii în Ungaria şi deci regele Ungariei se vede pus în neputinţă de a îndeplini dorinţa papei.

4. *Inăsprirea raporturilor dintre patriahia din C-pole şi cea din Târnova.* Se vede că patriahii Târnovei, încă de la iatemeierea acestei patriarhii de către patriarhul ecunemic Gheman, îşi luaseră, în taină, şi oarecari obligaţiuni, faţă de patriarhatul Constantinopolitan, pe care nu le-au îndeplinit. Din această pricină, vedem pe patriarhul Calist I, în 1355, că scrie într'o scrisoare a sa, despre patriarhul din Târnova, că „numai din condescendenţă, i s'a dat dreptul de a se numi *patriarh*, dar nici de cum nu a fost numărat în rândul celorlalţi patriarhi“ (2). Mai adaugă că însuşi patriarhul Gherman, nu i-a acordat dreptul unei autocefalii depline, ci „*era dator a plăti tribut şi a da daruri patriarhului*, ce l-a onorat şi totdeodată *să pomenească numele lui în biserică.*“. Dacă însă

(1) Raynaldus ad anum 1338 § 7. Şincai Cron. Rom. I p. 263 sqq.
(2) Micloş. şi Müller: Acta patr. Const, I p. 436. Golub. op. cit. p. 283.

www.digibuc.ro

vre unul dintre dânşii se va dovedi că a neglijat aceste obligaţiuni, va fi chemat la răspundere (1). Din aceiaş scrisoare a patriarhului Calist se mai vede, că patriarhii Târnovei nu pomeniau pe patriarhii din C-pole, fiindcă nici aceia nu-i pomeniau pe dânşii. Calist mai acuzà pe ierarhii bulgari, că lipsindu-le Sf. Mir şi ei neavând dreptul de a-l sfinţi — cum li se dăduse de către papa mai înainte,—iar pe de altă parte, nevoind a se adresà la patriarhatul din C-pole, întrebuinţau la taina Mir-Ungerii, miruri dela moaştele Sf. Dumitru din Tesalonic şi dela ale Sfintei Varvara.

5. *Durata patriarhatului din Târnova* a fost între anii 1234—1394, adică un interval de 160 ani. Pe scaunul acestei patriarhii s'au succedat mai mulţi patriarhi. Cel I a fost *Ioachim I* (1237); iar cel din urmă *Eftimie* (1375—1394), sub care acest patriarhat ajunge culmea sa de înflorire. Despre *Eftimie* — spune panegiristul său *Grigorie Ţamblac* — că ar fi fost dintre Românii ce locuiau prin împrejurimile Adrianopolului. El fusese ucenic al fostului patriarh Teodosie (1356). Ca monah tânăr, s'a aşezat mai întâi la o mânăstire din apropierea Târnovei. Mai târziu, îl găsim în lavra *sf. Athanasie*, din muntele Atonului, unde s'a desăvîrşit în limba greacă şi viaţa călugărească. Intors din nou în mânăstirea de lângă Târnova, a fost ales egumen. Aci se ocupà el cu corectarea cărţilor de ritual ale bisericii Româno-Bulgare, colaţionându-le cu textele originale. Pela 1375, a fost ales patriarh al Târnovei, conducând Biserica Româno-Bulgară aproape 18 ani. El are durerea de a vedea, cu ochii săi, căderea împărăţiei Româno-Bulgare sub stăpânirea turcească (17 Iul. 1393). A mai fost păsuit un an, ca patriarh. La 1394, a fost trimis de către Baiazet I, în exil, în părţile Macedoniei, patria sa. Cu exilarea lui Eftimie, încetează şirul patriarhilor din Târnova (2).

6. *Desfiinţarea patriarhiei din Târnova*. Patriarhatul Târnovei s'a sfârşit cam în acelaş timp, cu imperiul Româno-Bulgar. Acest imperiu, în secolul XIV, începe mai întâi a se desface în mai multe părţi, slăbindu-se reciproc. — Sultanul Baiazet I (1389—1403) în luptele crâncene dintre anii 1393—1398, îi pune

(1) Acta patr. op. cit. I p. 449 sq. (2) Şirul patriarhilor Târnovei vezi-l în Lequien: Oriens Christ. I p. 1232 sqq. — Comp. Ierod. Genadie, Enăceanu: Creştinismul în Dacii. 1875, Bucureşti p. 216 sqq.

www.digibuc.ro

sfârşit. Ultimul împărat Româno-Bulgar a fost Şişman III (1365—1393).

Patriarhia Târnvoei se desfăcu şi ea. Unii dintre mitropoliţi (ca cel din Vidin), tindeau mai mult spre independenţă; alţii preferau a se alipi pe lângă patriarhia din Constantinopole. La Târnova, după exilul ultimului patriarh Eftimie, a a stat scaunul câtva timp vacant. — In August 1394, a fost trimis din C-pole, arhiereul grec *Ieremia*, care nu fusese primit, de către Moldoveni (1). El păstoreşte pe scaunul din Târnoval în calitate de mitropolit, supus patriarhiei din C-pole. Astfe aflăm această eparhie şi în timpul sinodului dela Florenţa (1439), o simplă mitropolie a patriarhiei din C-pole. — Ierarhii Româno-Bulgari au fost alungaţi şi în locul lor au fost aşezaţi prelaţi greci, dintr'acei formaţi în suburbia Fanarului din C-pole.

La 1392, patriarhul ecumenic *Antonie*, trimite o enciclică către toţi patriarhii şi mitropoliţii imperiului bizantin, scriindu-le că: Episcopii Bulgari (Româno Bulgari) netemându-se de legile lui Dumnezeu şi nerusinându-se de cele umane, s'au făcut stăpâni peste multe din bisericile noastre, pentru care, cu drept cuvânt, sunt excluşi din comunicarea cu noi, şi nu ne permitem a mai fi în conliturghisire cu nişte prelaţi, care comit fără de legi şi se fac călcători de dânsele (2).

Astfel se sfârşeşte cu această patriarhie, în care elementul românesc a jucat un rol, destul de însemnat. Limba cultului şi acolo, ca şi dincoace de Dunăre a fost cea slavonă. In massa Bisericii bulgaro-slave se perde de aci înainte şi viaţa bisericească a Românilor, din dreapta Dunării.

PATRIARHATELE RUSEŞTI.

I. Primul patriarhat (1589-1700). Ruşii, după ce scuturară jugul Mongol (1480), încep a merge pe calea unei dezvoltări înfloritoare, sub toate raporturile. Biserica rusească, îşi ia şi dânsa avântul de progres, atât sub raportul stării economice, cât şi sub acela al culturii şi înfrumuseţării serviciului divin. In aceiaş măsură, ea devine, din ce în ce mai liberă, în mişcările ei, faţă cu Statul şi chiar faţă de *Biserica mumă*, a patriarhiei din Constantinopole.

(1) Micloch şi Muller: Acta patriarch. Const. II, p. 233.
(2) Ibidem. II p. 161.

www.digibuc.ro

După ce, în 1448, mitropolitul *Ionà*, fusese recunoscut de-către un sobor al tuturor ierarhilor ruşi, ţinut la Moscova, ca *mitropolit al Rusiei*, începură a se gândì Ruşii, la *înfiinţarea unei patriarhii*, care se conducă, întreaga Biserică.

La aceasta au mai contribuit şi următoarele împrejurări: Pela 1580, călătoreşte în Rusia, în scopul de a adunà milostenii, pentru sfântul Mormânt şi pentru patriarhia sa, patriarhul Ierusalimului, *Ioachim*, care este primit, cu mare cinste şi evlavie creştinească, de către clerul şi poporul rus pravoslavnic. Ioachim, văzând bogăţia şi splendoarea bisericilor ruseşti, precum şi credinţa vie a poporului, a fost cuprins de un sentiment de mare admiraţie, neavând destule cuvinte de laudă. Incheindu-şi călătoria, a binecuvântat ţara şi poporul, şi încărcat de daruri, s'a întors la scaunul său de reşedinţă, cu sufletul înălţat de bucurie duhovnicească, pe care bucurie o împărtăşeà, la orice ocazie, clericilor săi şi creştinilor din răsărit, asupriţi şi necăjiţi, spre îmbărbătare şi mângăiere.

După câţiva ani (1588), călătoreşte în Rusia, însăşi *patriarhul ecumenic* din C-pole, *Ieremia II*, — bărbat vestit în biserica ortodoxă, pentru învăţătura şi pătimirile sale, suferite cu multă răbdare şi tărie creştinească, din porunca sultanului Murat, care-l osândise şi la închisoare, în insula Rodos. — Scopul călătoriei sale, era tot pentru adunarea de milostenii, spre a-şi putea ridicà biserica patriarhală; din pricină că pe cea veche, a *sf. Sofii*, ca şi pe cealaltă, a *sfiinţilor Apostoli*, le luaseră Turcii şi le prefăcuseră în moschei. Patriarhul *Ieremia* a fost primit de asemenea, cu mare cinste şi evlavie creştinească, de toată Rusia, dela ţar şi până la cel din urmă rus pravoslavnic.

Cu prilejul acestei călătorii, ţarul *Teodor Ivanovici* (1584-1598), descoperi patriarhului, gândul său, arătându-şi dorinţa ce aveà, de a fi înălţată şi Biserica Rusiei, la rangul de patriarhie, fără a se aduce, cu aceasta, vre-o ştirbire drepturilor antice ale patriarhiei ecumenice, din Constantinopole.

In acest sfârşit, îl roagă pe patriarh, din tot sufletul, ca să chibzuiască, cum va crede el mai bine, spre a se puteà înfăptui acest lucru, spre mulţumirea obştească, bucuria sa sufletească şi spre binele ortodoxiei, în genere.

Patriarhul Ieremia, n'a putut trece peste dorinţa ţarului; ci, în deplină încredere, că şi ceilalţi patriarhi ai răsăritului

www.digibuc.ro

vor consimţi la această faptă, fără împotrivire, a dat învoirea sa, ca *scaunul mitropoliei din Moscova, să fie ridicat la* **rangul de patriarhie**. In această înaltă demnitate a fost ales, *Iov*, mitropolitul Moscovei—persoană foarte venerabilă, care se impuneà în faţa tuturor, prin cuvioşia, virtuţile, şi vârsta sa. Fiind prohirisit de către însăş patriarhul ecumenic, Ieremia II, a fost înălţat şi întărit, ca *patriarh al întregii Rusii* (1589-1605). Patriarhul Ieremia, binecuvântându-l i-a zis: „*Harul lui Dumnezeu, care te-a făcut mai înainte mitropolit, te ridică mai sus şi te face patriarh*“ (1).

Inălţarea sa s'a făcut pe ziua de 26 Ianuarie 1589.

Ieremia II, a mai acordat scaunului patriarhal din Moscova puterea, ca potrivit sf. canoane Apostolice şi ale sinoadelor ecumenice, când va veni ceasul ca patriarhul Rusiei să fie chiemat de Domnul, către veşnicile locaşuri, cu chiemarea obştească,—să aibă drept mitropoliţii, arhiepiscopii, episcopii şi tot clerul sfinţit al Rusiei, a-şi alege alt patriarh, pe care—în cazul când nu va fi dintre arhierei—să fie hirotonit de către mitropolitul, cel mai vechiu în hirotonie. După hirotonie însă, de îndată să se facă cunoscut această nouă înălţare şi patriarhului ecumenic, spre a-l confirma, potrivit cu vechea datină a bisericii ortodoxe universale.

Incheindu-şi călătoria Patriarhul Ieremia a plecat către C-pole, cu bani îndeajuns adunaţi din milostenii, spre a puteà să-şi ridice şi împodobească după vrednicie biserica, patriarhiei sale. Mai duceà cu sine şi alte daruri scumpe, pentru patriarhie şi pentru persoana sa. Cum a ajuns la Constantinopol, Ieremia a convocat un sinod, la care au luat parte şi cei trei patriarhi ai răsăritului, precum şi un mare număr de arhierei. Patriarhul a istorisit mai întâi, cele ce a văzut şi a înfăptuit în Rusia, şi în urmă, a cerut ca să aprobe cele aşezate de dânsul şi sinodul patriarhal. Cu toţii au aprobat şi întărit, *înfiinţarea patriarhalului Rusesc*, ca a 5-a patriarhie, dându-i rang după al Ierusalimului. Gramata patriarhală, de întărire, s'a expediat, în Rusia, cu data de 8 Mai 1590.

După primirea gramatei, la început Rusia, s'a arătat nemulţumită, pretinzând locul al 3-lea. Sinoadele patriarhilor

(1) Asupra învestirii şi întronării, patriarhilor ruşi, vezi Pr. I. Tocan în revista: „Luminătorul“ pe Iunie, Chişinău, 1925.

www.digibuc.ro

orientali din Constantinopol însă, atât cel din 1390 cât şi cel din 1593, n'au aprobat de cât rangul cel din urmă, adecă după patriarhatele scaunelor apostolice.

Rânduiala recunoaşterii patriarhilor ruşi, după alegerea lor de către clerul Bisericii ruseşti, de către patriarhul C-polului şi de către ceilalţi patriarhi ortodoxi ai răsăritului, s'a ţinut până în anul 1657, când s'au început tratativele spre a se obţine *deplina autocefalie*. Abea în 1660, trimisul Rusiei la Constantinopole, obţinù dela patriarhul Dionisie II, învoirea, ca alegerea patriarhilor Ruşi, să se facă de către clerul bisericii ruse, fără a se mai cere în urmă, întărirea celui ales, dela patriarhia din C-pole şi dela ceilalţi patriarhi ortodoxi, ai răsăritului (1).

Biserica Rusiei a fost condusă de patriarhi dela 1589—1700. In acest interval de timp s'au perindat 10 patriarhi (2). Cel dintâi a fost *Iov*; iar cel din urmă *Adrian*.

Patriarhii ruşi, se bucurau de o mare cinste şi influenţă înaintea tuturora, dela Ţar şi până la poporul de jos. Influenţa lor se mărgineà, nu numai la treburile bisericeşti, ci şi la cele politice. Mai toţi patriarhii au fost la înălţime. Cea mai mare influenţă însă, o a avură doi dintre dânşii, al III şi al VI: *Filaret* şi *Nicon*. Să-i privim mai de aproape, pentru a ne da seama de adevărul lucrurilor.

1. *Filaret* a condus biserica rusească, între anii 1619—1634. El era tatăl ţarului *Mihail Romanov* (1613—1643). Cu mult mai înainte de venirea la tron a fiului său, el se făcuse călugăr şi prin virtuţile şi meritele sale, ajunsese în curând (1606), mitropolitul Rostovului. In războaiele care urmară, după stingerea dinsatiei Ruric (1598), între Ruşi şi Poloni, pentru succesiunea la tron, Filaret căzù captiva la Poloni, în 1610, de unde

(1) Alzog: Histoire Univ. de l'Église, III éd. franc., Paris 1855, p. 285.

(2) După *Golubinschi*, aceşti patriarhi sunt: 1. *Iov*, 1859-1605. 2. *Ermoghen* sau Ghermoghen care succede unui grec, oploşit prin Rusia, Ignatie, care, din pricina că inclinà spre papistaşi şi aprobase ca, soţia pseudo-ţarului, *Dimitrie*, să fie primită la ortodoxie, numai prin Mir-ungere, iar nu prin Sf. Botez, a fost depus şi nici nu-l mai numără în rândul patriarhilor (1605). Ermoghen păstoreşte între 1606-1612, când a murit în exil, fiind ucis de către Poloni şi Cazaci, cari ocupaseră Moscova, în fruntea unui pretendent la tronul Rusiei. La 1903, Ermoghen a fost canonizat şi aşezat în rândul sfinţilor. 3. *Filaret* (1609-1633).—4. *Ioasaf* I (1634-1640).—5. *Iosif* (1642-1652).— 6. *Nicon* (1652-1658).— 7. *Ioasaf* II (1666-1672). — 8. *Pitirim* (1672-1673).—9. *Ioachim* (1672-1690) şi 10. *Adrian* (1690-1700).—

www.digibuc.ro

n'a fost liberat, decât cinci ani după suirea pe tron a fiului său, adecă după încheierea păcii între Poloni şi Ruşi (1618).

Scurtă vreme după liberarea sa, scaunul patriarhal a devenit vacant (1619). Toţi, într'un glas, cler şi popor, cerură Ţarului ca mitropolitul martir, Filaret, părintele său, să fie înălţat în scaunul patriarhal. Ţarul aprobă dorinţa unanimă (1).

La 24 Iunie, 1619, Filaret a fost ales şi hirotonist patriarh, de către Teofan, patriarhul Ierusalimului, în fruntea soborului ierarhilor ruşi. Ca patriarh, Filaret conduce, cu cinste şi demnitate Biserica rusească, până la sfârşitul vieţii sale (1 Oct. 1633). El se îngrijeşte de corectarea şi tipărirea cărţilor de ritual.

Ţarul Mihail, spre a se putea folosi mai bine de înţelepciunea părintelui său, i-a dat titlul de „*Mare Principe*" şi l-a luat ca asociat la conducerea împărăţiei sale.

Cât a trăit patriarhul Filaret toate decretele (ucazele) ţarului au fost date „în numele Ţarului şi ale Marelui Principe, patriarhul Filaret". Se înţelege dela sine, marea influenţă pe care a dobândit-o biserica şi clerul ei, în timpul acestui patriarh-împărat. Către sfârşitul vieţii sale, el însuşi desemnează pe urmaşul său, în persoana arhiepiscopului de Pscov, Ioasaf, care a şi fost ales.

2. *Nicon*. Al doilea patriarh, care s'a bucurat de mare influenţă politică, în conducerea bisericii şi a împărăţiei ruseşti, a fost *Nicon* (1652-1658). El se trăgeà dintr'o familie de ţărani. La început, a fost preot de mir. Rămânând văduv, îmbrăţişă shima monahală. Ca călugăr ajunse în curând, stareţ de mănăstire. Cunoscându-l ţarul *Alexei Mihailovici*, fu cuprins de mare stimă şi admiraţiune, pentru vioiciunea spiritului, energia şi caracterul său şi-l luă pe lângă dânsul. Curând îl face episcop şi mai târziu, când scaunul patriarhal devine vacant (1652), îl ridică la demnitatea patriarhală. Aceasta însă, după mai multe rugăminţi, fiindcă el nu voia să primească.

Nicon, ajuns patriarh, dezvoltă, o activitate, plină de energie, pentru înaintarea culturii şi întronarea ordinei şi a disciplinei în biserică. Cultura spirituală a clerului şi cea religioasă morală a poporului, la venirea lui Nicon în fruntea bisericii, erau pe o scară de decadenţă, din pricina jugului mongolic, pe care-l suferise ţara şi Biserica rusească, un timp

(1) Alfred Rambaud: Hist. de la Russie, ed. VI Paris, 1914, p. 331 sqq.

www.digibuc.ro

de peste două veacuri. Nicon, aduse teologi dela mitropolia ruteană din Kiew, mulţi dintre ei instruiţi în şcolile poloneze din apus; şi greci, învăţaţi, din răsărit, cărora le încredinţează conducerea şcolilor bisericeşti, din cari erau să iasă pleiada de clerici luminaţi, cari să fie în măsură, de a instrui, lumină şi conduce poporul (1).

Şi fiindcă, încă depe vremea stăpânirii Tătarilor, se introduseseră o mulţime de inovaţiuni şi neorânduieli, în ritualul bisericii, Nicon porunci, ca să înceteze toate aceste abateri, să se introducă ordinea canonică; iar slujba să se facă întocmai după ritualul bisericii greceşti. Cărţile de ritual, tot transcriindu-se, de către clerici, fără priceperea mai adâncă a lucrurilor, ajunseseră pline de greşeli. Nicon, rândui persoane destoinice, cari să îndrepteze greşelile, după textele originale greceşti. El introduse şi o aspră disciplină bisericească. Câte odată era silit de împrejurări, să calce peste rânduelile canonice, purtându-se cu subalternii săi, ca un adevărat despot. Ajunsese de suspendà din serviciu şi chiar destituià pe episcopi, cu dela sine putere, fără vre-o hotărîre sinodală.

Toate acestea le făceà, bazat pe influenţa pe care o avea pe lângă ţar. El era într'adevăr, omul de încredere al ţarului, pe care-l sfătuià în toate afacerile, spre binele statului şi al bisericii. Păşind, cu energie şi autoritate, la îndreptarea lucrurilor, era firesc să-şi facă şi mulţi duşmani. In fruntea acestora erau oamenii dela curtea împărătească, cari nu-l priveau de loc, cu ochi buni. El însă ţineà drumul drept şi nu voia să ştie de intrigile lor. Când însă ţarul, din iubire şi admiraţiune, îi conferi titlul de „Mare Duce“; ura şi pisma acestor intriganţi împotriva lui, izbucni în public. Oculta luptă din răsputeri, ca să dobândească de partea ei şi pe Ţarină şi apoi se puseră pe lucru. Ei reuşesc în curând, să pună pe Nicon în neînţelegere cu ţarul, care începu a-l privi cu oarecare neîncredere şi indiferenţă. Nicon însă, care se deprinsese cu iubirea şi respectul acestuia, nu putù suferì, un minut, răceala ce i se arătà. Condus de firea sa aprigă, în 1658, într'o bună zi, pe neaşteptate, depuse în biserică, după terminarea Sf. li-

(1) P. Znamenski: Manual de Ist. Bis. ruse ed, V, 1888, Cazan, (ruseşte) p. 199 sqq. Comp.—Alfred Rambaud: Histoire de la Russie, ed. VI, 1914, Paris p. 33—35.

www.digibuc.ro

turghii, semnele demnităţii patriarhale şi părăsind scaunul patriarhiei sale, se retrase, în linişte, la mânăstire.

Mai pe urmă, ar fi voit el să se întoarcă din nou pe scaunul pe care-l părăsise, într'un moment de supărare, dar vrăjmaşii săi, făcură gardă în jurul ţarului, şi-l opriră. Mai mult, stăruiră să fie dat şi în judecată. Intr'adevăr, un sinod a fost chemat, la 1666 în Moscova. La acest sinod, ţinut în Decembrie, luară parte *Paisie*, patriarhul Alexandriei, *Macarie* al Antiohiei şi alţi 29 de arhierei: Ruşi, Greci şi chiar Sârbi (1) şi însuşi ţarul. Ce vini grave i s'or fi găsit, nu ştim Destul însă că, Nicon a fost socotit vinovat şi pedepsit cu pedeapsă grea: *degradarea ierarhică*, rămânând simplu monah; deşi reformele lui le aprobară ca bune. In faţa patriarhilor răsăriteni, Nicon a ameninţat pe ţarul Alexei Mihailovici, că-l va excomunică, fiindcă în el se găseà „puţină creştinătate". In umilinţă şi amărăciune sufletească, mai trăi el retras la mânăstire, până la 1681, când îşi dete obştescul sfârşit. Poporul, simţise că sinodul fusese influenţat de către oamenii Curţii şi murmurà în surdină. Nu îndrăzneà însă să-şi manifeste nemulţumirea sa, în afară. După moarte, Nicon a fost socotit în rândul patriarhilor, fiind înmormântat cu toate onorurile ce se cuvin unui patriarh, spre liniştea sufletească şi mulţumirea tuturora. Nicon de şi degradat, dovedise însă ce poate un patriarh, în Rusia pravoslavnică.

3. *Desfiinţarea patriarhatului.* **Sf. Sinod dirigent.** Marea influenţă de care se bucurau patriarhii Rusiei, puse pe gânduri pe ţari, cărora li se păreà că, aureola demnităţii patriarhale puneà în umbră, strălucirea sceptrului împărătesc. Din această pricină, genialul ţar, *Petru-cel-Mare* (1689—1725), se gândì la desfiinţarea lui. Din motive de precauţiune însă, nu procedà brusc; ci lăsà mai întâi poporul să se obişnuiască, fără patriarhi. Astfel, după moartea patriarhului Adrian (1700), nu mai alege un altul, ci lăsà scaunul vacant, mai bine de două decenii, însărcinând cu conducerea bisericii, cu titlul de *exarh* sau *locţiitor de patriarh*, pe mitropolitul de Reazan, *Ştefan Iavorschi*, un distins teolog şi mare predicator al timpului (†1722).

Exarhul Iavorschi, împreună cu mitropolitul Siberiei, *Di-*

(1) Macarie: Ist. Bis. Ruse, XII p. 412 şi 717 (în ruseşte). — Comp. *St. Berechet* în Bis. Ort. Rom. 1922-23 p. 195.—

(2) *N. Iorga*: Ist. Bisericii Rom. I, p. 359 sq. şi 360.—

www.digibuc.ro

mitrie, un alt vestit teolog, erau oamenii de încredere ai ţarului. Ei s'au silit, în toate chipurile, să-l convingă pe ţar, ca să nu desfiinţeze patriarhatul, dar n'au reuşit. In afară de pricina arătată mai sus, n'au reuşit şi din următoarele motive: *a)* Petru-cel-Mare, erà iubitor de reforme. Reformele acestea le făcea el în scopul de a se garantà, pe cât se poate, dreptatea fiecăruia, cunoscut fiind, că *justiţia este temelia statelor*. El erà condus de ideia că, *mai mulţi*, vor judecà mai drept decât *unul singur*, căci, îşi zicea el: Unui colegiu îi este mai uşor de a aflà adevărul decât unui singur om. Şi apoi, hotărîrile unui colegiu au o mai mare autoritate şi sunt mai scutite de influenţe, decât hotărîrea unei singure persoane. Din aceste consideraţii, introduse el, în judecăţile civile, penale şi militare, judecătorii colegiale.

Tot astfel judecà el şi despre patriarhat, care era instanţa unică, cea mai înaltă în afacerile bisericeşti din toată Rusia (1). Sprijinindu-se şi pe faptul că primeà adesea-ori plângeri şi apeluri împotriva hotarîrilor date de către reprezentanţii bisericii, hotăraşte ca şi patriarhatul, să fie înlocuit printr'o autoritate, alcătuită din mai multe persoane.

In acest scop, convoacă el, în 1721, un sinod al tuturor episcopilor ruşi, la Petersburg. Acest sinod, supunându-se voinţii ţarului, hotărî: *desfinţarea patriarhului* şi înlocuirea lui cu un colegiu spiritual, numit *Sf. Sinod dirigent*, cu reşedinţa în Petersburg, care dela 1703, devenise capitala imperiului. Indată după aceasta, ţarul scrie patriarhului din C-pole, numindu-se pe sine, în scrisoare, „fiu credincios al bisericii răsăritului"; iar pe patriarh, numindu-l „părintele său spiritual" — cerând, a-i da binecuvântarea şi aprobarea sa, ca să aşeze, în locul patriarhatului; *un sinod permanent dirigent*, cu aceleaşi puteri, ca şi acelea ale patriarhilor.

In acelaş timp, îl mai roagă, ca să intervină şi către ceilalţi patriarhi ai răsăritului, ca să recunoască şi ei acest sinod. La 23 Sept. 1723, abea răspunde patriarhul din C-pol, că aprobă sinodul rusesc, pe care-l numeşte „sfânt şi sfinţit, cu aceleaşi puteri de a conduce, lucrà şi judecà, ca şi foştii patriarhii ai Rusiei".

Acest sinod, la început, se compuneà din 12 membri;

(1) Vezi la *I. Alzog*, III, p. 394 nota 1, cele 9 motivări pentru desfiinţarea patriarhatului şi înfiinţarea sinodului permanent dirigent.

www.digibuc.ro

majoritatea arhierei şi minoritatea clerici de mir, sub preşedinţia mitropolitului Novgorodului şi Petersburgului. La şedinţe trebueà să ia parte şi *Oberprocurorul*, ca reprezentat al ţarului, care avea datoria de a purtà grijă, ca hotărîrile Sf. sinod, să nu fie în contrazicere cu legile şi interesele statului.

Dela 1883 încoace, *sinodul permanent dirigent*, al Bisericii ruseşti, se alcătuià numai din mitropoliţi, arhiepiscopi şi episcopi, fără preoţi de mir. Petru cel mare, făcu şi un regulament, pentru rânduirea mitropoliţilor, episcopilor eparhioţi şi conducerea bisericii ruseşti în general. (1)

Conducerea bisericii, sub sinodul dirigent, cade în puterea ţarilor, cari în absolutismul lor, fără margini, îşi adăugară la puterea lumească şi puterea bisericească. Sinodul dirigent, ajunge cu timpul o simplă ficţiune. *Oberprocurorul*, ca 'repezentant al ţarului, era totul. Nimic de seamă nu se puteà face, fără consimţimântul lui. Din această pricină, era o mare nemulţumire între ierarhii bisericii, cari vedeau, cu durere, încălcarea vechilor lor drepturi canonice, de către puterea lumească. N'aveau însă nici o putere, fiindcă voinţa ţarului era atotputernică.

* * *

4. *Strălucirea Bisericii ruseşti.* Dacă Biserica rusească era subjugată de atotputernicia ţarilor — precum odinoară avusese Biserica bizanţului, aceiaş soartă, pe vremea împăraţilor bizantini,—apoi sub raportul desvoltării vieţii bisericeşti, în genere, ajunge la un mare grad de înflorire. Bogăţia bisericilor ruseşti, alcătuià un tezaur neînchipuit de mare. Măreţia catedralelor, cu multe turle, bombate în forma unei cepe şi poleite peste acoperiş cu aur, puneà în uimire o lume întreagă. *Arhitectura* şi *pictura bisericească*, creiară o adevărată şcoală. Splendoarea serviciului divin, mişcà pe credincioşi, până în cele mai adânci cute ale sufletului.

Marea solemnitate cu care se săvârşeau hramurile bisericilor, atrăgeau mulţimele de credincioşi, din părţile cele mai îndepărtate, fiind prilejuri minunate de răspândirea evlaviei creştine, în masele adânci ale poporului. *Clopotele* catedralelor, de o mărime colosală, câte 30-40 la număr, trase deodată toate, într'o perfectă armonie, făceau să răsune întreg văzduhul, răspândind la mare depărtare, undele frumuseţii şi ale evlaviei dumnezeieşti. De asemenea, *corurile* din bisericile ruseşti, cu bogatele lor repertorii, creaţiune a unui imens număr de artişti, executate de sute şi mii de voci alese, mişcau profund inimile credincioşilor, transportându-le către regiunile cereşti.—Fastul cu care se sevârşiau, de către sfiinţiţii slujitori, slujbele dumnezeşti, ordinea în servicii, mulţimea personalului, bogăţia veşmintelor şi a odoarelor, ornate în argint şi aur, cu pietre pre-

(1) Vezi acest regulament, făcut de Petru cel mare şi aprobat de sinodul, ţinut la Moscova, la 1720, sub preşedinţia lui *Teofan*, arhiepiscopul de Plescov, la I. Alzog, Hist. Univ. de l'église, III p. 394.

www.digibuc.ro

ţioase, reaminteau frumuseţea memorabilă a slujbelor ce se sevârşiau odinioară, în biserica Sf. Sofii, pe vremurile de glorie ale vechiului imperiu bizantin.

Mulţimea *seminariilor teologice*, scoteau mii de preoţi, pe fiecare an. *Academiile spirituale*, ajunseseră *faruri luminoase*, de cultură înaltă teologică, pentru întreaga ortodoxie; iar literatura teologică a bisericii ruseşti, cuprindeà toată comoara clasicităţii creştine.

In străinătate, Ruşii aveau, de asemenea, biserici măreţe, mai în toate centrele mari ale lumii. Le cunoşteai de departe, după architectura lor caracteristică şi după aurul cu care erau poleite, peste acoperiş. Splendoarea serviciului divin, împrăştià şi peste graniţă, strălucirea, pe care o avea biserica ruseascà, în lăuntrul imperiului. *Misionarii* bisericii ruseşti, străbăteau lumea, în lung şi'n lat, punându-se la întrecere cu cei din biserica papistaşà. Din tezaurul ei, biserica rusă ajutà, în mod larg, atât sub raportul material, cât şi sub cel moral, bisericilor ortodoxe din orient, căzute sub stăpânirea păgânilor. Cu un cuvânt, biserica pravoslavnică a Rusiei, era în fruntea ortodoxiei şi ca număr de credincioşi şi ca stare materială şi ca cultură teologică superioară.

II. Patriarhatul republicii sovietice ruseşti (1917-1925).

La 27 Ianuarie 1917, izbucneşte la Petrograd, marea revoluţiune rusească. Prin lovitura de stat dată monarhiei; revoluţionarii răstoarnă ţarismul şi întronează stăpânirea guvernului bolşevicilor. Rusia nu mai avea un cap. Poporul însă erà deprins să vadă un cap. Şi dacă acum nu li se mai îngăduià să aibă un ţar, se gândiră să-şi aleagă, cel puţin un şef duhovnicesc: *un patriarh.* Imensa masă a creştinilor pravoslavnici, simţeà nevoia unui cap, care să-o conducă.

In acest scop, se cereà, din toate părţile, convocarea unui sobor, care să chibzuiască la găsirea unui *conducător de suflete* pentru poporul rus, rămas fără cărmaciu. Dorinţa obştească erà: *Reinfiinţarea patriarhatului.*

1. *Marele sobor dela Moscova.* Din pricină că bolşevicii ajunseseră stăpâni pe Petrograd, centrul bisericesc se strămutase la Moscova. Aici s'a adunat marele sobor, în ziua de $^{15}/_{28}$ August 1917.—Erau de faţă peste 500 de membri, clerici şi mireni(1). Iau parte şi delegaţi ai celorlalte biserici ortodoxe. (2). Şedin-

(1) Au luat parte, toţi arhiepiscopii şi episcopii; câte doi reprezentanţi ai clerului de mir, de eparhie; 3 ai mirenilor; 15 ai monahilor; 3 de fiecare Academie spirituală; 2 de fiecare Universitate; 1 al Academiei de Stiinţe; 30 ai clerului militar de uscat şi flotă şi 5 ai Consiliului de Stat şi ai Dumei.

(2) Biserica ortodoxă română a fost reprezentată prin P. S. Nicodem, pe atunci episcop al Huşilor, şi Pr. I. Ţincoca, profesor din Iaşi, — ambii magistri ai Academiei spirituale din Kiev. Vezi darea lor de seamă în B. Ort. R., 1921—22. pag. 689—692.

www.digibuc.ro

ţele s'au ţinut, în biserica palatului mitropolitan, sub preşedinţia de onoare, a mitropolitului *Vladimir* al Kievului; iar ca preşedinţi activi au fost: Mitropolitul *Tihon* al Moscovei, *Antonie* de Harcov şi *Arsenie*, arhiepiscop de Novgorod.

Pentru o mai sistematică lucrare, s'au ales 14 comisiuni, cari după multe dezbateri, au luat mai multe hotărîri, între cari şi *reînfiinţarea patriarhatului*. Acel care a stăruit foarte mult pentru patriarhat, nu numai în sobor, ci şi în manifestări publice, organizând şi procesiuni, la mânăstirea «Voskresenski«, unde este mormântul lui Nikon şi la mânăstirea „Novăi Ierusalim", a fost mitropolitul Antonie de Harcov. Se vedeà că ţinteşte la această înaltă demnitate. Dumnezeu însă, a voit altfel.

Alegerea patriarhului. La 24 Octombrie 1917, s'a adunat marele sobor pentru alegerea patriarhului. Era timpul când bolşevicii înfrânseseră trupele lui Kerenski, la *Galcina* (spre sud de Petrograd). Acum se apropiau de Moscova, ca să o supună şi pe ea. Alegerea se face, sub un bombardament îngrozitor, în catedrala Mântuitorului (Spasiteli), din Cremlin.

Procedura stabilită erà: Să se aleagă mai întâi 3 candidaţi, prin vot secret; iar dintre aceştia, să se aleagă *unul*, prin tragere la sorţi. Erau trei candidaţi: *Antonie*, mitropolitul Harcovului. *Arsenie* de Novgorod şi *Tihon* al Moscovei. După terminarea votării, s'a deschis cutia de argint, care fusese bine închisă şi pecetluită, de către membrii sinodului. Rezultatul a fost: *Antonie* (1), 400 voturi; *Arsenie* 300 şi *Tihon* 200. Câte şi 3 candidaţii au fost declaraţi aleşi. După aceasta, cutia a fost închisă şi pecetluită din nou, aşezându-o pe analogul catedralei din Cremlin, unde se făcuse alegerea.

Până la tragerea sorţului, candidaţii au fost reţinuţi, aparte, fiecare în câte o mânăstire şi anume: Antonie în mânăstirea „Varlaam"; Arsenie la „Troitki-Serghievski" şi Tihon la „Troiţki".

2. *Tihon ales patriarh*. Ziua de 28 Octomvrie erà hotărîtă, pentru tragerea sorţului, între cei 3 candidaţi aleşi. Bombardamentul asupra Moscovei se inteţià, din ce în ce. Lumea însă, dis de dimineaţă se adunà, în grabă, din toate colţurile Moscovei către catredală. Erau curioşi să ia parte la un eveniment, care nu se mai petrecuse de peste două veacuri.

La ora 10, nu numai catedrala, dar şi piaţa din faţa ei, era ticsită de lume. Se săvârşi mai întâi sf. liturghie, de către un sobor de 12 arhierei, în frunte cu Mitropolitul Vladimir al

(1) Antonie se găseşte astăzi la Carloviţ, avându-şi adăpostul în palatul vechiu metropolitan — vila unui principe. El este socotit de *Cap al bisericilor ruseşti, din afara republicii sovietice*. Ţarist înfocat, ca şi ceilalţi ierarhi Ruşi, refugiaţi în diferite centre mari ale lumei, aşteaptă vremuri mai bune. Având o cultură superioară teologică, îşi găseşte mângăerea în studii. Un catehism ortodox al său, a fost tradus şi în româneşte de pr. I. Ţincoca, profesor din Iaşi şi publicat (1925).

www.digibuc.ro

Kievului. După sfârşitul slujbei, mitropolitul Vladimir, însoţit de secretarul soborului, se apropie de analogul pe care se află cutia de argint, din ziua de 24 Octomvrie şi care fusese păzită, zi şi noapte, de către membrii sinodului, pe rând.

Secretarul ridicând cutia o arată norodului. După aceasta mitropolitul rupându-i peceţile o deschise. Se puseră în urmă în cutie, trei bilete cu numele celor 3 candidaţi aleşi. In clipa aceia ieşi din altar, un respectabil călugăr, bătrân, cu părul alb ca zăpada, îmbrăcat în haina-i neagră ca noaptea, pe care strălucea o stea. Era vestitul călugăr *Alexei*, iubit şi respectat de toată Moscova, pentru viaţa sa cucernică şi curată. Acest bătrân duhovnic, la vârsta de 75 ani, se retrăsese la mânăstirea Zosima. La el veneà poporul din toate părţile, ca să-şi mărturisească păcatele. In anii din urmă se depărtase de lume într'o pustie, petrecându-şi viaţa, în rugăciune şi privighere. De şi acum nu mai primià pe nimeni, la rugăciunea soborului cedă să ia şi el parte la alegerea patriarhului. Bătrânul acesta venerabil, acum în vârstă de 85 ani, apropiindu-se cu sfială de analog, rostì mai întâi o rugăciune. Plecându-se apoi de 3 ori, în faţa poporului şi făcându-şi semnul crucii, scoate un bilet din cutie pe care-l înmână mitropolitului Vladimir, care citì, cu glas tare: *Tihon, mitropolitul Moscovei.* El era alesul! Toată biserica strigă în cor: *Axios, axios, axios.* Mulţimea glasurilor credincioşilor înnecă cu totul acordurile corului catedralei.

Afară bombardamentul urmà cu furie. Lumea se strecurà prin locurile îndosite, ferindu-se de punctele asupra cărora cădeau bombele şi şrapnelele, celor fără credinţa lumei bătrâne. Pe străzi, lupta era în toiul ei. Bolşevicii sunt, în sfârşit, stăpâni pe Moscova. Dar, *patriarhul se alesese.*

3. *Intronarea.* Fireşte, *învestirea*, n'a mai avut loc. Intronarea însă, s'a făcut în ziua de 21 Noemvrie 1917, în catedrala Adormirii „Uspenski" din Cremlin, după vechiul obiceiu. Catedrala era ciuruită de bombardamentul bolşevicilor. Ferestrile erau toate sparte. In dimineaţa acelei zile, fulgi de zăpadă cădeau grăbiţi, îmbrăcând acoperişul catedralei într'o mantie albă de zăpadă. Din pricina aceasta apăreau şi mai în relief găurile făcute de bombe, la turle şi acoperiş. Inlăuntru sfărâmăturile zidurilor şi molozul, acoperiseră tronul imperial. Al patriarhului era neatins. Era o limpede simbolizare a veşniciei puterii bisericii asupra stăpânirii efemere a lumei acesteia.

După vechiul obiceiu, alesul trebui să aştepte într'o capelă vecină, care şi ea era sfărâmată de bombe. De aci membrii soborului îl aduseră în biserica catedrală.

La vederea lui, poporul îl aclamă, cu evlavie, până a intrat în altar. Aci mitropolitul Vladimir, ajutat de 10 episcopi, îl îmbrăcară în veşmintele patriarhale ale fostului patriarh de odinioară, Nicon. Mitra, care atârnà 32 livre, (13,408 gr.) ruseşti, fiind prea grea, a ţinut-o pe cap puţin. Mantia lui Nicon

www.digibuc.ro

brodată în aur, încrustată cu perle şi pietre preţioase, iarăşi nu a putut-o purtà, din pricina greutăţii. A fost nevoit să ia pe alta verde, mai uşoară.

După sfârşitul Sfintei liturghii, Tihon ocupă scaunul patriarhal, de unde vorbi poporului, care plângeà. Cuvintele patriarhului, pornite din inimă, cădeau ca plumbul în sufletele credincioşilor, în împrejurările grele în care s'a făcut această alegere şi sub grozavul regim al bolşevicilor.

După rostirea cuvântării, Tihon ieşi afară şi cu crucea'n mână, urmat de tot clerul şi poporul, înconjură Kremlinul, binecuvântând pe credincioşi, cari stăteau în genunchi. Mulţi erau cu ochii în lacrimi, aducându-şi aminte de vremile bune (1).

4. *Organizarea Bisericii ruseşti*, după alegerea lui Tihon, s'a făcut în jurul patriarhatului. Conducerea superioară o avea *patriarhul*, care era ajutat de *Sf. Sinod* şi de *Inaltul sfat bisericesc* (2). *Sfântul Sinod* era compus din 12 arhierei, sub preşedinţia patriarhului. El se ocupà de chestiunile lăuntrice ale bisericii. *Inaltul sfat bisericesc* era alcătuit din 15 membri: 3 arhierei, membrii ai Sf. Sinod, aleşi de către Sf. Sinod, împreună cu soborul universal rus, 1 călugăr, 5 clerici de mir şi 6 mireni. sub preşedinţia patriarhului. El se ocupà cu chestiunile din afară ale bisericii: Instrucţia şi educaţia religioasă, inspecţia, controlul şi justiţia bisericească.

Chestiunile cu caracter *mixt*, precum şi cele de o mai mare importanţă pentru biserica întreagă, se supuneau la competinţa Sf. Sinod şi a Inaltului sfat bisericesc laolaltă, sub preşedinţia patriarhului.

---

(1) St. Berechet, în B. Ort. R. 1921 p. 141 sqq, după povestirea martorilor oculari. — *Tihon* era născut la 1865, din părinţi săraci. După terminarea studiilor elementare, s'a dus la Academia spirituală din Petersburg, pe care o termină, cu succes. La 1888 a fost numit profesor de teologie la seminariul teologic din capitala guverniei *Pscov*. La 1891 a intrat în tagma călugărească. Câtva timp a ocupat postul de rector al seminariilor din Halm şi *Cazan*. La 1897, a fost ridicat la treapta arhierească şi numit episcop la *Liublin*. La 1905 a fost avansat arhiepiscop la *Aleat*, fiind şeful misiunii ruseşti din America de Nord. Reşedinţa sa o avea dintru'nceput la San-Francisco; mai pe urmă se strămută la New-York. In această însărcinare stă el 6 ani. Inaltele Sale calităţi sufleteşti, cultura sa superioară, devotamentul său în slujba bisericii şi talentul oratoric cu care era înzestrat, îl ridică în vaza contimporanilor. Predicile sale, editate de curând în New-York, sunt modele de oratorie bisericească. In timpul pastoriei sale în America de Nord, se puse temelia şi s'a ridicat biserica catedrală, cu hramul Sf. Ierarh Nicolae.

La 1907 a fost rânduit arhiepiscop la *Iaroslav*; de unde la 1913 a fost transferat la Vilna (Lituania) La 20 Iunie, 1917, a fost ales mitropolit al Moscovei şi în toamnă, înălţat la demnitatea de **patriarh al tuturor Ruşilor.**

(2) St. Berechet, în: Biserica Ort. Română, 1921—22, p. 471 sq.

www.digibuc.ro

5. *Bolşevicii şi Biserica.* Biserica mai înainte erà mult respectată de Ruşi. Clerul bisericii ruse, atât prin cultura cât şi prin situaţia lui socială, se bucurà de multă încredere şi stimă, în faţa poporului. El era în frunte, la săvîrşirea tuturor actelor mari. In timp de pace, ca şi pe câmpul de onoare, clerul îşi făcuse, pe deplin, datoria. Aceasta o văzuse poporul şi o aprecià.

După izbucnirea revoluţiei, guvernul sovietic, declară dela început, că nu recunoaşte nici o religiune, dar respectă libertatea tuturor cultelor. Aceasta era însă numai o declaraţiune politică, de formă. In realitate însă, el începe a prigoni toate cultele şi în special, *biserica pravoslavnică a vechii Rusii.*

Pricina era pentrucă Biserica, prin clerul ei, stăpâneà masele imense sle ţărănimii, pe cari stăpânii cei noi, voiau acum să le aibă ei în mână şi să le exploateze. In afară de aceasta, Biserica Rusiei, dispunea de averi colosale. Bolşevicii ţinteau să pună ei mâna pe acele averi, cu care să se poată susţine multă vreme. Motivul? Il găsiră uşor: Credinţa pravoslavnică ţine pe cetăţeanul rus în întuneric. Nu-i lasă libertatea gândirii, ca să priceapă şi să se desfăteze de toate binefacerile comunismului. *„Religiunea este înăbuşirea poporului“*, era scris pe uşile primăriilor. Urmarea? *Distrugerea religiunii* şi a bisericii pravoslavnice şi înlocuirea ei cu *comunismul.* O luptă aprigă se începe. Orice comunist trebuie să fie deadreptul un duşman al lui Iisus Hristos. Intre comunism şi creştinism, se sapă o prăpastie adâncă, se începe o duşmănie de moarte. Cel ce nu se lasă de credinţa lui pravoslavnică, stramoşească, este alungat de pretutindenia. Dimpotrivà, orcine vroià să aibă vreun avantaj dela guvern, să intre în vre-o slujbă ori în şcoală ori în armată, trebuià ca mai întâi, să declare că se leapădă de credinţa adevărată şi îmbrăţişează ateismul, — religia comuniştilor.

Clerul a fost pus la imposit, sub motivul că „exercită o profesiune liberă care nu-i manuală“ (1). I se ia din mână actele de stare civilă (2) şi toate veniturile, lăsându-se la mila poporului care şi el era, în cea mai mare mizerie.

Soldaţilor *roşii*, li se interzice de a merge la biserică. De asemenea funcţionarilor. Ostaşii n'aveau voie să poarte cruciuliţe la piept; iar civililor le erà interzis să pună la pomul de crăciun, îngeraşii tradiţionali, la poporul rus. La crăciun şi la paşti, se făceau procesiuni, pe străzile principale, cu parodii obscene, cu privire la practicele religioase. Membrii societăţii: „Fără Dumnezeu“ inaugurează pe piaţa mare a Kievului statuia lui *Iuda Iscariotul*, rupând crucea în mâini şi câlcând

(1) B. Ort. R., 1924, p. 50. — (2) B. Ort. R., 1921—22, p. 233 şi p. 471. — Comuniştii neavând botez, ceremonia dării numelui se făceà astfel: Părinţii înfăşurau copilul în steaguri roşii şi-l duceau în faţa comisarului sovietic. Aci depuneau jurământul, că-l vor creşte în principiile comunismului. Apoi i sà dàdeà nume, care nu era al vreunui sfânt, ci al unui şef al revoluţiei bolşevice (B. Ort., R., 1924, p. 753).

www.digibuc.ro

Evanghelia în picioare (1). Se decretară sărbători noi. Se alcătui şi un calendar tipărit, în cari erau trecute sărbătorile comuniştilor: Paştele Comsomoliştilor; Crăciunul Troţki; Ziua muncii, 1 Mai etc. In zilele cari nu erau trecute în calendar, ca sărbători, lucrătorii din fabrici erau obligaţi să muncească. Se alcătuiră şi rugăciuni speciale, ca: Acatistul lui *Karl Marx*, *paraclisul lui Lenin* etc.—In toate ocaziunile şi prin toate mijloacele se făceà propagandă antireligioasă. In şcoli se predau principii ateiste (2). Acel ce ar predà tinerilor, mai mici ca 18 ani, principii despre religiune, era socotit criminal. Părinţii cari ar fi împărtăşit copiilor lor, idei religioase şi puteau fi dovediţi, erau condamnaţi la 5 ani deportare.

O luptă nemai pomenită se încinge între creştini şi comunişti, susţinuţi de guvernul sovietic.

6. *Biserica papistaşă*, s'a aruncat şi dânsa în luptă. Ea însă încearcă a pescui în apă tulbure. Atât papa Benedict XV, cât şi Piu al XI, au întreprins o adevărată cruciată, pentru a dobândi o predominaţiune asupra Bisericii pravoslavnice ruseşti, lovită decătre stăpânirea celor fără credinţă în Dumnezeu. Dar, planul nu i-a reuşit! Bolşevicii au îndreptat armele lor şi asupra misionarilor bisericii papistaşe. Mulţi dintre ei, au căzut victimă cutezanţei lor (3).

7. *Prigonirea Clerului*. — In Octombrie 1917, bolşevicii intronează dictatura proletariatului. Intâia pornire a dictaturii, era prigonirea sistematică a clerului, dela patriarh şi până la preotul de sat. Cei mai destoinici au fost înlăturaţi din fruntea bisericii. Se introduce spionajul, până la treptele altarului. Preoţii erau urmăriţi, în activitatea lor bisericească şi în special, în predicile lor. Orice cuvântare a vre-unui cleric, ţinută în biserică, era socotită ca o manifestare ostilă regimului sovietic. Teroarea ajunsese la culme. Episcopi şi preoţii de rând, erau arestaţi, perchiziţionaţi şi după vini închipuite, maltrataţi şi executaţi.

Asupra acelora, în sarcina cărora nu se găseau nici o vină, se întrebuinţau mijloacele cele mai josnice. Agenţii bolşevici, puneau, pe ascuns, proclamaţii subversive şi arme prin bisericii şi tot ei provocau imediat, percheziţii oficiale, care găsind acele corpuri delicte în biserici, ziceau că au fost duse acolo de preoţi. Cu astfel de procedeie, arestau ei pe cei mai vrednici slujitori ai altarului şi dacă nu-i puteau executà, de teama furiei poporului, îi ţineau închişi şi-i maltratau în chipul cel mai sălbatic, luni şi ani de zile.

Sute de preoţi au fost luaţi din slujba altarului şi arun-

---

(1) Ziarul „Cuvântul" Bucureşti, 1925 Dec. 21.
(2) Arhier. Gherontie Nicolau Silistreanu, op. cit. p. 11 sqq. 18—11
(3) B. Ort. R., 1924, p. 182.

www.digibuc.ro

caţi în temniţă. Mulţi dintre ei, au fost chinuiţi, în tot chipul, judecaţi sumar şi executaţi, în frunte cu mitropolitul *Beniamin* al Petrogradului. Peste 400 preoţi au fost exilaţi la Arkanghel, unde au fost ţinuţi închişi într'un lagăr de concentrare, pradă frigului şi foamei. Preoţii bătrâni şi bolnavi, dormeau pe jos, neînveliţi şi fără foc, în cea mai neagră mizerie. Rugăciunile le erau interzise. Mâncare li se dădeà puţină, numai să-şi ţină zilele. La spital, nu erau duşi decât când erau în agonie. Dar şi atunci erau trântiţi pe jos, bătuţi de gardieni, insultaţi şi batjocoriţi, în tot chipul. Curajul lor însă, era mare. Zilnic se închinau, deşi ştiau că dacă-i aude vre un gardian, vor fi schingiuiţi şi puşi la carceră. Persecuţiile îndreptate asupra clerului, au avut următorul rezultat: *Biserica ruseascǎ*, s'a împărţit în 3 grupe: a) *Biserica veche* ortodoxă, ai cărui credincioşi erau denumiţi *negri*. b) *Biserica renăscută* între 1918-1922, alcătuită de Ucrainieni, cari cereau independenţa Ucrainiei, supranumiţi *galbeni* şi c) *Biserica vie* „a bolşevicilor *roşii*", numiţi şi *jivişti*. Preoţii acestei biserici erau recrutaţi dintre agenţii poliţiei secrete şi din preoţi decăzuţi, cari fuseseră excluşi din serviciul bisericii ortodoxe. Se făcuseră acum cozi de topor. O luptă vie se încinge între aceste grupări (1). Biserica vie însă era ajutată de guvernul bolşevic. Capii ei, adunaţi în congres, hotărâsc: Desfiinţarea mânăstirilor şi transformarea lor în aziluri pentru lucrătorii bătrâni şi infirmi; căsătoria călugărilor; măriţişul călugăriţelor, ca să devină gospodine; episcopii de asemenea să fie căsătoriţi. Se alcătueşte o direcţiune supremă de conducere a bisericii vii, sub conducerea protoiereului Vedenski, care este ridicat la treapta de arhiepiscop însurat. Acesta-i fu răsplata pentru acuzaţiile aduse patriarhului Tihon şi pentrucă şi-a renegat credinţa ortodoxă, punându-se în slujba comuniştilor.

8. *Jefuirea bisericilor*. In Octomvrie 1920, guvernul sovietic dă un decret, care hotărăşte separarea Bisericii de stat. Toate averile bisericilor sunt secularizate şi declarate proprietatea statului. Comisiuni speciale, merg din biserică în biserică, spre a inventarià şi a confiscà odoarele sfinte, reliquiile şi odăjdiile de valoare. Scene grozave s'au petrecut între ţărani cu preoţii în frunte, cari îşi apărau bisericile lor şi «*cekişti*» (2), cari aveau însărcinarea de a le jefuì. Bisericile rămase goale, sunt prefăcute în teatre, cinematografe, cooperative, cluburi, magazine de coloniale şi altele în societăţi de credit comuniste.

---

(1) B. Ort. R. 1924, p. 243. Cu privire la Tihon şi Biserica Ucraineană, vezi: *Historical Summary of Ukranian church* în БЛАГОВІСТНИК, revistă în limba: Ucraineană, franceză şi engleză, Génève. Décembre 1925, Rue de la Muse, 10, No. 1, p. 3—6.

(2) *Ceka* era o secţie a poliţiei secrete. Sub domnia ţarilor se numeà „*Ochrana*", care păzea pe ţari. Sub comunişti, ea numele de „Ceka", în slujba guvernului sovietic (ziarul Lupta, din 10 Decembrie, 1925).

www.digibuc.ro

Deasupra bisericilor, în locul crucilor, nelegiuiţii au pus steaua roşie cu cinci colţuri a comuniştilor.

In iarna anului 1922, în toată Rusia, a fost o mare foamete. Mii de oameni zăceau pe drumuri morţi de foame. Ajunsese până acolo grozăvia foamei, că părinţii îşi tăiau şi 'şi mâncau pe proprii lor copii, fierţi în cazane. Fraţii se omorau între dânşii, pentruca cel rămas în viaţă, să se hrănească din carnea celuilalt. Era cevà de neînchipuit! Guvernul sovietic se foloseşte şi de această nenorocire, pentru a lovì în biserică. Sub motiv că vine în ajutorul celor săraci şi înfometaţi, în fevruarie, dă un nou decret de confiscarea şi ridicarea obiectelor bisericeşti de valoare (1), spre a le vinde şi din banii de pe ele, a cumpărà alimente pentru cei lipsiţi. Proteste unanime s'au ridicat din toate părţile. Dar în zadar! Armata roşie, înarmată până în dinţi, cu steagurile roşii fâlfâind în aer şi cu muzica în frunte, mergeà din biserică în biserică şi le despoià. Sfintele icoane şi altare au fost profanate şi sfintele odoare, smulse cu forţa, din mâinile creştinilor. Au fost lupte grozave, între credincioşi şi revoluţionari, încât în faţa bisericilor şi pe străzile de prin prejur, stăteau mormanele de cadavre omeneşti, măcelărite mai rău ca pe câmpul de luptă. „Ce?“ strigau soldaţii: „Voi vă închinaţi aurului şi argintului şi lăsaţi lumea să moară de foame“?. Ţăranii stând în genunchi şi făcându-şi semnul crucii ziceau: „Lăsaţi mai bine să murim cu toţii de foame, decât să batjocoriţi voi icoanele noastre sfinte, la care ne închinăm de sute de ani

9. *Patriarhul Tihon în luptă cu bolşevicii.* Bolşevicii s'au năpustit cu mai multă patimă, asupra şefului bisericii: *patriarhul Tihon.* Urmau cuvintele Evangheliei: „Bate-voi păstorul şi se vor risipi oile turmei“. El a suferit mai mult decât toţi.

Toate prigonirile, toate uneltirile şi toate jafurile suferite de biserica rusească şi de clerul ei, se resfrângeau asupra patriarhului Tihon. La toate încălcările suferite de biserică, la toate samavolniciile întrebuinţate de bolşevici împotriva clerului, patriarhul a protestat energic.

A mers până acolo, că a anatematizat guvernul sovietic şi abuzurile săvârşite de dânsul, împotriva bisericii. A luptat cu o rară bărbăţie şi fără teamă de pericol, ca un adevărat păstor al bisericii din timpurile vechi ale persecuţiunilor păgâneşti. Cu deosebire, s'a arătat vajnic luptător împotriva hotărârii guvernului bolşevic, ca bisericile să fie jefuite de sfintele vase, reliquele şi odoarele necesare serviciului divin.

10. *Arestarea lui Tihon şi darea lui în judecată.* Guvernul văzându-se învins şi dejucat, în toate manoperile lui, hotărăşte arestarea lui Tihon şi darea lui în judecată. La 18 Mai 1922

(1) La *Lavra*, vechea mânăstire vestită, de lângă Kiev, au confiscat bolşevicii *3917* briliante între $1^1/_2$—9 carate. —B. Ort. R. 1921—22 p. 958.

www.digibuc.ro

a fost închis în mânăstirea Troiţkii (1). Un sobor alcătuit din episcopi, câştigaţi de revoluţionari, s'a adunat la Moscova. Tihon a fost chemat în faţa acestui sobor, la început ca martor; iar pe urmă declarat ca inculpat. I sa luat un lung interogatoriu în ceia ce priveşte dreptul ce are el ca patriarh, asupra bisericilor şi averilor lor.

Patriarhul a răspuns, respicat şi fără frică (2).

Arhiepiscopul Vedenscki, din partea bolşevicilor, a cetit un raport asupra relaţiunilor bicericii ortodoxe cu guvernul sovietic şi a examinat cazul Tihon. In rezumat, el declară că: Criza universală a creştinismului e provocată de faptul că biserica cinsteşte pretutindeni, nu pe Christ, ci pe *Rockfeller*. Istoria obligă biserica ortodoxă să înceteze de a mai fi în slujba capitalismului şi să recunoască legitimitatea comunismului, potrivit tradiţiunilor apostolice.

Biserica lui Tihon nu slujeà lui Christ ci autocraţiei, luptând împotriva puterii sovietice. Nici un guvern n'ar fi tolerat comedia antiguvernamentală a lui Tihon. Soborul, deliberând asupra acuzaţiilor aduse lui Tihon, hotărăşte, cu o majoritate de 46 voturi, contra 1 şi 5 abţineri, *depunerea lui*, ca criminal bisericesc. Urmarea a fost, că Tihon a fost desbrăcat de toate demnităţile lui bisericeşti şi redus la starea de simplu laic. Pentru noi — strigau judecători lui — nu mai există patriarhul Tihon, ci numai cetăţeanul Vasile Belavin, — cum se numise el ca mirean.

Condamnarea patriarhului Tihon, a stârnit o inidignare generală. Nu numai în sânul Bisericii, ortodoxe, ci şi a celei eterodoxe. Protestele curgeau din toate părţile (3). S'a remarcat energica intervenţie a primatului Angliei. Graţie acestei intervenţii, prin consulul său din Moscova, Tihon a fost salvat. Pus în libertate, şi a putut reluà activitatea sa (4), pe care însă, cu greu a mai putut-o continuà, din pricina slăbiciunii trupeşti în care se găseà

11. *Moartea patriarhului Tihon*. Zdrobit de suferinţe sufleteşti şi trupeşti, la începutul anului 1925, cade bolnav la pat; fiind internat în spitalul „Bakunin“ din Moscova. Boala tot agravându-se, la 8 Aprilie, îşi dete obştescul sfârşit. Rămăşiţele pământeşti ale prea fericitului patriarh, au fost transportate, cu

(1) Biserica Ortodoxă Română 1921—22 p. 959.

(2) Vezi acest interogator în: Biserica Ortodoxă Română, 1921—22, p. 471. — Vezi şi Biserica Ortodoxă Română, 1924, p. 753 şi 50.

(3) Un congres al arhiereilor ruşi, refugiaţi în străinătate, adunat în Mai, 1923, hotărăşte: „Soborul care a judecat pe Tihon, noi nu-l recunoaştem, fiind o unealtă a lui Antichrist. Anulăm dar judecata lui şi-l dăm anatemei. Noi rămânem credincioşi P. S. patriarh Tihon, recunoscându-l de cap al Bisericii creştine ortodoxe ruseşti (Arhier. Gherontie-Nicolau op cit. p. 74.—Comp. St. Berechet în B. Ort. R., 1924, p. 751, unde se arată locurile unde sunt astăzi aşezaţi toţi aceşti arhierei, refugiaţi.

(4) Biserica Ortodoxă Română, 1924, p. 242.

www.digibuc.ro

mare pompă, dela spital, la mânăstirea „Donskoi“,— unde ceruse el să fie îmormântat. O ceremonie de felul acesta, nu se mai văzuse dela înmormântarea ultimului patriarh, Adrian. Inmormântarea s'a făcut, în Duminica Floriilor, la 12 Aprilie 1925.

Cu toate piedicile puse de guvern, a fost măreață. Au, luat parte la slujbă: 5 mitropoliți, la 40 de episcopi și câteva sute de clerici, din treptele inferioare. Prohodul a durat 6 ore. Populația ortodoxă a Moscovei s'a adunat în număr foarte mare, făcându-și ultima datorie, față de acela care suferise atât de mult, pentru dânșii. Erau peste 100 de mii de credincioși, cari se prosternau în fața trupului neînsuflețit al scumpului lor părinte și păstor, acoperit de coroane de flori (1). Militarii din armata roșie, aduși la înmormântare, cei cari erau în biserică, se rugau odată cu clerul; iar cei de pe afară, își descopereau capul, la trecerea cortegiului funebru. A fost o înălțare sufletească, ne mai pomenită, lăsând o amintire neștearsă, în inimile tuturor celor de față (2).

Cu moartea patriarhului Tihon, biserica pravoslavnică a Rusiei, a rămas fără un cap duhovnicesc. Acum „Biserica vie“ a comuniștilor, ajunge la largul ei. Arhiepiscopul însurat Vedenski—unelta bolșevicilor—luptă prin agenții săi, ca să-și facă prozeliți dintre ortodoxi. Lupta însă, cu tot sprijinul dat de către guvernul bolșevic, este zadarnică. Poporul a avut și are o atitudine admirabilă. Nu vrea să-și părăsească legea lui cea dreaptă, cu nici un chip. El nu poate uità așa de ușor pe Tihon, părintele lor. In sufletul lui arde dorința de a vedea iarăș un șef, în fruntea bisericii strămoșești (3). Bolșevicii nu mai admit alegerea unui nou patriarh. Reprezentantul bisericii pravoslavnice, mitropolitul Moscovei *Petru* Crusiłki, este și el arestat de Bolșevici (4). Ce va mai fi, în viitor, vom vedeà.

PATRIARHATELE SÂRBEȘTI.

Începutul de organizare a Bisericii Sârbești. Sârbii au fost creștinați definitiv, între anii 866-67, de către misionari trimiși dela Constantinopole, în timpul împăratului bizantin, Vasile Macedonul (867-885). De patriarhia din Constantinopole, ca de biserica mumă, au stat ei legați bisericește, până pe la jumătatea sec. XI-a. La început, ei aveau un singur scaun episcopal, cu reședința la Rasziu (Ῥάσον), pentru întreaga Serbie.

Ștefan I, despotul Sârbesc, alcătuindu-și o armată puternică, merge împotriva lui Constantin Monomahul, împăratul Bizanțului, și-l învinge. Victoria armatelor sârbești avu de ur-

(1) Era o coronă splendidă și din partea primatului Angliei (B. Ort. R. 1925, p. 366, 3800). — (2) Arhier. Gherontie, op. cit. p. 68 sqq —Comp. Michel d'Herbigni: Après la mort du patriarche Tihon: B. Ort. R., p. 384. (3) Biserica Ortodoxă Română, 1925, p. 576. — (4) B. Ort. R. 1926, p. 110.

www.digibuc.ro

mare, sub raportul politic, dobândirea independenţii Serbiei; iar sub cel bisericesc, dobândirea neatârnării bisericii sârbeşti, de sub jurisdicţia patriarhului din Constantinopole.

Aceasta se făcu în următoarele împrejurări: Papa Inochenţie al III-a, încercă a atrage la unirea cu Roma şi pe Sârbii ortodoxi, pe baza concesiunilor făcute şi Româno-Bulgarilor. Dar episcopul Sava, supranumit cel sfânt, fiul despotului Ştefan Nemanici (1151-1195) şi frate cu despotul care domnea atunci peste Serbia, numit tot Ştefan (1195-1228), se opune, nevoind a părăsì ortodoxia. Adresându-se patriarhului din Constantinopole, Gherman, care pe atunci îşi avea reşedinţa la Niceia, unde era şi scaunul împărătesc, cerù autocefalia bisericii sârbeşti. Gherman, de frică ca Sârbii să nu se îndrepte către Roma, după oarecari ezitări, consimte, cu următoarele condiţiuni: I. Arhiepiscopii sârbeşti, după alegere, să ceară confirmarea dela patriarhia din Constantinopole II. Să se pomenească, la serviciile divine, întâi numele patriarhului ecumenic.

Astfel reuşesc Sârbii să dobândească ridicarea bisericii lor, la rangul de *arhiepiscopie autocefală*, cu dreptul de a-şi alege ea singură episcopi, de neam sârbesc (1).

Cel întâi arhiepiscop autocefal a fost însuşi *Sava Nemanici*, bărbat sfânt, care se bucurà de o mare cinste înaintea sfetnicilor ţării şi a poporului sârbesc, în genere, impunându-se înaintea tuturor şi prin obârşia naşterii sale, prin cultura, ca şi prin virtuţile cu care era împodobit.

Sf. Sava, voind a organizà biserica sa, se duce la Salonic, oraşul natal al lui Metodie şi Ciril, apostolii Slavilor, de unde ia copii după legile bisericii greceşti. Intors în patria sa, pune să se traducă aceste legi din greceşte în slavoneşte, alcătuind *codicele slavon* КОРСМЦАЯ КНИГА, care codice a servit ca bază canonică de organizare şi conducere a bisericii sârbeşti, până la desfiinţarea statului sârbesc.

* * *

I. Patriarhia Ipekului — Sub Ştefan IV Duşan puternicul (1336-1356), regatul sârbesc ajunge la un mare grad de înflorire. Acest despot viteaz, încurajat de succesul avut dela început, pe calea armelor, îşi propuse să supue mai întâi statul vecin, Româno-Bulgar şi apoi să atace şi imperul bizantin, pe care dacă l-ar învinge, să alcătuiască, din toate la un loc, un mare imperiu, *sârbo-bulgaro-grecesc*, sub conducerea sa. Se îngrijeà însă, că nu ar avea cine să-l încoroneze de împărat; pentrucă, pe împăraţii bizantini îi ungeau şi încoronau patriarhii Constantinopolului. Serbia, însă nu aveà de cât un arhiepiscopat

(1) Biserica Ort. Română 1880, p. 112.

www.digibuc.ro

care devenise autocefal din timpul Sf. Sava (1218-1237). Pentru a-şi ajunge scopul, el convoacă, în *1346*, la *Scopi* (Scoplye) un sobor (Sabor Ţarstva), compus din toţi arhiereii sârbi şi din boieri, în frunte cu patriarhul Bulgariei, arhiepiscopii din Ipek şi Ohrida. Acest sobor naţional, hotărăşte: *ridicarea Bisericii sârbeşti la rangul de patriarhat.*

Arhiepiscopul dela Ipek, *Ionichie II* (1338-1355), după unii (1) hirotonit de sine însuşi (ἀυτοχειροτονήτον), fără învoirea canonică, fu proclamat de patriah al Sărbilor, Bulgarilor şi Grecilor, de către însuşi Duşan şi el, la rândul său, încoronează pe Duşan de împărat.

Cu chipul acesta, Serbia ajunge împărăţie; iar biserica ei este înălţată la demnitatea patriahală, prin hotărîrea puterilor ei proprii, (2) aşezându-şi reşedinţa patriahală la Peci sau Ipek, unde în timpul din urmă era şi reşedinţa ţarilor.

La hotărârea soborului sârbesc, patriarhul din C-pole, Calist—îndignat şi de faptul că, toţi episcopii greci cari cădeau în cuprinsul stăpânirei sărbeşti, *în 1349*, fuseseră alungaţi din scaunele lor şi înlocuiţi cu episcopi Sârbi,—răspunse cu o aspră anatemă. La început, Sârbii nu se prea îngrijorau de aceasta, mai ales că erau favorizaţi de succesul armelor. Mai târziu însă, când se văd ameninţaţi de urgia Turcilor, se gândiră la o împăcare cu patriahii din C-pole, mai ales că poporul credeà că, la această nenorocire ce-i ameninţà, contribue cel puţin în parte şi anatema patriahală, care planà asupra Serbiei.

Cu moartea lui Ştefan Duşan (1355), patriarhia din Ipek, perdu mult din însemnătatea sa. De aceia umblà să caute împăcarea cu C-polul. Doi călugări din Muntele Atos, Isaia şi Nciodem (3) luară parte din delegaţia trimisă la C-pole, pentru a obţine împăcarea.

Pacea se face sub ţarul Lazăr (1371-1389), al treilea urmaş al lui Ştefan IV Duşan. In 1376 Serbia rugă pe Greci să-i erte că a fost până acum duşmana ei, declarând în acelaş timp, că renunţă la cuceririle sale politice şi bisericeşti din

(1) N. Iorga: Latins et Grecs d'Orient et l'établis. des Turcs, în Biz. Zeitschrift, 1906, p. 206. — Comp. B. Ort. R., 1886, p. 113 sqq.

(2) N. Iorga: Condiţiile de politică.... în An. Ac, Rom. t. 35, 1912—13 p. 400. şi Istoria Bisericii Româneşti, I, p. 21.

(3) Acesta este Nicodem, întemeietorul primelor mânăstiri din Ţara Românească. Vezi: Al. Ştefulescu: *Tismana*, Bucureşti, 1903, p. 67 sqq.

www.digibuc.ro

impierul bizantin. Impăratul bizantin, împreună cu patriarhul ecumenic, îi ieartă recunoscându-le, despotului sârbesc: titlul de ţar sau împărat; iar arhiepiscopului din Ipek, titlul de patriarh.

Turcii sub Murat I (1329-1389) şi apoi sub fiul acestuia, Baiazet I (Fulgerul) 1399-1403), puseră capăt imperiului sârbesc, în lupta dela Cosova, mai jos de Niş, în câmpia numită a Mierlei, (1389) prefăcându-l într'o simplă despoţie sub supremaţia Turcilor. Dela 1459, Serbia fu prefăcută în paşalâc turcesc. Patriarhatul dela Ipec însă rămâne şi mai departe, fiind recunoscut şi de Turci, cu toate drepturile pe cari le avea şi mai înainte. El însă perde din însemnătatea sa.

Intre 1450-1453, sub Nicodem al II-a, Ipekul decăzut, fu supus de către patriarhia din Constantinopole, după cererea Sultanului, patriarhiei bulgăreşti din Ohrida, pentru ca dela 1459, să decadă cu totul sub dependenţa acastei arhiepiscopii (1).

Episcopul sârbesc, *Macarie*—care se zice că ar fi fost frate cu renegatul Mohamed Socoli (Socolovici), ajuns mai târziu mare vizir atotputernic, în 1453,—reuşi a restabili iarăşi vechea patriarhie din Ipek, începând cu persoana sa şi a urmaşului său *Antonie*, o nouă serie de patriarhi (2). Intre anii 1570—1700, au fost hirotoniţi la Ipek, o serie întreagă de episcopi români pentru Ardealul ortodox şi pentru principatele Române. Patriarhii aceştia, ca şi cei din răsărit şi Ohrida, veneau des prin ţările române, pentru milă (3). Turcii recunosc şi mai departe autoritatea patriarhatului Ipekului. Chiar şi când, după răscoala neizbutită împotriva lor, patriarhul Arsenie al III-a emigrează, împreună cu o parte din Sârbi, în Austria (1690), guvernul turcesc n'a voit să sgudue puterea patriarhatului. Dintr'un berat al Sultanului Mahomed (1730), se vede că lăsase patriarhului Arsenie al IV-a, toată libertatea jurisdicţională, asupra tuturor bisericilor sale. Mai mult încă, îi pusese sub jurisdicţiunea sa şi bisericile latine din Bosnia. Este drept însă, că dela emigrarea lui Arsenie III, patriarhii aceştia inspirau foarte puţină încredere Turcilor. In afară de acestea,

(1) Irecek, în Bizant. Zeitschrift, XIII, p. 198.

(2) Der Gross-Vesier Mehmed Sokolovic und din Serbischen Patriarchen Makari und Antoni, în Archiv für Slavische Philologie, XV.—Comp. N. Iorga: Sate şi preoţi în Ardeal. Bucureşti, 1902, p. 25 sq.—(3) N. Iorga: Ist. Bis. Româneşti I, p. 316. — Vezi lista lor tot aci p. 355 sqq.

www.digibuc.ro

situaţiunea lor, devenise cu vremea, foarte slabă. în 1737, când, împăratul Austriei, Carol VI (1711—1749), hotărăşte pe patriarhul Arsenie al IV-a la o nouă emigrare, nu numai Poarta şi patriarhul C-polului, *Samuel I* (1763—1768) şi (1773—1774), dar şi episcopii sârbeşti, găsiră cu cale a se desfiinţà patriarhatul din Ipek, pe care printr'un decret, din 11 Septembrie 1766, îl alipesc de patriarhatul din C-pole, în schimbul unei sumei de bani, pe care trebuià să o plătească guvernului, pe fiecare an.

Ultimul patriarh a fost *Samuel* (†1769) (1). Vechea eparhie a Ipekului, sub jurisdicţiunea patriarhului ecumenic, ia numele de mitropolia *Raşco-Prisrenului*. Patriarhul din C-pole, la 1776, înlătură pe episcopii sârbi şi-i înlocueşte cu greci. Cu aceasta, dispărură şi ultimele urme ale ierarhiei sârbeşti, din fosta patriarhie de Ipek.

II. Patriarhatul sârbesc din Carloviţ.

a) *Origina acestui patriarhat.* — Incă de pela jumătatea a II-a a secolului XIV-a, o parte din Sârbi, mulţumită bunelor raporturi în care se aflau cu Ungurii, de groaza urgiei Turcilor, îşi părăseau vetrele lor şi trecând Dunărea, emigrau, aşezându-se, în colonii compacte, în Ungaria de sud. O vreme (1427-1521), chiar o parte din teritorul sârbesc, ţinutul Belgradului, a fost sub stăpânirea Ungurilor.

Numărul emigranţilor sârbi, crescu şi mai mult, prin alte emigrări ce urmează şi anume: Cea din 1427, condusă de către însuşi despotul Serbiei, Gheorghe Brancovici. Matei Corvin (1458-1490), cu ocazia unei expediţiuni în Serbia, se întoarce şi el cu un număr de aproape 50.000 de colonişti. Alte emigrări se mai fac în timpul regilor: Ferdinad I, Maximilian II şi Rudolf II, sub care trece în Slovenia şi *Gavriil*, Mitropolitul Bosniei, cu 70 de călugări. Emigrările acestea, cum vedem, se ţineau lanţ, din pricina ororilor Turcilor, asupra creştinilor şi a bisericilor lor. Sârbii emigranţi se aşezară, unii prin oraşe, ocupându-se cu meseriile şi cu comerţul, alţii pela sate, lucrând pământul. Harnici şi viteji. erau mâna lucrătoare a ţării şi arma apărătoare a graniţei de sud.

Sub regele unguresc Andrei II, în 1225, Arsenie Bogdan egumenul mânăstirii Hilandar, din muntele Atos, mutându-se în Ungaria de sud, lângă Vărşeţ, întemeie o mânăstire ortodoxă sârbească.

---

(1) Vezi şirul acestor patriarhi în *Lequien*: Oriens Cristianus, op. cit. p. 303.— Comp. şi Τά κατά ἀρχιεπισκοπὰς Ἀχριδῶν καὶ Πεκίου. Ἐκ Κωνσταντινουπ. 1869.

www.digibuc.ro

Sub regele unguresc Vladislav II, despotul sârb Ioan Brancovici, cuceri prin vitejia sa (1494), oraşele Mitroviţa şi Raolţe; iar în 1496, mânăstirea *Cruşedol*, cu 16 sate din Sriem. La 1521 şi Belgradul cade sub puterea Turcilor (1), suferind foarte mult. Pentru a ne face o ideie de chipul cum tratau Turcii pe Sârbi şi biserica lor, e destul a cità exemplul generalului Sinan Paşa, care fiind, în 1595, în război cu Austria, Transilvania, Valahia şi Moldova, porunci să răpească şi moaştele Sf. Sava, cel mai venerat sfânt al Sârbilor, din mânăstirea Mileşevo pe cari, spre a deşteptà şi mai mult fanatismul ostaşilor turci, le arde în mijlocul câmpiei Vrancear. Sârbii, de groază, unii se aruncară în braţele islamisului; iar alţii, spre a-şi salvà viaţa şi credinţa strămoşească, fug şi se strămută în masă, prin Ungaria şi Dalmaţia.

Sub raportul dependenţei ierarhice, Sârbii, care se găseau pe teritoriul sârbesc, alipit la Austria, îşi păstrează şi mai departe episcopiile lor, sub conducerea unui şef, ca exarh al patriarhiei Ipekului. Dintre acei ce se strămutaseră mai pe urmă în Ungaria, o parte se alipiră către episcopiile ortodoxe româneşti din apropiere; iar pentru părţile locuite de colonii compacte de Sârbi, se înfiinţară episcopii proprii, şi anume: La *Cruşedol*, în Sirmia, o mitropolie (1500); iar în celelalte localităţi, episcopii, cu reşedinţe: La *Verşet*, *Buda*, *Ianopole*, *Temişoara*, *Arad*, *Pozega*, în Slavonia, *Marca*, în Croaţia (sec. XVI) şi cele din Gyula şi Lipa (sec. XVII). Din pricină că episcopiile acestea, nu avea o stabilitate, cel puţin despre unele din ele, avem prea puţine cunoştinţe.

Emigrarea patriarhului din Ipek, **Arsenie III. Cearnoevici** Pela 1690, armatele Austro-Ungare-Sârbeşti, se luptau cu Turcii, pe teritoriul sârbesc, acum ocupat de armatele Otomane. Turcii, eşind învingători, armatele aliate au trebuit să se retragă. Sârbii, de groaza furiei Musulmanilor, nu cutezară să mai rămână în pământurile lor, căzute acum sub stăpânirea turcească. Ei se ataşară aşa de mult de aliaţii lor Austriaci, încât, un număr de 37.000 de familii (500.000 de suflete) în frunte cu clerul lor şi cu însuşi patriarhul din Ipek, *Arsenie III Cearnoevici*, trecură deodată cu dânşii şi li se fagăduiră a se aşezà în Ungaria de sud, după ce mai întâi li se garantară drepturile lor naţionale şi confesionale, prin diplome date de Impăratul Leopold I (1657—1705) (2).

Patriarhul se aşeză, la început, în mânăstirea Cruşedol, recunoscându-se titlul de „arhipiscop şi de *patriarh*", *pro persona*. La 1701, îşi mută reşedinţa la *Sf. Andrei*, pe Dunăre, aproape de Buda. Arsenie păstoreşte până la 1706, Oct. 27, când încetă din viaţă, la Viena, unde să dusese să susţină drep-

(1) Dim. Cantemir: Ist. imp. Otoman, Bucureşti, 1876, t. I, p. 255 sq.
(2) *St. Berechet*, în Bis. Ort. Română, 1921—22, p. 214 sq.

www.digibuc.ro

turile poporului sârb. Se zice că a fost otrăvit de către duşmanii săi. Urmaşii lui, începând cu Isaia Diacovici, fost episcop de Ianopole, fură numiţi *numai* mitropoliţi.

Excepţie face *Vichentie Ianovici* (1731), căruia i s'a dat titlul de *patriarh*, nădăjduind guvernul austriarc, că prin aceasta îl va convinge să treacă la unirea cu Roma. Intors dela Viena, unde fusese trimis să susţină drepturile naţiunei sale, declară în soborul adunării naţionale sârbeşti că „el a recunoscut pe Papă, cerând ca şi poporul să-l urmeze". Adunarea îi respinge cererea, protestând cu vioiciune. Patriarhul se strecură, repede, din mijlocul adunării, refugiindu-se în Turcia şi apoi la Viena, unde stătu până la sfârşitul vieţii sale.

c. *Emigrarea patriarhului de Ipek*, **Arsenie IV**. — La 1737, se începe răsboiul între Turcia şi Austria, care ţine până în 1739. In timpul acestui răsboi, sub împăratul Carol VI (1711-1740), emigrară alt rând de Sârbi în Ungaria. In fruntea lor vine şi patriarhul de Ipek, *Arsenie IV Ianovici*, (Sacabent) (1738), cu un număr de preoţi, păstrându-şi titlul de *patriarh*, **ad personam**. Ei se aşezară, parte în Slavonia şi Croaţia, parte în Ungaria şi Banat, unindu-se cu vechile colonii sârbeşti, ce se aflau pe acolo, de mai înainte. La 1739, prin trecerea Belgradului cu Serbia, sub stăpânirea Turcilor, se mută reşedinţa ahiepiscopală dela Sf. Andrei, la Carloviţ, unde a rămas până la răsboiul mondial, din 1914-1918.

d. *Organizarea Bisericii Sârbeşti din Austro-Ungaria*. Biserica sârbească din Austro-Ungaria se organizează. După orecari schimbări de nume şi de reşedinţi, rămaseră, în cele din urmă, următoarele episcopii: 1. Episcopia *Pacraţului*, în Slavonia, 2. Episcopia *Carlstadtului* sau a Carlovăţului de sus, în Croaţia, cu toate că episcopul şedea la Plaski 3. Episcopia *Bacsului*, cu reşedinţa la Neoplanta, în Ungaria de sud, 4. Episcopia *Budei*, în Ungaria de mijloc, spre vest, cu reşedinţa în târgul *Sf. Andrei*, până în 1899, când se mută la *Buda*, 5. Episcopia *Aradului*, pentru comitatele din Ungaria de est, şi în sfârşit, 6 şi 7. Episcopiile *Temişoarei* şi *Vârşeţ*, cu reşedinţa în oraşele cu acelaş nume, pentru Sârbii din părţile Banatului.

La aceste episcopii se alipiră la 1642, Rutenii ortodoxi, după ce episcopul lor, *Vasile Taraşovici* şi urmaşul acestuia, *Partenie Petrovici* în 1649, trecură la unirea cu Roma. Numărul credincioşilor acestor eparhii, crescu considerabil, când şi Românii ortodoxi se alipiră la dânsele, după ce la 1700, mitropolitul lor, Athanasie Anghel; iar mai târziu şi episcopul ortodox român de Huszt, din Maramureş, apucară pe aceiaşi cale, ca şi episcopii Ruteni de mai sus.

Cu încetarea din vieaţă a patriarhului Arsenie IV Sacabent (1847), *se desfiinţă şi patriarhia ortodoxă a Carloviţului*. Urmaşii săi se numiră numai mitropoliţi.—Sub vremelniceasca ocupaţiune a Austriei (1718—1739), la mitropolia din Carloviţ se uni şi mitropolia sârbească din Belgrad, sub un singur şef, cu reşedinţa la Belgrad. De această mitropolie atârnà şi

www.digibuc.ro

episcopia Râmnicului Noului-Severin, cu toate că aceasta nu se lăsà așa de ușor a fi despărțită de dependența sa de mai înainte.

Printr'o dispoziţiune a împăratesei Maria Tereza (1740—1780), dela 1760—1762, Românii ortodoxi din Transilvania, fură și ei supuși episcopilor sârbi din Buda și apoi din Vârșet. Românii însă cereau un episcop *propriu*. La cererea lor repetată, împăratul Iosif II (1780—1790) le dădu, în 1783, un episcop propriu în persoana lui Ghedeon Nichitici († 1788), sârb de neam, cu condiţia ca să fie subordonat mitropolitului din Carloviţ, *in dogmaticis et pure spirutualibus*, fără însă ca el și diecesa lui, să se împărtășească de privelegiile de care se împărtășeà biserica sârbească.

In acelaș an, i-se mai adause și episcopia Rădăuţilor din Bucovina, încorporată la Austria în 1777.

La 1814, alipindu-se și Dalmaţia la monarhia Austro-Ungară, se supuse și episcopia ortodoxă a Dalmaţiei, mitropoliei Carloviţului. Această episcopie, la 1870 se desface în alte două episcopii. *Zara* și *Cattaro*.

La 1864, Românii ortodoxi din Transilvania și Ungaria, izbutiră a-și dobândi neatârnarea și o *mitropolie proprie*, prin stăruinţa marelui mitropolit, *Andrei Baron de Şaguna*. — In sfârșit, la 1873 și biserica Bucovinei este ridicată la rangul de *mitropolie*, cu reședinţa la Cernăuţi, dânduii-se ca episcopii sufragane: episcopiile Dalmaţiene din Zara și Cattaro. Cu chipul acesta, numărul supușilor mitropoliei din Carloviţ se tot reduce, rămânând aproape numai Sârbi.

II. Patriarhia din Carloviţ.

Numai cei doi arhiepiscopi ai Carloviţului, *Arsenie III* și *Arsenie IV*, au purtat titlul de *patriarhi*, păstrându-și rangul lor, cu care veniseră din Serbia veche, dela Ipek. Urmașii lor s'au numit simplu arhiepiscopi și mitropoliţi; fiindcă și scaunul pe cari-l ocupau, era scaun mitropolitan.

Dintre mitropoliţii Carloviţului, merită a fi amintit, *Ştefan Stratimirovici*, (1790-1837). Zelului și stăruinţii acestui mitropolit, se datorește înfiinţarea celor mai însemnate instituţiuni de cultură bisericească ale bisericii sârbeşti, sub coroana Austro-Uugară.

Biserica ortodoxă sârbă din Austro-Uugaria avea un sinod, compus din 6 episcopi și un mitropolit, ca președinte. Impăratul avea și el reprezentantul său, pe lângă sinod.

Pentru chestiunile spirituale, există, *sfatul bisericesc* mitropolitan; iar cele şcolare religioase se rânduiau de către soborul bisericesc naţional. Sfatul bisericesc, era cea mai înaltă instanţă, în materie de disciplina clerului, în chestiuni de căsătorie etc.—și prima instanţă care primeà plângeri, împotriva

www.digibuc.ro

episcopilor eparhioţi, a consistoriilor eparhiale şi toate chestiunile de credinţă şi bună orânduială a bisericii (1).

La 1848, *Francisc Iosif I* (1848-1916), care urmă la tronul Austro-Ungariei, după Ferdinand I (1837-1848), acordă prin manifestul imperial din 15 Decembrie 1848, *definitiv* şi *pentru totdeauna*, mitropolitului *Iosif Raici* (Raiacici 1842-1861), *titlul de* **patriarh**, voind a'i răsplăti serviciile pe care le adusese coroanei şi împărăţiei şi spre îndeplinirea unei vechi dorinţi, exprimată de către naţiunea sârbă. Cu dânsul se începe seria patriarhilor de Carloviţ „ca pariarhi ai bisericii sârbe". Astfel, după un interval de aproape un secol, vechea patriarhie ortodoxă sârbă dela Ipek, se restabileşte din nou la Carloviţ.

Iosif Raici, mitropolitul patriarh, a fost unul dintre cei mai de seamă apărători ai drepturilor bisericii şi ai naţiunii sârbeşti, în general (2). Moare la 1862, urmându-i la scaunul patriarhal, *Samuel Maşerevici* (1862—1870), care conduce biserica, cu cinste şi zel apostolic, până la 1870. Dela 1870, Ianuarie 8 şi până la 6 August 1874, scaunul patriarhal de Carloviţ a stat vacant. La început avea de locotenent pe Arsenie Stoicovici, episcop de Buda. Acesta, nefiind agreat de guvern, fu înlocuit prin Nicanor Gruici, episcopul Slavoniei. La 4 Iulie 1874, soborul naţional-bisericesc al Serbilor din Austro-Ungaria, se întruneşte, pentru alegere de patriarh. Este ales : *Arsenie Stoicovici*, episcopul Ofesului şi al Budimului.

Această alegere era pe placul Sârbilor. Dar tocmai pentru aceasta n'a fost aprobată de guvern. La 18 Iulie, făcându-se alegerea din nou, a fost ales *Procopie Ivaşcovici*, mitropolitul Românilor din Transilvania, care a şi fost confirmat, la 26 Iulie (3).

La 6 August, în ziua de schimbarea la faţă, care era

---

(1) B. Ort. R. 1921—22, p. 846. — Mitropolitul purtà un costum clerical, având culoarea roşie deschisă la cingătoare, la haine, la ciorapi şi tichie; iar împrejurul camilafcei, o panglică neagră lată, cu o cruce ţesută cu fir de aur (B. Ort. R. 1880 p. 119.

(2) El purta acelaş costum clerical, ornat în roş deschis, ca şi mitopoliţii sârbi. Pentru întreţinerea sa, avea venitul moşei Dalja, cu 2 sate ; în plus un onorar anual de 9000 florini (aproape 28.000 lei).

(3) St. Berechet în B. Ort. R. 1921—22, pag. 278 sq. — Asupra organizaţiei şi stării culturale a Bisericii ortodexe sârbeşti din Austro-Ungaria, vezi: St. Berechet, B. Ort. R., 1921—22 p. 35, 9—369. — Comp. şi lucrarea lui *von Radic*, extrasă în româneşte de Dr. Zotu, în : Biserica ort. R. 1885, p. 111 sqq.

www.digibuc.ro

şi ziua de naştere a împăratului, Procopie a fost instalat, cu deosebit ceremonial, pe scaunul patriarhal. Acest patriarh s'a bucurat de o mare cinste înaintea Sârbilor şi a Românilor, al cărora prieten sincer şi adevărat a fost, până la sfârşitul vieţii sale. Procopie moare în 1881. După el urmează un oarecare Gherman Angelovici († 1888).

Cel mai însemnat însă a fost *Gherman Brancovici*, care se urcă pe tronul patriarhal la 1890.

El este cunoscut, în deobşte, ca un ierarh devotat pentru luminarea poporului. Moare în 1907. Făcându-se alegerea, în două rânduri, pe cea dintâi nu a confirmat-o împăratul; iar la cea de a doua, se alege *Mitrofan Şevici*, episcop de Bacica, care refuză. La 9 Septembrie 1907, este ales *Lukian Bogdanovici*, episcopul de Buda, care a fost confirmat de împărat şi întronat. El îşi alege şi *vicar patriarhal*, înfiinţând acest post din nou şi rânduind pe distinsul şi învăţatul arhimandrit *Ilarion Zermeski*. Patriarhul Lukian, păstoreşte turma sa, până înaintea răsboiului mondial din 1914, când ducându-se la băi, în Austria, moare acolo de o moarte misterioasă. El este ultimul patriarh sârbesc al Carloviţului (1). Patriarhatul acesta, a fost de mare sprijin, pentru fraţii noştrii, Români Ortodoxi din Ardeal. Unii dintre ierarhii sârbi, însă au abuzat de rolul lor bisericesc, căutând a impune Românilor, din cuprinsul jurisdicţiunii lor, limba sârbească, ca limbă de ritual. Faptul acesta a dat naştere la nemulţumiri, mai ales la Românii din Banat, cari nemulţumiri, în unele părţi, răsună şi până astăzi.

III. PATRIARHATUL JUGO-SLAVIEI.

Serbia în urma războiului mondial (1914—1918), luă numele de *Iugo-Slavia*. După hotărîrea conferinţii păcii, ea devine un regat puternic şi mare, cu peste 6 milioane locuitori ortodoxi, afară de cele 6 milioane de eterodoxi. In cuprinsul ei, intră cea mai mare parte din teritoriile ocupate mai înainte de populaţiunea sârbească din Austro-Ungaria, Munte-Negru şi alte teritorii, alipite dela statele vecine. Faţă cu această situaţiune şi biserica Iugo-Slaviei, s'a mărit mult. Ea a întrunit la un loc, trei biserici autocefale şi patru mitropolii autonome, cu teritoriile

(1) Procopie era român de origină. Născut în comuna sârbească Deliblat, unde a învăţat limba sârbească. Tatăl său, se numea *Ivănescu* şi numai din şcoală i se schimbă numele în Ivanovici sau Ivaşcovici.

www.digibuc.ro

lor, care până atunci se aflau sub cârmuirea tronului ecunemic. In total are, peste 26 de eparhii mari. La acestea s'au mai adăugat şi Ceho-Slovacii trecuţi la ortodoxie. (1)

Noua situaţiune a acestei biserici, pe deoparte; în al doiea rând, socotinţa că biserica sârbească, este una dintre cele mai vechi biserici autocefale, care a avut multă vreme şi instituţie patriarhală; considerând şi faptul că ea are de luptat cu religia musulmană şi cu confesiunea papistaşă, cari au mulţi credincioşi, în cuprinsul regatului Iugo-Slav; sfântul Sinod, în unire cu Suveranul ţării şi cu guvernul, au luat înţelegere pentru ridicarea scaunului mitropolitan din Belgrad, la rangul de patriarhat. In acest scop, s'a adunat în sinodiconul arhiepiscopiei din Carloviţ, un mare sbor, la 30 August (12 Sept), 1920. După săvîrşirea rugăciunilor de chemarea Sfântului Duh, în biserica catedrală a Sf. Nicolae, în prezenţa Alteţei Sale Regale, a moştenitorului regent, Alexandru şi a tuturora sfinţiţilor ierarhi, şi a înalţilor demnitari ai statului, s'a luat hotărîrea definitivă.

La 20 Octombrie (12 Noembrie), s'a făcut alegerea patriarhului. Dintre cei trei candidaţi; propuşi de sfântul Sinod, a fost ales *Dimitrie*, arhiepiscopul Belgradului şi mitropolit al Sârbilor. După ce a fost întărit, prin decret regal, în ziua de 31 Octombrie (13 Noembrie) 1920, a fost *învestit*, primind toiagul patriarhal din mâna capului statului. In aceiaş zi, a fost şi *întronat*, după orânduiala canonică, luând titlul de „arhiepiscop al Belgradului şi patriarh al Sârbilor“ (2). Titulatura sa întreagă este: *Arhiepiscop de Peci, mitropolit al Belgradului şi Carloviţului, Patriarh al Sârbilor şi preşedinte al Sfântului Sinod arhieresc.* — Patriarhul *Dimitrie* — un venerabil bătrân, cu barba albă ca şi camilavca de pe cap, — conduce biserica Jugo-Slaviei până astăzi, dându-i organizaţie nouă, potrivit cu cerinţele vremii.

Prin noua sa organizaţiune, Biserica sârbească, a dobândit o complectă autonomie, pe baza a 6 puncte. Punctele acestea, lasă conducerea şi supravegherea bisericii şi a învăţământului religios, în seama ierarhiei bisericeşti. Statul îi acordă numai sumele de bani trebuitoare, în 12 rate anuale (3). Biserica sârbă are mai multe seminarii şi două facultăţi de teologie; una la *Belgrad* şi alta la *Zagreb* (Agram). Ea merge pe calea progresului, având aproape aceiaş organizaţiune ca şi fosta patriarhie din Carloviţ-

(1) *St. Berechet*, în B. Ort. R. 1921, p. 147 sq.—(2) B. Ort. R. 1921. p. 712 şi 943 sqq.—(3) B. Ort. R. 1921, p. 145 şi 1924, p. 245.

www.digibuc.ro

PATRIARHATUL ROMANIEI.

Cel mai nou, dar şi cel mai plin de nădejdi în viitor este: *Patriarhatul Bisericii ortodoxe române.* Ideia înfiinţării unui patriarhat românesc începe a se preconizà, îndată după înfăptuirea întregirii neamului nostru. Ea apare mai întâi în cercurile bisericeşti (1). Unii clerici, îşi manifestară dorinţa ca şi biserica românească să fie ridicată la demnitatea ierarhică, cerută de împrejurările vremii. De aci, ea a trecut în sfera oamenilor competenţi, teologi şi istorici, cari şi ei, în deplină concordanţă, au argumentat, destul de temeinic, necesitatea înfiinţării patriarhatului românesc (2). *Presa bisericească* ca şi cea politică cotidiană a dezbătut şi ea, pe toate feţele, importanţa acestui fapt, pentru biserica şi neamul nostru. Ideia fiind coaptă, se traduce în faptă, la începutul anului 1925.

La înfiinţarea patriarhatului românesc, au contribuit: *a*) Imprejurările istorice din trecut şi *b*) Starea politică şi bisericească a României de astăzi.

a) *Imprejurările istorice din trecut.* Poporul nostru românesc este vechiu creştin. Mult mai vechiu ca celelalte popoare ortodoxe, din jurul său. Credinţa lui a fost dintr'unceput şi până astăzi, *credinţa ortodoxă.* Acest scump tezaur, el şi l-a păstrat neatins, dealungul veacurilor, luptând cu bărbăţie, împotriva tuturor primejdiilor, până la ultima picătură de sânge. In decursul vremurilor trecute, se ştie, că neamul nostru românesc a luptat pentru un îndoit ideal: pentru *lege* şi *moşie. Prin lege*, el a înţeles totdeauna, *credinţa ortodoxă*; iar prin *moşie*: *ogorul strămoşesc.* Cuvântul „creştin", la noi a fost sinonim cu acela de „român", ceeace înseamnă că creşti-

(1) Pentru întâiaş dată s'a propus, în congresul preoţesc din Sibiu, ţinut în primăvara anului 1919. S'a continuat discuţia ideii, în conferinţele ţinute în vara aceluiaş an, la Sinaia şi apoi în aşa numita: „Constituantă bisericească", compusă din 15 membri, cu însărcinarea de a pregăti: *proiectul de lege pentru unificarea bisericească.* Intr'una din şedinţele ţinute în Mai, 1921, delegaţiunea preoţimii basarabene, a exprimat dorinţa fraţilor lor din Basarabia, de a se înfiinţà o *patriarhie a Bisericii Române*, cât mai curând. Dr. *I. Lupaş*, în discursul dela Cameră, şed. din 12 Februarie. Vezi: Patriarhia Românească, acte şi documente, 1925, Tipografia Cărţilor Bisericeşti p. 86.

(2) Vezi părerile d-lor *N. Iorga*, *Al. Lepedatu*, *Dr. I. Lupaş*, *Al. Marghiloman*, *Dr. D. Boroianu*, decanul facultăţii teologice din Bucureşti, *N. Cotos*, decanul facultăţii teologice din Cernăuţi în: *Patriarhia Românească*, acte şi documente, 1925, Tipografia Cărţilor Bisericeşti.

www.digibuc.ro

nismul este tot aşa de vechiu sădit, în sufletul poporului nostru, ca şi plămădul neamului românesc. Ba a fost o vreme când eram mai mult creştini, decât români. Era vremea când prevalà sentimentul religios. Tot ce nu era român, era socotit de *liftă*. Pe atunci, criteriul care despărţeà sufleteşte, popor de popor, nu era limba, ci legea, *religia*. Ea era valul cel mare care acopereà, cu apa sa, pe toţi cei de o lege (1). Poporul nostru, are şi astăzi o vorbă: Să ne ajutăm unul cu altul „că doar suntem creştini". Asta înseamnă că cuvântul „creştin", cântăreşte înaintea lui, mai mult ca acela de „romîn" (2).

Din pricina aceasta, românul a avut totdeauna dragoste de legea şi biserica lui. Dragostea aceasta s'a identificat cu însăşi fiinţa sa etnică. Şi în vremuri bune şi în zile grele, biserica şi neamul, au format o singură noţiune. La oricât de multe primejdii a fost expus, tăria credinţii nu şi-a perdut-o, cum nu ş'a perdut nici neamul. Prin credinţa în Dumnezeu a biruit el tot şuvoiul barbarilor; iar credinţa s'a menţinut prin popor, care s'a jertfit pentru dânsa. Ştefan-cel-mare şi sfânt, a fost recunoscut ca vajnic apărător al credinţii, împotriva semilunei Otomane şi de către papa dela Roma. Domnitorul Constantin Brâncoveanu, este icoana simţirii creştineşti a Românului. El împreună cu fiii săi, au preferit moartea de martir, decât să-şi peardă legea creştină strămoşească. Şi-a dat bine seama de jertfa sa, lăsând pildă urmaşilor, tăria credinţii, ca o scumpă şi sfântă moştenire. Pentru biserică, Românul dădeà, bucuros, ori şi ce. Au rămas proverbiale jertfele pe cari le-au făcut Voevozii noştri din trecut, boerii, negustorii şi simplii ţărani, pentru zidiri de biserici şi mânăstiri, pe cari, după târnosire, le împodobiau cu tot ce aveau mai de preţ şi apoi le înzestrau cu moşii şi ecareturi, din venitul cărora să se poată întreţine în viitor.

După cădera C-polului în mâinile Turcilor, domnii ţărilor

---

(1) Sext. Puşcariu: Ist. lit. rom. epoca veche, I p. 13, 1921. Sibiu.

(2) D. Onciul: *Papa Formosus în traditiu noastră istorică* şi *N. Iorga*: Studii şi Doc. II, p. XLVI, susţin că naţionalitatea trebue să primeze ortodoxia. A exagerà însă ideia de naţionalitate, faţă de ortodoxie, este ca şi cum cineva ar căutà să-şi îngraşe mai mult trupul, în paguba sufletului. — *Linsenmann*: Moraltheol. 1878, Freiburg, p. 615. — Este de dorit a se păstra un eqilibru între dânsele, dându-se prioritate credinţii. Vezi discuţia acestei chestiuni în nota 3-a a păr. Arhim. Iulius Scriban, în revista: Biserica Ortodoxă Română, 1926, p. 224.

www.digibuc.ro

noastre, ajunseseră singuri ocrotitori ai ortodoxiei, ţinând locul împăraţilor creştini ai Bizanţului. Un Vasile Vodă Lupu, merită a ocupà un loc de mare cinste, în istoria întregii lumi ortodoxe. Intr'adevăr, el ajunsese a fi „orânduitor al întregii vieţi ortodoxe, supraveghetor al ei de fiecare clipă, răsplătitor darnic, dar şi pedepsitor fără cruţare, făcător şi răsturnător de patriarhi, găzduitor al fruntaşilor bisericii răsăritene, convocator de sinoade şi îndreptăţitor de credinţi; prin hotărîrile acestor adunări, ţinute sub umbra lui" (1). Paisie, egmenul dela Galata, lângă Iaşi, recomandat de către Vasile Lupu, a fost hirtitonisit, în ctitoria sa, S-ţii Trei-Ierarhi, la 23 Martie, 1645, ca patriarh al Ierusalimului. Biserica ortodoxă română, era în aşa vază morală, în cât, în vremi critice pentru ortodoxie, s'au ţinut la Iaşi, în sec. XVI şi al XVII, două sinoade, de mare importanţă pentru ortodoxia întreagă.—In sinodul din 1642 s'a aprobat «*Mărturisirea ortodoxă*», întocmită de către *Petru Movilă*, fiu de domn român, ajuns mare mitropolit al Kievului. Cartea aceasta, aprobată în urmă şi de către patriarhii răţăritului, este şi până astăzi: *cartea normativa de expunere a credinţii creştine ortodoxe*, pentru întreaga biserică răsăriteană.

Ospitalitatea românească fiind cunoscută, şi mai înainte dar mai ales după căderea C-polului, veniau în ţările noastre, clerici din toate treptele ierarhice, spre a aflà cuvânt de îmbărbătare şi ajutoare materiale. Veniau pentru o săptămână-două şi stăteau cu lunile. La plecare, toţi se înapoiau mângâiaţi, întăriţi sufleteşte şi încărcaţi de daruri, S'a întâmplat adeseaori, să se găsească în ţările române, câte 2 şi 3 patriarhi, deodată. La înmormântarea lui Antioh Cantemir, au fost faţă, *câte şi patru patriarhi ai răsăritului.*—Şi patriarhii dela Ipek, Târnova şi Ohrida au fost pela noi. Şi când veniau, nu veniau singuri, ci cu o suită mare de călugări, după dânşii. Unii dintre ei, văzând bogăţia ţărilor noastre şi ospitalitatea românească, nu se îndurau a se mai întoarce înapoi (2). Mulţi au răuşit să se ridice pe

(1) N. Iorga: Vasile Lupu ca următor al împăraţilor de răsărit, în tutelarea patriarhiei din C-pole şi a bisericii Ortodoxe, în An. Ac. Rom. Mem. sect. ist. 1913—1914, seria II, vol. 36 p. 307 sqq.,—1885, Bucureşti.— Vezi şi H. Gelzer: Geistliches und Weltliches aus dem Türkische griechischen orient., 1900, Leipzig, p. 5—13.

(2) Diacon *Nicolae M. Popescu*: *Patriarhii Ţarigradului prin ţările româneşti*, sec. XVI. 1914, Bucureşti.— In prefaţa acestei meritoase lucrări se arată că, din cei 11 patriarhi ecumenici ai veacului al XVI-lea, numai *unul* este, care n'a călcat pe pământul ţărilor noastre." Compară şi Radu Greceanu ed. Şt. Grecianu, p. 181 sqq.

www.digibuc.ro

scaunele ierarhice ale bisericii noastre. De pela $^1/_2$ sec. XV şi până în primele decenii a sec. XIX, mai mulţi de jumătate, dintre ierarhii Ungro-Vlahiei, au fost greci. Mişunà ţara de patriarhi, de vlădici, de predicatori şi teologi de curte şi de mulţi călugări greci, cari furnicau, prin mânăstirile noastre închinate. Dărnicia românului era proverbială, când era vorba de biserici şi mânăstiri. Această dărnicie s'a întins, până în cele mai depărtate locuri: La sf. munte Atos si muntele Sinai. La muntele *Atos*, din cele 20 de mânăstiri, zise împărăteşti, nu e una care să nu fi fost miluită, restaurată şi împodobită, din dărnicia evlavioasă a Românului (1). In întregul răsărit, dacă cercetezi, aproape nu există scaun patriarhal, nu e mitropolie sau episcopie mai de seamă, nu e mânăstire sau localitate sfântă, unde să nu se găsească urmele evlaviei şi dărniciei româneşti. Veacuri întregi, patriarhatele ortodoxe din răsărit, s'au putut ţineà, din ajutoarele trimise de către Voevozii români. In *gramatele patriarhale*, se citesc până astăzi, cuvintele de laudă pe cari le aduceau patriarhii, voevozilor şi boerilor noştri, pentru virtuţile lor creştineşti, arătându-se şi mulţimea darurilor şi sumele de bani, cu cari fuseseră miluiţi (2).

Numele domnitorilor noştri se găsesc până astăzi săpate, în pietrele de pisanii ale celor mai de seamă mânăstiri din răsărit; iar chipurile lor, strălucesc pe zidurile acelor mănăstiri, ca cititori fundatori şi miluitori. Dar nu numai averi mobile, ci, şi ecarete şi moşii au dăruit Voevozii români, pentru salvarea ortodoxiei răsăritene. Până pe la mijlocul secol XIX, se constată că, $^1/_3$ părţi, din moşiile ţării, erau închinate mânăstirilor din sf. Munte, C-pole, Alexandria, Ierusalim, Grecia şi muntele Sinai. Erau la 561 de moşii, ale cărora venituri se scurgeau în răsărit (3). Aceasta ne arată, rolul ţărilor şi a bisericii noastre din trecut, în slujba ortodoxiei.

* * *

In altă ordine de idei, urmărind firul istoric, constatăm că biserica creştină, în general, a ţinut socoteală, în organizarea ei, de realitaţile istorice. Aşà a fost în întreaga biserică ortodoxă şi aşa s'a petrecut şi la noi. *O strânsă legătură a fost*

---

(1) Biserica Ortodoxă Română. V, 1880, p. 623 sqq.
(2), Patriarhia Românească, op, cit. p. 80 sqq.
(3) *G. M. Ionescu*: Infl. cult grecesti. Bucureşti 1900 p. 92.—Comp. *Ionescu Gion*: Studii din istoria Fanarioţilor. Bucureşti, 1891, p. 69 sqq.

www.digibuc.ro

între momentele de organizare politică şi cele de organizare bisericească. Momentele acestea prielnice, nu trabuiesc, scăpate. In aceasta stă iscusinţa unui neam, de a se folosi de momentele prielnice, pentru întărirea lui propie şi a aşezemintelor de care este legat. Aceste momente, în desvoltarea vieţii noastre din trecut, s'ar putea asemănà, cu două fire de culori deosebite, reprezentând cele două puteri: Statul şi Biserica. Firele acestea împletindu-se unul în jurul celuilalt, alcătuesc laolaltă, lanţul întreg, al dezvoltării evolutive a neamului românesc.

Aşà, spre pildă, trecând în revistă, principalele momente ale desvoltării neamului nostru, constatăm că: Epoca *închegării etnice* a poporului românesc, corespunde cu aceia a *sădirii creştinismului*, în sufletul acestui popor.

Intemeierii principatului, ţării româneşti, îi urmează numai decât, ca ceva întregitor, de absolută trebuinţă, întemeierea şi a celei dintâi mitropolii, de către Alexandru N. Basarab, (1342-1365), în 1359 şi aşezarea unui mitropolit, în persoana lui *Iakint Critopol*, dela Vicina (1); iar începutului de organizare politică, îi urmează organizarea bisericii, din principatul Munteniei de către mitropolitul *Nifon*, (1504-1505), fost patriarh al Constantinopolului, care a fost adus în ţară din Adrianopole de către Radu IV cel mare (1496-1508), anume în acest scop (2).—Acelaş lucru se repetă în principatul Moldovei. Alexandru-cel-Bun (1400-1432), izbutind a curmà conflictul ce se iscase între patriarhia din Constantinopole şi biserica Moldovei, aşeză pe cel dintâi mitropolit român *Iosif*, la Suceava, alături cu scaunul domnesc (1401).

Această primă organizare bisericească, a dăinuit, atât cât a durat şi organizarea statului român, în formaţiunea lui dintru început. Indată însă ce evenimente deosebite au schimbat vechea organizaţiune politică, o nouă organizare bisericească a trebuit să i urmeze. Organizaţiunea această nouă, a venit abea în 1859, când cele două ţări surori: Muntenia şi Moldova, s'au unit într'un singur trup, sub domnia marelui domnitor *Alexandru Ioan I Cuza* (1859-1866). Biserica naţională românească, s'a îmbrăcat şi ea într'o nouă formă de organizare, corespunzătoare cu înfăţişarea pe care o luaseră şi Principatele unite. In cea dintâi constituţie a statului, din 1866, s'a introdus principiul *autocefaliei Bisericii ortodoxe naţionale,* ca o nădejde în viitor; deşi ţara încă nu ajunsese independentă. După consolidarea unirii, sub domnia principelui Carol I, se restabilesc

(1) Localitate pe Dunăre, în drumul dela Brăila spre Chilia, nu departe de punctul de unde se desfac cele trei guri. Pentru istoricul *Vicinei* vezi: G. I. Brătianu (Academia Română: Bulletin dela sect. historique. X, 1923, Bucureşti). vezi asemenea, N. Iorga: Condiţiile de politică generală.... An. Ac. Române 1912—1913 sec. Ist. p. 388.

(2) Diaconul Dr. Nicolae M. Popescu: Nifon II, patriarhul Constantinopolului, 1914, Bucureşti.

www.digibuc.ro

şi raporturile cu patriarhia ecumenică din Constantinopole cari fuseseră înăsprite din pricina atitudinei autoritare pe care o avusese predecesorul său, faţă de biserică. Puţin mai în urmă, se decretă *legea organică* a bisericii ortodoxe naţionale române şi se institui *Sfântul Sinod*, ca singura autoritate canonică supremă a bisericii româneşti (1872). Mitropolitul Ungrovlahiei, care ocupà cel mai vechiu scaun arhieresc şi ca rezident în capitală ţării, se proclamă : *Mitropolit Primat al României.*

După războiul glorios din 1877, ţara dobândeşte independenţa politică şi în curând se proclamă regat (1881). Biserica ortodoxă naţională cere şi ea şi dobândeşte *autocefalia* (1885), faţă de patriarhia ecumenică a Constantinopolului. Noua organizaţiune bisericească, ca biserică autocefală, sub conducerea unui sinod central, cu un mitropolit primat în frunte, a dăinuit şi ea atât, cât a fost în fiinţă şi forma poliică, din care ieşise.

Vremurile noastre au deschis noi orizonturi, pentru viitorul popoarelor. Neamul românesc, răsleţit de veacuri, sub stăpâniri străine, în urma războiului mondial (1914 1918), se încheagă într'un stat puternic înlăuntru şi respectat în afară. Aşezarea actualului stat român, cu realizarea unităţii naţionale, a trebuit, fireşte, să aducă şi pe terenul bisericesc, problema necesităţii unei noi organizări. Această organizare nouă, se face pe baza realităţilor istorice, cerute de noua înfăţişare politică, pe care a îmbrăcat-o statul român, având pe toţi Românii, grupaţi în aceiaş cârmuire politică. Constituţia din 1923, cuprindeà principiile, după care urmà să se facă noua organizare bisericească ; iar legea specială de *organizare bisericească,* cu statutul ei, din 1925, aduce la îndeplinire această îndrumare nouă, în viaţa bisericii noastre ortodoxe naţionale.

* * *

b) Starea politică şi bisericească a României de astăzi.

Este cunoscut, în deobşte, că patriarhatele din orient au ajuns de multă vreme, în stare de mare slăbăciune. Imprejurările în cari se găsesc, le-a adus în situaţia aceasta. Patriarhul din C-pole, de câteva veacuri în urmă, a alunecat pe povârnişul de a lucrà, mai efectiv, în ogorul strâmt al naţionalismului elin, decât în câmpia vastă a ortodoxismului Sub raportul cârmuirii bisericeşti, ca patriarh ecumenic, am puteà zice de altfel, că n'a fost niciodată o realitate, afară numai de faptul că toate bisericile ortodoxe, priveau la acest patriarhat ca la un *centru moral al întregii ortodoxii.* In vremile noastre însă, a devenit o curată ficţiune. Ecumenicitatea acestui patriarh s'a confundat cam totdeauna, cu tendinţele de expansiune paneleniste. Dovezi despre aceasta le aflăm la toate popoarele,

www.digibuc.ro

cari au primit creştinismul, prin misionari trimişi din C-pole ca: Bulgari, Sârbi, Ruşi (1) etc. Dar nu e nevoe să le căutăm în alte părţi. Istoria bisericii noastre, ni le arată, cu prisosinţă. Intr'adevăr, se cunoaşte condiţia sub care patriarhul din C-pole, Filoteiu, a aprobat înfiinţarea celui dintâi scaun mitropolitan din ţara românească: *Ca să aşeze întrî'nsul pe Iakint Critopulos*; *iar după dânsul să urmeze tot un grec* (2). Iakint introdu-se fără îndoială liturghia greacă în locul celei slavone, pe la oraşe şi'n unile mânăstiri. La Severin rânduește, după câtiva ani, iarăşi un grec, pe *Daniil Critopol.*

Mai eloquentă este însă lupta Moldovenilor cu această patriarhie, care voià a le impune un mitropolit grec, cum făcuse şi în Muntenia. Patriarhul le tot trimeteà mitropoliţi greci; iar Moldovenii îi alungau. Aşà s'a repetat de câteva ori; dar Moldovenii, nu s'au lăsat, până ce nu şi-au aşezat, în scaunul mitropolitan dela Suceava, pe *Iosif*, ca prim-mitropolit, al bisericii lor moldoveneşti. Şi cărora alte împrejurări s'a datorit împuiarea mânăstirilor noastre şi a bisericilor mai de seamă cu călugări greci, decât în scopul de răspândire a elenismului. Sub masca ortodoxismului, călugării greci erau misionarii panelenismului. Chiar domniile fanarioţilor au fost pregătite tot de către aceşti misionari, îmbrăcaţi în rasa ortodoxismului. Şi iarăşi, cărora alte tendinţe se datoreşte introducerea limbii greceşti, în slujba bisericii noastre, împotriva căreia au trebuit Românii să lupte mai mult de un veac (3); dar închinarea mânăstirilor şi stavropighiile nu erau nişte mici citadele greceşti în inima ţării noastre? Ajunsese o vreme că sinodul patriarhal din C-pole judecà şi depuneà pe mitropoliţii Ungro-Vlahiei, cum a fost cazul cu Antim Ivireanu, mitropolitul martir al intrigilor politice ale fanarioţilor şi alţii.

Aici îşi mutaseră grecii şi centrele lor de cultură grecească.

Academiile greceşti, înfiinţate, una la 1664, la Iaşi, sub Vasile Vodă Lupu şi alta la Bucureşti, în 1680, sub Şerban Cantacuzino, erau focare însemnate, de cultură grecească, pe pământul ţării noastre. Aceste academii, după mărturisirea unui

(1) N. Iorga-Hurmuzaki: vol, XIV, I p. 1—6 şi p. 8 n. 6.

(2) Miklosich şi Müller op. cit. L, p. 387—8.—Comp. N. Iorga: Condiţiile de politică generală în cari s'au întemeiat Bisericile Româneşti în veac. XIV—XV, An. Ac. Rom. vol. 35, II, 1912—1913, p. 387—411.

(3) N. Iorga: Ist. Bis. Rom. I, p. 215 sq. şi II, p. 9.

www.digibuc.ro

grec chiar, Elladios, erau cu mult superioare celor din răsărit (1). Ajunsese o vreme când şi domnitorul cu sfetnicii săi şi mitropolitul şi episcopii cu suitele lor, erau greci. Unii patrioţi perduseră nădejdea că va mai scăpà ţara de greci. Aşa, cronicarul *Neculcea*, scrià. Aşa socotesc eu, cu firea mea aceasta proastă, când a vrea Dumnezeu să facă, să nu fie rugină pe fier şi Turcii, în Ţarigrad, şi lupii să nu mănânce vite în lume atunci poate nu vor fi nici greci în Moldova şi Ţara Românească. Focul îl stingi, apa o iezeşti şi o abaţi în altă parte, vântul când bate, te dai în lături într'un adăpost, soarele intră'n nori, noaptea cu întunecimea ei trece şi se face lumină; iar de grec să scapi e cu neputinţă (2). Se puseseră cu tot dinadinsul şi prin toate mijloacele, ca să ne grecizeze. Astfel este adevărul lucrurilor, în trecut.

Năzuinţele acestea paneleniste au fost un rău pentru biserica ortodoxă. Ele au făcut ca, cu un ceas mai 'nainte să apară în sânul ortodoxiei, bisericile naţionale autocefale, fără o strânsă legătură între ele. — Fiecare popor, îndată ce, şi-a dobândit independenţa politică, a căutat ca să-şi căştige şi independenţa bisericească (3) Desrobirii politice, i-a urmat şi desrobirea bisericească, faţă de unelta panelenismului: *patriarhia ecumenică*. Şi aceasta, conform principiul consfinţit de sinodul ecumenic al IV şi de sinoadele următoare ca, starea de lucruri bisericească să urmeze stării de lucruri politice. Cu chipul acesta s'au format atâtea biserici autocefale, câte naţionalităţi sau state independente sunt; în afară de bisericile patriarhale autocefale, recunoscute încă din timpul sinoadelor ecumenice. Bisericile acestea naţionale, mărginite în graniţele ţărilor lor, sunt legate între ele, numai prin unitatea dogmatică şi canonică. Incolo, ele se dezvoltă şi organizează, potrivit cu împrejurările locale şi însemnătatea politică a statelor lor. Starea de înflorire a acestor biserici, ca şi decadenţa lor, este în strânsă legătură cu a statelor lor. — Este însă o pagubă pentru biserica ortodoxă universală, privită în rolul şi chemarea ei. Pentrucă, orice s'ar susţine,

(1) Isidor Ieşan: Secta paterenă în Balcani etc. Bucureşti, 1912, p. 558.

(2) Letopisiţi II, p. 229.

(3) Ruşii s'au declarat independenţi de patriarhie din 1589; Muntenegru şi Biserica sârbească din Carloviţ la 1765; Mânăstirea Munt. Sinai în 1782; Grecia în 1850; Bulgaria în 1872; Bucovina în 1873; Serbia în 1879; Bosnia şi Herţegovina în 1880; iar România la 1885.

www.digibuc.ro

o biserică ortodoxă autocefală este cercuită în marginele politice ale statului căreia aparţine şi nu-şi poate atinge, pe deplin, scopul său. Ea devine ca o pasăre cu aripele tăiate. Slujeşte mai mult la scopuri pământeşti, fiind în neputinţă de a se avântà către regiunile cereşti. Biserica lui Hristos însă, îşi are împărăţia sa, care „nu este din lumea aceasta". E drept, a fost întemeiată pe pământ şi pentru lumea pământească. Menirea ei e însă *cerul*. Spre această împărăţie trebuie să tindă mai întâi, gândul unui adevărat apostol a lui Hristos şi al slujitorilor bisericeşti, în general.

Fireşte. Bisericile ortodoxe autocefale, ca biserici naţionale, trebuie să ţină seamă şi de năzuinţele lor şi chiar să se identifice cu ele; dar, *numai când aceste năzuinţi sunt bazate pe principiile evanghelice şi ţintesc spre sporirea vieţii creştine*. A sluji însă mai mult intereselor vremelnice ale vieţii celei pământeşti şi a uità de calea spre cele cereşti, nu este o atitudine apostolică. Şefii Bisericii nu trebuie să uite niciodată, că creştinismul este aluatul; iară lumea este coca, pregătită şi aşezată spre dospire. Nu coca este pusă spre dospirea aluatului, ci aluatul va trebui să schimbe coca, pentrucă pâinea ce va ieşi dintr'însa să fie mai bună la gust, mai superioară ca calitate şi mai sporită ca cantitate.

Problema, fireşte, nu este uşoară. Ea însă merită a fi studiată. Calea urmată de sf. apostoli şi practica milenară a bisericii, ne va uşurà, în dobândirea rezultatului dorit.

In afară de aceasta, în sfera acţiunilor din afară, bisericile acestor state, ca şi popoarele lor, întreţin între ele, raporturi de prietenie, dar adesea şi de duşmănie. Intre naţionalităţile din peninsula balcanică cu deosebire, animozităţile şi prigonirile se nasc şi se întreţin, prin intrgile clerului acestor bisericuţe naţioale (1). De unde bisericile aceste ar fi trebuit să fie contopite între ele, sau cel puţin unite prin legătura dragostei evanghelice, pentru a deveni izvorul înfrăţirii dintre aceste popoare şi pavăza păcii, au devenit din potrivă, unelte active ale urii şi duşmăniei dintre popoarele lor. E prin urmare o totală răsturnare

(1) C. *Noe*: *Aromânii şi patriarhatul Român.*: Tribuna, Ianuarie-Fevr. 1925, p. 6, sqq.—Comp. Aurelio *Palmieri* în „l'Europa Orientale", Fevr. 1926, p. 102—103, reprodusă cu comentarii de Arhim. I. Scriban, în B. Ort. R. 1926, p. 219—229.—Vezi şi M. *Pinetta*: „Patriarhatul Ecumenic şi repr, săi în Macedonia". *Peninsula Balcanică*", Martie, 1925.

www.digibuc.ro

a scopului creştin, pentru care a fost întemeiată biserica lui Hristos, crearea acestor autocefalii naţioale, ca răspuns împotriva panelnismului ecumenic (1).

II. Biserica românească, faţă de celelalte biserici ortodoxe, după războiul mondial,

Inainte de marele război mondial, era o biserică ortodoxă care se impunea celorlalte, din toate punctele de vedere. Era *biserica pravoslavnică a Rusiei.* După războiu, marea împărăţie a Rusiei prăbuşindu-se, aceiaşi soartă o avu şi biserica sa. Locul ei, în îndrumarea bisericii ortodoxe, este astăzi slobod. Ortodoxia de pretutindenea este dezorientată. Creştinii din răsărit cu deosebire, cari mai înainte aveau şi ei un stâlp de reazim, un popor, al cărui glas era ascultat, au rămas astăzi la voia întâmplării. Asupriţi şi izgoniţi de către duşmanii lor seculari, se uită de jur împrejur, cu ochii îndreptaţi spre celalte biserii ortodoxe şi aşteaptă să vadă de unde li s'ar ivi o mână de ajutor. Ne ivindu-se, la timp, acest ajutor, din nici o parte duşmanii ortodoxiei: păgâni şi creştini, lovesc în ei din toate părţile. Cea mai puternică lovitură o îndreptează însă păgânii din Angora asupra şefului bisericii ortodoxe, a patriarhului ecumenic din C-pole, ştiind că, dacă vor bate păstorul, se vor risipi oile turmei. Intr'un chip sălbatic, în primăvara anului 1925, bătrânul patriarh, Constantin VI, a fost maltratat, sub ochii noştri, scos din scaun şi izgonit, din cuprinsul stăpânirii otomane, ca cel din urmă individ, sub pretexul ridicol, că nu era născut în periferia diocezei patriarhale (2) Ar fi ţintit ei poate să desfiinţeze cu totul şi scaunul patriarhal, cel ilustrat de un Grigore Teologul, Sf. Ioan gură-de-aur, Nectarie, Tarasie, Fotie şi alţi bărbaţi iluştri ai ortodoxiei, dacă nu ar fi fost intervenţii diplomatice, din partea unora dintre puterile Europene, între cari şi sf. Sinod al Bisericii noastre ortodoxe naţionale.

Dar providenţa dumnezeiască, care conduce totul în lumea această, schimbă planurile puterilor duşmane. Şi minunată coincidenţa! Tocmai pe vremea în care patriarhul ecumenie, *Constantin*, — scos din scaun şi alungat peste graniţa turcească — îşi căută un adăpost, mai întâi la Salonic, unde oarecând sălăşluise şi marele apostol al neamurilor şi mai în urmă în chinoviile Atosului (3). Biserica ortodoxă românească, în puterea autocefaliei sale, susţinută de braţul puternic al statului Român, în

---

(1) *Nichifor Crainic*, în ziarul „*Cuvântul*" şi rev. „Crucea" No. 20 din 1925. — Comp. Arhim. *I. Scriban*: *Economia Naţională*, Martie 1925.

(2) *Nichifor Crainic* în ziarul „*Cuvântul*" şi rev. „Crucea" No. 20, 1925. Comp. Biserica Ortodoxă Română, 1925. p. 115—118 şi 366.

(3) Apostolul: Curierul arhiepiscopiei Ortodoxe Romnâne din Bucureşti, II, 1925 p. 25, 26.

www.digibuc.ro

virtutea suveranităţi sale: *proclamă la Bucureşti pe primatul României*, ca: **patriarh al bisericii ortodoxe autocefale române.** E, de sigur aceasta, o coincidenţă minunată! Căci, pe când cumpăna sorţii îşi coborà, acolo, la C-pole, un taler al său, apăsat de robie, decadenţă şi ruşine; la Bucureşti, îşi înalţă pe celălalt, falnic de libertate şi mărire.

Această înaltă demnitate bisericească, *demnitatea patriarhală* era cerută acum, ca să fiinţeze şi în biserica ortodoxă românească, pentru mai multe motive:

I. Statul român numără astăzi 18.000.000 locuitori, în marea lui majoritate, creştini ortodoxi. Nici unul dintre statele vecine ortodoxe, de formaţiune nouă post-belică, nu are acest număr de creştini ortodoxi. Pentru un aşa număr de creştini ortodoxi, fireşte că, titlul de mitropolit primat, nu mai corespundeà, cum au crezut de cuviinţă că nu mai corespunde şi alte state ortodoxe, cu un număr mai mic de locuitori ca noi.

II. Biserica ortodoxă autocefală românească, a avut încă dela primele ei începuturi de organizare, o situaţiune de superioritate, faţă de celelalte biserici surori. Aşa mitropolitul Ungro-Vlahiei, s'a bucurat cel întâi, chiar dela aşezarea lui, de atribuţiuni patriarhale. Titulatura sa era: ἱερώτατος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Οὐγγαρίας καὶ Πλαγηνῶν(1).

Ca exarh al planurilor, adică *locţiitor al patriarhului ecumenic din Constantinopole peste plaiuri*, el, în afară de biserica sa—avea dreptul de a hirotonisi pe mitropolitul Ardealului şi acesta de la dânsul primeà îndrumări, în chestiunile mai însemnate, ale bisericii sale. Se numeà mitropolit al „Ungro-vlahiei" adecă al Vlahiei de către Ungaria, spre a o deosebi de Vlahiile balcanice. Mai târziu, se mai numeşte şi al Ancirei; iar din 1776, depe vremea lui Alexandru Ipsilanti, al Cezariei Capadociei; adică cel întâi mitropolit după patriarhul de Constantinopole, şi vicar al lui. În această calitate, el era ca un fel de *copatriarh*, având dreptul de a hirotonisi arhierei, pentru scaunele de episcopi şi mitropoliţi din ţinuturi, cari făceau parte din jurisdicţiunea patriarhatului ecumenic.

Mitropolitul Moldovei, la sfârşitul sec. XVI, aveà şi el, recunoscute de întreaga ortodoxie, semnele demnităţii patriarhale.

III. Până acum ne-am mulţumit cu titlul de mitropolit; iar de la unirea principatelor, am împrumutat din apus, dela primatul Ungariei titlul de „mitropolit *primat*". Aceasta am făcut-o, din raţiunea numerică a creştinilor din principate şi spre a se deosebi, în ordinea bisericească, un mitropolit de altul, potrivit

(1) Acta patr. Const. II, p. 404. — Comp. H. Gelzer: Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte. Texte der Notitiae episcopatuum, ein Beitrag zur Byz. Kirchen und Verwaltungsgeschihte. München, 1901, p. 610, — Vezi şi Arhier. Ghenadie Enăceanu: Titulatura mitropoliţilor Ungro-Vlahiei în: Biserica Ortodoxă Română, 1880 p. 135—149.

www.digibuc.ro

rânduielii canonice, care este în biserica ortodoxă, încă dela începutul ei. Astăzi însă, numărul ierarhilor s'a ridicat la 19, cu 5 mitropoliţi. Se impuneà deci, ca mitropolitul capitalei, să ia titlul cel mai de onoare, pe care-l are biserica ortodoxă: Acela de *patriarh.* — Deosebit de aceasta, în ţara noastră, acum după războiu, sunt şi culte eterodoxe, cari au ierarhi cu titlul de arhiepiscopi şi mitropoliţi. Şi acest fapt cereà, ca biserica dominantă a statului român, să se deosebească de dânsele, având un şef, cu un titlu mai superior ca dânsele.

IV. Rămsăesem singurul popor ortodox, cu un simplu *mitropolit primat,* în fruntea bisericii sale autocefale (1). Toate celelalte popoare ortodoxe autocefale, unele, şi-au avut, altele 'şiau, patriarhii lor. Să cuveneà dar să-l avem şi noi. Şi'l avem.

3. *Procedura* a fost aceasta: Fiind covocat sf. Sinod, în sesiunea de toamnă a anului 1924, a fost prorogat până în anul 1925. In şedinţa din 4 fevruarie, acel an, I. P. S. mitropolit *Pimen* al Moldovei şi Sucevei, delegat de către sf. Sinod, ca membru senior al episcopatului nostru, a făcut propunerea, ca *mitropolia Ungro-Vlahiei,* să fie ridicată la rangul de *patriarhie*; iar mitropolitul ei, *Dr. Miron Cristea,* ca primat al României, să ia titlul de: **Patriarh al Bisericii ortodoxe naţionale Române,** cu reşedinţa în Bucureşti (2). Propunea aceasta, semnată şi de

(1) Excepţie face biserica autocefală din *republica grecească,* care vede în persoana patriarhului ecumenic din C-pole şi în celelalte patriarhate ortodoxe, orientale, pe reprezentanţii supremi ai bisericii greceşti. Şi totuşi, mitropolitul Atenei, poartă titlul de arhiepiscop şi *macariotatos*— demnitate patriarhală (2). Vezi, legea de organizare a bisericii greceşti, în Biserica Ort. Română 1924, p. 577 sqq.

(2) *I. P. S.* **Patriarh, Dr. Miron Cristea,** s'a născut la 1868, Iulie 20, când se prăznuieşte sfântul prooroc Ilie, în satul *Topliţa românească,* din Transilvania. Părinţii săi au fost, săteanul fruntaş: *Ion Herţa* din Săliişte şi soţia sa *Florica,* ambii cinstiţi muncitori şi cu frică de Dumnezeu.

Din botez i se dete numele de Ilie sau „*Elie*" cum se obişnuià a se zice în partea locului. Terminând şcoala primară, a fost dat la liceul din Năsăud, pe care l-a terminat, cu succes, în 1887. Studiile teologice le-a făcut la seminarul Andreian din Sibiu, între 1887—1890, după care a fost numit învăţător în orăşelul *Orăştie,* 1890—91. Dragostea de învăţătură, îl făcu ca, între 1891- 1895, să continuie studiile la Budapesta, unde se ocupă cu literile şi filosofia, pe care le termină cu succes, fiind proclamat *doctor în filosofie,* la 3/15 Mai, 1895, cu o lucrare susţinută ca teză, asupra vieţii şi operilor lui Eminescu, (*Eminescu élete és müvei*). Intors la Sibiu, între anii 1895-1910, a ocupat postul de secretar arhidiecezan şi asesor consistorial. La 8/21 Sept, 1897, a fost prohirisit citeţ, de către mi-

www.digibuc.ro

alţi ierarhi ai bisericii noastre, a fost acceptată, în mod solemn, de către sf. Sinod, care a însărcinat pe P. S. *Vartolomeu*, episcopul Râmnicului Noului Severin, ca să redacteze „*actul sinodal*“ (2). Acest act a fost citit în aceiaş şedinţă şi aprobat, cu însufleţire, de către toţi membrii sf. Sinod (3). In urmă, a fost înaintat, pe deoparte guvernului, spre a întări acest fapt, printr'o lege specială; iar pe de altă parte, celorlalte biserici surori ortodoxe, spre recunoaştere, potrivit vechilor rânduieli canonice ale bisericii ortodoxe universale.

Guvernul, primind actul sinodal, a alcătuit de îndată un proiect de lege, pe care, cu deosebit mesaj regal, l'a depus, prin ministrul Cultelor şi Artelor, pe biroul senatului, în şedinţa din 12 Fevruarie 1925, cerând extrema urgenţă, care se admite. Proiectul a fost votat, fără nici-o modificare, cu o majoritate de 89 v. contra 2. La 17 Fevruarie a fost depus la cameră, care l-a admis, cu *unanimitate de voturi*, spre bucuria

---

tropolitul *Miron Romanul*. Imbrăţişând viaţa monarhală, i s'a dat numele de *Miron*, după acela al mitropolitului Ardealului, părintele său sufletesc.

La 30 Ianuarie 1900, a fost hirotonisit ierodiacon, în catedrala din Sibiu, de către mitropolitul Ioan Meţianu; iar la 8/21 Septemvrie 1901, a fost ridicat la rangul de arhidiacon. In duminica Rusaliilor, 1908, a fost ridicat la treapta de protosinghel. La 21/4 Nov. 1909, a fost *ales* episcop al Caransebeşului. La 15 Aprilie 1910, a fost ridicat la rangul de *arhimandrit*; iar la 3 Mai 1910, a treia zi de Sf. Paşti, a fost hirotonisit *arhiereu*, în catedrala din Sibiu, de către mitropolitul Ioan Meţianu, însoţit de episcopul Aradului, Ioan Pap. La 11 Aprilie, 1910, a fost întărit episcop al Caransebeşului, de către împăratul rege Frantz-Josef I; iar la 8 Mai (1910) a fost instalat ca episcop al numitei eparhii, pe care o păstoreşte, cu râvnă, până la 31 Dec. 1919, când a fost ales *mitropolit primat al României* întregite, primind investirea regală, la 1 Ianuarie 1920.—In sfârşit, la *4 Fevruarie 1925, a fost înălţat la* **demnitatea patriarhală**. I. P. S. S. conduce şi astăzi cârma Bisericii noastre ortodoxe naţionale, cu multă pricepere, râvnă şi demnitate. Bis. ort. Rom. 1925, p. 1717. *Apostolul*, curier. arhiep. ort. Rom, din Bucureşti, număr festiv pe Noemvrie, 1925. — Vezi şi *R. Cândea*, rectorul Univ. din Cernăuţi: *Patriarhul Miron Cristea*, 1925, Cernăuţi.

(2) I. P. S. *Pimen*, fiind bolnav, propunerea a fost citită în Sf. sinod, în ziua de 4 Fevruarie, de către I. P. S. Nectarie, mitropolitul Bucovinei. Vezi: Patriarhia Românească, op. cit. p. 20 sqq,

(3) Numai din dorinţa de *mai bine* şi fără nici un sentiment de opoziţie, faţă de înfiinţarea patriarhiei şi cu atât mai puţin, faţă de persoana *primului patriarh*, — P. S. *Visarion* al Hotinului, *singur*, a fost de părere că, înfiinţarea patriarhiei române, este prematură. Această părere a fost citită în şedinţa intimă a Sf. Sinod, din 11 Fevruarie 1925. Este publicată în ziarul „Crucea“, 1 Iunie, 1925.

www.digibuc.ro

şi mulţumirea tuturora, La dezbateri, au luat cuvântul, reprezentanţi autorizaţi din toate partidele politice. Toţi au fost într'o unitate de cugete şi simţiri. N'a fost un singur murmur din partea cuiva. Din potrivă, aprobări unanime, cu strigăte entusiaste şi aplauze prelungite. Cuvântările cari s'au rostit de către bărbaţii noştri politici, ca şi răspunsurile date de către primul patriarh al României, au fost la înălţimea împrejurărilor, spre cinstea bisericii şi a neamului nostru. O mai mare însufleţire generală, a rare ori s'a văzut în incinta celor două corpuri legiuitoare. Era faptul deosebit, era evenimentul cel mare, cerut de glasul vremii, cari înalţă sufletele şi mişcă pe toţi, cu aceiaş putere. Legea înfiinţării patriarhatului român, învestită cu sigiliul statului şi semnată de către M. S. Regele, a fost promulgată şi publicată prin „Monitorul oficial", pe ziua de 25 Fevruarie 1925 (1). Patriarhul României va purta titlul de: „*Arhiepiscop al Bucureştilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei şi* **Patriarh al bisericii ortodoxe Române**".

Legea de înfiinţare a patriarhului român, a fost votată repede. Urmà să se facă *investirea* şi *intronarea*. Aceste solemnităţi au trebuit, însă să se amâne până toamna, din diferite împrejurări (2).

Tomosul patriarhal. La sfârşitul lunei Septembrie, o delegaţie a patriarhului ecumenic din C-pole, aduce „tomosul patriarhal" de recunoaşterea patriarhiei române, însoţit de gramata patriarhală (3). Acest „Tomos" a fost citit, cu deosebită solemnitate, în catedrala patriarhală de către delegaţii patriarhiei ecumenice; iar I. P. S. Patriarh a mulţumit I. P. S. patriarh ecumenic, *Vasilie III*, de frumoasele cuvinte prin cari îşi arată mulţumirea de înălţarea bisericii autocefale române, la rangul de patriarhie.

---

(1) Legea şi dezb. parlam. în: *Patriarhia Română*. op. cit. p. 43—110.

(2) I. Trebuia să sosească „tomosul" patriarhului ecumenic de recunoaştere. II. Trebuiau făcute invitaţiile celorlalte Biserici ortodoxe. III: Odajdiile şi crucea patriarhală, comandate la Paris, nu erau gata. IV Un alt motiv şi cel mai principal, era boala M. S. Regelui, căruia medicii îi prescriseseră o cură în Franţa, la Bagnolles, unde trebuia să plece în grabă şi să stea câtva timp spre a-şi face cura.

(3) Patr. Rom. p. 127 sqq. — Această delegaţie fusese şi în Polonia, la Varşovia, unde dăduse „tomosul" de recunoaşterea Bisericii Ortodoxe de acolo ca biserică autocefala". Acum la întoarcere îşi îndeplineşte sarcina ce i se dase şi faţă de Biserica ortodoxă română.

www.digibuc.ro

La 29 Octombrie I. P. S. S. Dr. *Miron Cristea*, a fost întărit, prin Inalt decret Regal, în scaunul de: „*Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*“ (1).

4. *Investitura.* Ceremonialul investirii s'a făcut duminică 1 Noemvrie, cu un deosebit fast şi după un program mai înainte stabilit. Se făcuseră pregătirile. Cu câteva zile mai înainte, încep a sosi la Bucureşti, delegaţiile tuturor Bisricilor ortodoxe autocefale. Sâmbătă 31 Octomvrie seara, se săvârşeşte o priveghere, cu trei arhierei, în biserica catedrală a patriarhiei, în prezenţa patriarhului şi a tuturor delegaţilor. Duminică, 1 Noemvrie, de dimineaţă, s'a săvârşit sfânta leturghie, cu mare solemnitate. După sfârşitul sf. leturghii, toţi membrii sf Sinod, îmbrăcaţi în odăjdii scumpe, în frunte cu I. P. S. Patriarh şi cu toate delegaţiile, însoţiţi şi de Ministrul Cultelor şi Artelor, au pornit în trăsuri regale, sub escortă de gală, la palatul Regal. Aci au fost introduşi în sala mare de recepţie. Exact la 11, a intrat în sala tronului, M. S. Regele, împreună cu toată familia regală. Aci erau adunaţi toţi înalţii demnitari ai statului. Patriarhul, înconjurat de suita sa, au fost introduşi în sala tronului, fiind rânduiţi a sta în faţa M. S. Regelui. Ministrul Cultelor, citeşte mai întâi decretul regal de învestitură. După aceasta, mitropolitul Moldovei, ca senior, a înmânat Suveranului, cârja patriarhală, care la rândul său, a încredinţat-o patriarhului, zicând: „*Iţi încredinţez cârja patriarhală şi'ţi urez să păstoreşti, în pace, pe toţi credincioşii Ţării*“. Patriarhul, luând cârja, mulţumeşte Suveranului, printr'o caldă şi impresionantă cuvântare, la care M. S. Regele răspunde, cu cuvinte pline de frumuseţe şi de căldură sufleasca. După învestitură, toţi se coboară în curtea palatului, de unde se formează un cortegiu impunător compus din tot clerul, îmbrăcat în sfintele odăjdii albe, aşezat în ordinea ierarhică, după cari urmà patriarhul, însoţit de toţi înalţii demnitari ai Statului, cari luaseră parte la învestitură şi mult popor drept-credincios, toţi îmbrăcaţi în haine de ceremonie. In cântecele corurilor dela toate bisericile, a elevilor şi elevelor dela toate şcolile din Capitală, în sunetele clopotelor dela toate bisericile din Bucureşti şi'n aclamaţiile entuziaste ale poporului, este condus Patriarhul, pe jos, în procesiune, dela palatul Regal, până la catedrala patriarhală. O ceremonie mai impunătoare şi un entuziasm mai mare ca atunci, a rare ori s'a mai văzut, în capitala ţării noastre.

5. *Intronarea.* Cortegiul ajuns la catredală, intră înlăuntru şi se sevârşeşte un Tedeum, după o anumită rânduială (2)

---

(1) Decret No. 2964 din 29 Oct. (Monit. of. No. 239/925), unde e publicat şi *programul de investitură şi întronare.*

(2) Vezi: *Rânduiala doxologiei* de aşezare pe scaunul de patriarh întronare. — Tipografia cărţilor Bisericeşti, 1925, Bucureşti.

www.digibuc.ro

La timpul cuvenit, mitropolitul Moldovei şi al Bucovinei, au prezentat Patriarhului: epitrahilul, omoforul, mitra, crucea şi engolpionul, cu care l-au îmvesmântat şi împodobit. După aceasta, patriarhul urcă treptele tronului patriarhal. Mitropolitul Moldovei pronunţă cuvintele sacramentale: „Vrednic este“; cari se repetă de trei ori, cântat de tot clerul. Ministrul cultelor citeşte apoi *decretul regal de intronare*, în scaunul de patriarh al României, după care urmează cuvântările de felicitare, din partea reprezentanţilor clerului, delegaţilor străini şi guvernului, cărora le mulţumeşte călduros, I. P. S. Patriarh. Serbarea s'a încheiat cu o agapă servită la ora 1, în camera Deputaţilor, la care iau parte, toţi demnitarii bisericii şi ai ţării. Şi aci s'au ridicat toasturi în sănătatea şi onoarea noului patriarh. — La ora 5 p. m., s'a dat un „concert religios“ la Ateneul Român, de către soc. corală „Carmen“; iar seara, a avut loc un dineu de gală, la palatul regal (1). A doua zi, la 2 Noemvrie, au prezentat felicitări I. P. S. Patriarh, reprezentanţii tuturor instituţiile culturale. La ora 4 p. m. Soc. ort. a femeilor române, a organizat o primire festivă a I. P. S. patriarh şi a înalţilor prelaţi străini, în localul internatului acelei societăţi. — La 3 Noembrie, patriarhul a ţinut o *conferinţă intimă*, fără caracter oficial, cu membrii Sf. Sinod şi cu delegaţii bisericilor ortodoxe, în vederea convocării unui sinod ecumenic sau cel puţin a unei adunări cu delegaţi, ai întregii biserici ortodoxe. — La 4 Noembrie, Patriarhul s'a prezentat Senatului ţării, care l-a întâmpinat, la intrare şi l-a salutat, cu ovaţii entuziaste şi sărutări de mână. Patriarhul i-a binecuvântat, mulţumindu-le tuturor, cu cuvinte pornite din inimă şi arătându-le că cinstea care i s'a dat şi călduroasele manifestări de dragoste ce i se arată, se răsfrâng asupra bisericii ortodoxe naţionale şi a întreg neamului nostru românesc, în genere.

Astfel a luat fiinţă patriarhatul Bisericii ortodoxe române (2).

16. *Năzuinţele spre viitor. Ca închiere* ţinem a face aceste reflexiuni asupra legăturilor ce trebue să existe între bisericile autocefale cari de şi fiecare sunt de sine stătătoare, totuşi formează o singură biserică: *Biserica creştină ortodoxă apostolică*

(1) Vezi „Apostolul“ cur. arhiep. ort. rom. II, No. 19—21 p. 172 sqq.

(2) Pe când în ţară, toţi îşi manifestă bucuria faţă de această nouă înfăptuire săvârşită în Biserica românească, unii scriitor greci, îşi manifestau resentimentele, că n'ar fi fost pe placul lor. Vezi: B. Ort. R. 1926, p. 224.

www.digibuc.ro

a orientului. Infiinţarea pairiarhatului românesc, noi o socotim ca un eveniment de mare importanţă în rostul promovării ortodoxiei. Nu este aici vorba de o simplă înălţare de tron şi o schimbare de titlu. Gândul şi dorinţa tuturor Românilor este, ca întronarea patriarhatului românesc să aducă şi o *rodnică activitate bisericească*, corespunzătoare cu această înaltă demnitate. Să se înceapă o eră nouă, pentru viitorul bisericii ortodoxe universale în general şi al Bisericii noastre naţionale, în special.

Năzuinţele acestea spre viitor ale patriarhatului românesc e încheagă, în cuvinte scurte, însuşi patriarhul, în cuvântarea sa rostită în camera deputaţilor, îndată după votarea legii patriarhatului, zicând: Patriarhia română dorim să devie, ceiace cu toţii voim: „Un far de lumină şi căldură, care să lumineze şi să „încălzească până în cele mai adânci cute, inimile tuturor fiilor „ţării, de sublimele învăţături ale Mântuitorului; ca astfel, fiecare „cetăţean, în toate acţiunile particulare şi obşteşti, să fie călăuzit „de cinste, corectitate şi să aibă ca scop: *binele obştesc.* Iară „de altă parte, acest far să-şi arunce lumina şi căldura sa, cât „mai intensiv şi asupra popoarelor îndepărtate, de-o credinţă „cu noi, precum şi asupra acelora, cu cari avem legături, în„frăţindu-le pe toate, pe temelia iubirii evanghelice“ (1).

Este însă o altă latură care este lăsată în nelucrare. Este problema *strângerei raporturilor canonice între diferitele biserici ortodoxe autocefale şi lipsa unei unităţi de conducere.* Un lucru este de netăgăduit: Şefii bisericilor ortodoxe autocefale, ai diferitelor state, stau în raporturi foarte puţin apropiate unii de alţii. Nu există o strânsă legătură între dânşii, nu există o unitate de vederi şi cu *atât mai* puţin, *un plan unic de activitate bisericească.* Mai mult. Nu caută să găsească măcar prilejuri de a se cunoaşte între dânşii. Mărginiţi în cercul activităţii bisericilor lor naţionale şi stăpâniţi poate şi de orgoliul situaţiunii lor,uită adesea de chemarea înaltă mesiancă pe care o au, de a se adună unii cu alţii, cât mai des; căci Domnul a zis, că „unde sunt doi sau trei adunaţi în numele meu, acolo sunt „şi Eu în mijlocul lor“. — Urmaşii apostolilor, uită că, mai pre sus de toate, ei au datoria de a *stărui* în propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu şi în purtarea de grijă de *toate neamurile* (2); iar nu de a se mărgini exclusiv, la un popor. Dacă ţările au

(1) Apostolul II. p. 28. — (2) Matei, XXVIII, 14.

www.digibuc.ro

frontiere, biserica lui Hristos este fără graniță. *Universalitatea este una din însușirile esențiale ale bisericii.* Mântuitorul porunceşte: Mergeți în *toată lumea*, predicați evanghelia la *toată zidirea* (1). Potrivit acestei porunci, sființii apostoli se răspândeau la predică în diferite direcțiuni, la anumite timpuri însă şi în împrejurări mai grele, se adunau la un loc şi chibzuiau împreună, cum să lucreze în anumite cazuri. Hotărîrile lor, erau literă de evanghelie pentru toți. Sinodul apostolic ne înfățişează destul de luminat acest chip de a lucrà, spre binele şi în folosul bisericii de pretutindenea.

Care ar fi calea de urmat în viitor? La aceasta am voit să ajungem. Trebuiesc găsite, cât mai grabnic, mijloacele de apropiere între diferitele biserici ortodoxe autocefale. Trebueşte croită o cale nouă, pentruca şi *biserica ortodoxă universală*—ca şi biserica papistaşă (2) şi până la un punct şi cele reformate—să aibă o *unitate de conducere efectivă*; iar nu numai o umbră, cum este astăzi. In scopul acesta, trebuesc mai întăi a se găsi mijloacele de strângerea legăturilor dintre biserica noastră şi bisericile surori ortodoxe din jurul țării noastre, între cari astăzi, din nefericire, sunt nişte legături slabe cu desăvîrşire, mărginindu-se mai mult la câte o corespondență oficială, atât de rară şi uneori rece!

E vremea ca legăturile acestea să se strângă. Despărțite de multă vreme, pe considerațiuni politice, trebue numai decât să se unească, pe *temeiuri evanghelice*, pentru întărirea bisericii şi a credinții ortodoxe întregi şi chiar pentru armonizarea raporturilor politice, dintre popoarele ce o alcătuesc. Dar asemenea unire, nu se va putea înfăptui, până nu ne vom cercetà reciproc, prieteneşte şi nu ne vom cunoaşte de aproape (3). Pe lângă acestea, păzirea numai a unității dogmatico-canonice, de către diferitele biserici ortodoxe autocefale, cari alcătuesc biserica ortodoxă universală, socotim că nu este de ajuns. Trebuesc a se extinde aceste norme de conducere unitară şi

(1) Marcu, XVI, 15.

(2) *Onisifor Ghibu:* Infiinţarea patriarhatului românesc, Cluj, tip. Impr. Lapkiadö, 1925, extras din „Societatea de mâine" No. 9, 1925, Cluj, vede în înfiinţarea patriarhatului românesc posibilitatea unirii bisericii ortodoxe cu cea papistaşă. E combătut în Biserica ort. Rom. 1924, p. 378 sqq. de către Archim. Iulius Scriban.

(3) P. S. Visarion al Hotinului în „Crucea", organ bisericesc, Bucureşti, III, No. 18 din 15 Octomvrie, 1925.

www.digibuc.ro

asupra altor puncte cari să păstreze unitatea şi în fond şi în formă, aşà că ori în care Biserică ortodoxă vei intrà, să cunoşti, dela prima înfăţişare, că ai de a face cu o biserică ortodoxă.

Ca ultim cuvânt, putem adăugà faptul cá I. P. S. nostru patriarh Dr. Miron Cristea, a crezut nemerit, ca imediat după sfârşitul serbărilor investirii şi întronării sale, să ţină o conferinţă la patriarhie, cu delegaţii Bisericilor ortodoxe de pretutindeni, cari luaseră parte la acele serbări. Scopul acestei conferinţe. după cât s'a putut aflà, a fost tocmai de a se începe o mişcare de strângerea raporturilor între bisericile ortodoxe. După multe discuţiuni s'a ajuns la înţelegerea, ca să se convoace un „sobor sau cel puţin o conferinţă a bisericilor ortodoxe", la muntele Atos. Cine să-l convoace, cu ce mijloace şi în ce timp, a rămas să se hotărască ulterior, după ce delegaţii vor împărtăşi această dorinţă şi şefilor lor respectivi.

De dorit ar fi, ca Biserica noastră ortodoxă românească, care şi în trecut a dat destule dovezi de iniţiativă şi a făcut mari jertfe pentru apărarea şi susţinerea ortodoxiei, să fie şi de data aceasta, la înălţimea cerinţilor vremii. Aceasta este dorinţa scriitorului acestor rânduri şi nu mă îndoiesc a afirmà că este şi dorinţa tuturor Românilor, cu dor de ţară şi de legea noastră creştină ortodoxă.

---

www.digibuc.ro

CURRICULUM VITAE.

Născut la 5 Dec. 1870, în comuna Ciumaşi, Jud. Bacău, din părinţi români: Ioan şi Maria Pocitan. Cursul primar, l'am făcut în Bacău, la şcoala domnească No. 1, sfârşind în 1884. Seminariul gr. I, l'am absolvit la Roman, în 1888, ca *premiant I*; iar gr. II, l'am făcut la Seminarul «Nifon Mitropolitul» din Bucureşti, între anii 1890-93.

Bacalaureat în ştiinţe şi litere, cu diploma Universităţii din Bucureşti, No. 4228. Univ. şi Minist. No. 4780., 1894.—Absolvent al facultăţii de drept (1898).—Licenţiat al facultăţii de teologie din Bucureşti (1897): *Magna cum laude.*

1. *Preot paroh* al bisericii Sf. Voevozi din Bucureşti, dela 1897 până astăzi. Mi s'au dat toate distincţiunile preoţeşti. Am fost membru în *consistoriul spiritual şi apelativ* depe lângă Sf. Mitropolie din Bucureşti, până în 1914, când am fost numit, superior al capelei române din Paris (1914-1915).

2. *Preot militar.* Isbucnind războiul mondial, am fost chemat, în calitate de *Sub-şef al serviciului religios depe lângă cartierul general al armatei române.* Ca preot militar, am fost asimilat *gradului de Maior* şi propus la gradul de *Locotenent-Colonel.* In această însărcinare am servit 6 ani, (1916-1922), cu credinţă şi devotament, fiind distins de către şefii mei. Mi s'au acordat mai multe decoraţiuni române şi străine. Am scos şi o carte de rugăciuni pentru ostaşi: **Inarmarea sufletească a ostaşului român**, în colaborare cu şeful serv. religios, mult regretatul Iconom *C. Nazarie.* Această carte a apărut în două ediţiuni: Bârlad (1917) şi Iaşi (1918).

3. *Profesor secundar*, în urma examenului de capacitate pentru religie şi l. română, din 1900, la care *am fost clasificat I.* Am funcţionat la *gimnazul din Târgovişte* şi la *seminariul pedagogic universitar din Bucureşti*, 9 ani. Astăzi sunt profesor de religie, cu *titlul definitiv*, la liceul „*Sf. Sava*" şi «*Mihai Viteazul*», din Capitală.

Ca profesor, am fost: Membru în comisia pedagogică; membru în comisia pentru cercetarea cărţilor didactice de învăţ. religios secundar; delegat pentru controlul învăţăm. secundar particular etc. Publicaţiunile ce am imprimat se arată pe foaia dela sfârşitul acestei lucrări.

www.digibuc.ro

LUCRARI DE ACELAŞ:

1. *Rudenia şi Afinitatea ca impediment la căsătorie, în Dreptul Roman, Român şi Bisericesc.* 1897. Bucureşti. Tipărită de către Fundaţiunea Universitară „Carol I".
2. *Compendiu de Drept Bisericesc.* Bucureşti 1898.
3. *Notiţe istorice asupra Bisericii Sfinţii Voevozi din Bucureşti.* 1904, Bucureşti. Tipărită cu cheltuiala Primăriei Capitalei.
4. *Infiinţarea Capelei Române din Paris.* Bucureşti 1913.
5. *Metoda de predare a religinnii în şcoalele secundare.* Bucureşti, 1913.
6. *Biserica Românească din Basarabia,* Bucureşti, 1914.
7. *Inarmarea sufletească* a ostaşului român, în colaborare cu Icon. C. Nazarie, Bârlad 1917 şi Ed. II Iaşi, 1918.
8. *Biserica Aromânilor* în rev. Şcoala şi Biserica II, 1900 şi Consolatorul, Bucureşti, 1900
9. *Mitropolia Proilaviei* în rev. Şcoala şi Biserica Bucureşti, 1901.
10. *Patriarhatele Bisericii ortodoxe.* Bucureşti. 1926.

PREŢUL 70 LEI

www.digibuc.ro